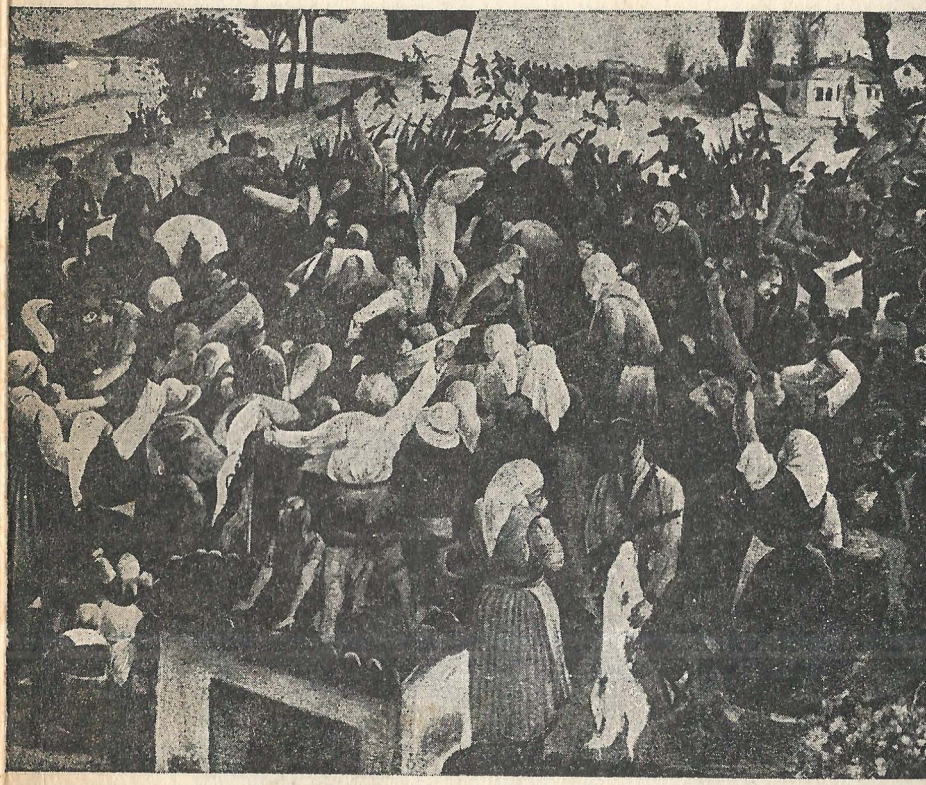
151

Parti Sırrı — Marko Marçevski

parti sırrı

MARKO MARÇEVSKİ



6

PARTİ SIRRI

Marko Marçevski

HABORA KİTABEVİ YAYINLARI: 151

Bu eser 1979 yılında HAŞMET Matbaasında dizilip basılmıştır.

MARKO MARÇEVSKİ

PARTİ SIRRI

Çeviren:
N. Sel

HABORA KİTABEVİ
Nuruosmaniye Cad. Atasaray 106
CAĞALOĞLU - İSTANBUL

Üç dağ, Pirin, Rila ve Rodoplar arasında doğdum. Kasabamız, yazları doğanın rengârenk örtüsüyle, kışın ise yumuşak karla örtülen bir ovadaydı. Fakat ovamızda kış yumuşaktır, güneşli olur ve kar uzun zaman tutanamaz. Güneş ısıtmağa ve güney rüzgârı esmeğe başladı mı, beyaz örtü kaybolur, ova boz bir renk alır ve bayırlar üzerindeki mavimsi duman sıyrılarak, gitgide daha yüksekle-re, Pirinlere doğru yükselir...

Kış bazen ne kadar yumuşak ve güneşli ise, bazen de o kadar öfkelidir. Güneş ısıtıp dururken, bir de bakarsın Pirin tarafından öfkeli korkunç, koyu mavi bir bulut belirir, güneşi de, Pirin'i Rila'yı ve Rodoplar'ı da perdeler, öteden Belitsa vadisinden kopan keskin rüzgâr yüksek çamları ikiye katlıyarak uğuldamağa başlar ve artık herşey karışır, herşey titrer. Tipi çok sürmez, rüzğâr, bulutları çabucak yırtar, onları önüne katar, dağıtır, sonra yine güneş açar, dereler bulanık ve köpüklü sulariyle taştan taşa atlıyarak çağıldar, ovadan yine mavimsi ve ılık bir buğu kalkarak dağlara doğru tırmanıp gider.

●

Annem öldüğü zaman küçücüktüm. Bir iki yıl sonra, babam tekrar evlendi. Zayıf ve hastalıklı bir şey olan ikinci karısı da çok geçmeden öldü. Babam da üçüncü kez taşkın ve kavgacı bir kadınla evlendi.

Bu kadın, eve girer girmez bana ters ters bakarak sordu :

— Bu mu senin çocuğun?

Babam sanki bir kabahati varmış gibi utana-

rak, yavaşça cevap verdi :

— Şimdiye kadar anasız büyüdü... Ona bakacak kimse yoktu...

Üvey ana mırıldandı :

— Sakın ona benim bakacağımı sanma...

Ve babamla birlikte yattığımız çergeleri toplamağa başladı.

Derhal ona yardıma koştu babam. Neyimiz varsa bir arabaya yüklediler ve üvey anamın evine götürdüler. Ben onun yanında, onun evinde büyüdüm. Büyüdüm! Dile kolay. Hele eli yüzü kirli, perişan, yarı aç, bakımsız ve ana şefkatinden mahrum olarak sokakta büyü de göreyim seni...

Bazen babam yanağımdan tutup söyleniyordu :

— Hep öyle sevgiden mahrumsun, hor görülüyorsun... Ama çabuk büyüyorsun, bu iyi... Haydi büyü de, belki o zaman iyi yaşarsın... Üvey anana gücenme, üvey anaların hepsi fenadır. Üstelik fakiriz... Fakirlik baş belâsıdır oğlum, babayı evlâdına, kardeşi kardeşe düşürür. Bak, evimizde tuz bile az. Bütün varımız yoğumuz sırtımızda. Halbuki onun, üvey ananın, hiç olmazsa bir evceğizi var, buna da şükür... Haydi somurtma, al şu parayı da oynamağa git...

Bir leva helva parası verdi. Sol gözü doluksayıp parıldıyor, sağ gözü de sık sık kırpışıyordu. Sağ gözü görmüyordu babamın. Canı çok sıkkındı, bana acıyor, fakat üvey anama bir şey söylemeğe cesaret edemiyordu. Zira evin yönetimi üvey anamın elindeydi. Ben kendi halime bırakılmıştım. Sabahları evden ayrılıp mahalle çocuklariyle birlikte bahçelerden elma, armut aşırmağa gidiyor, akşamları da aklıma estiği saatte dönüyordum...

●

Dördüncü sınıfa kadar okula gittim. Sonra ko-

yunların peşine takılıp dağa çıktım. Yaz günleri dağda kalıyor, kış günleri de kasabada komşumuz olan demirciye, mahalle marangozuna, fırıncıya yardım ediyor ve böylelikle ilkbahara kadar ekmeğimi çıkarıyordum. Karlar eriyip de ortalık yeşillenmeğe başladığı zaman, yine bay Delço ile dağa gidiyordum...

Otuz yaşlarında kadardı Bay Delço. Küçük yaşlarından beri kasaba zenginlerinden birinin koyunlarını güdüyordu. Ömrünü ovada ve dağda geçirdiği için, insanlardan kaçınıyor ve onlarla az konuşuyordu.

●

Hitler, Rusya'ya saldırdığı zaman onbeş yaşındaydım. Kışın dağdan kasabaya dönünce, dostum Sırço sinemanın önünde yolumu keserek :

— Bana bak, dedi, serseri gibi daha ne kadar gezeceksin böyle? Nerde barınıyorsun sen?

— Nerede yer bulursam.

— Ne diye babanın yanında kalmıyorsun.

— Üvey anamın kendi çocukları var, beni istemiyor.

— Ya baban?

— Susuyor babam. Gık bile diyemiyor. Öyle ya, karısının evinde adamcağız... Orada üvey anamın dediği oluyor.

Sırço güldü.

— Peki, dedi. Al, oku, şu kitabı, sonra yine konuşacağız.

Kitabı aldım. Kimse rahatsız etmesin diye bizim samanlığa gitim... Otların üzerine yatarak bütün gün okudum. Akşamleyin Sırço'yu buldum.

Sordu hemen :

— Beğendin mi kitabı?

— Çok! Ama bu S.S.C.B. ne demek?

— Bilmiyor musun?

— Bilmiyorum!

— Demek bu kitapta Rusya'dan bahsedildiğini anlıyamadın?

— Orasını anladım, dedim, fakat şu S.S.C.B. harflerini sökemedim.

Sırço açıklayıverdi :

— Sovyet Sosyalist Cumhiriyetler Birliği, yani senin anlıyacağın, Rusya! Hitler. Rusya'yı yutmak istiyor, ama yağma yok. Haritaya bir kere baksan, eninde sonunda ne olacağını anlayıverirsin. Göstereyim mi sana haritayı?

Onların evine gittik. Sırço haritayı açtı ve bana önce Rusya'yı sonra da Almanya'yı gösterdi. Rusya bütün haritayı kaplıyordu. Almanya ise tırnak kadardı. Sırço gülerek söylendi :

— Büyük balık daima küçük balığı yer!

O günden itibaren hep Sırço'yu arıyordum. Bana okumak için birbirinden güzel kitaplar veriyordu. Sırço üçüncü rüştiyeyi bitirmişti; çok okuyor, dünyada olup bitenleri biliyor ve bana da anlatıyordu.

Her zaman şöyle diyordu bana :

— Eğer okursan, benim gibi olacaksın sen de.

Üstüste kitaplar okuyordum, okuduğum her kitaptan sonra önümde dünyaya doğru yeni bir pencere açılıyordu...

●

Kışın nasıl geçtiğini anlayamadım ve ilkbahar gelir gelmez, yine koyunların peşine düşüp dağa çıktım...

Dağlar güzel mi güzeldi: Yeşil alanlar, coşkun dereler, uçları ta göğe değen çamlar... Ve tam bir sessizlik... Kulak kabarttın mı, tatlı bir uğultu işitiyorsun, bu uğultu ormanın şarkısıdır. Bilenler,

böyle diyorlar...

Bir kulübede barınıyorduk Bay Delço ile. Akşamleyin koyunları ağıla kapıyor, sağdıktan sonra bir ateş yakarak süt kaynatıyor, papara yapıp yiyorduk. Akşam yemeğinden sonra, bay Delço toprak lülesine tütün doldurarak sesleniyordu:

— Petre bir ateş ver bakalım!

Çıplak avucumla bir kor parçası verdim ona. Lülesini tüttürerek kulübedeki kuru otlar üzerine yatıyor ve bana geçmişi, dedesinden işittiklerini anlatmağa başladı...

Bir akşam konuşmağa daldığımız sırada kapıda yabancı bir adam belirdi. Kulübeye hiç farkettirmeden yaklaşmıştı. Biz onu gördüğümüzde artık eşiği geçmiş bulunuyordu. Başiyle selâmladı bizi. Bay Delço ateşi dürttü. Yeni gelen elimizi sıktı. Adamın tüfeği vardı. Orman koruyucusu olduğunu sandım. Ama derhal şüphelendim : Zira orman koruyucuları yeşil üniforma ve şapka giyiyorlardı, bu ise mavi elbiseliydi ve başında bir kasket vardı. Bay Delço çabucak ona da bir papara hazırladı. Karnını doyurdu yabancı adam. Sonra da tütün içmek istedi. Bay Delço lülesini tekrar doldurup ona verdi. Yabancı, çoktandır hasret kalmış gibi dumanı derin derin içine çekiyor, seyrek konuşuyor ve sık sık bana bakıyordu. Belki de bunun için olacak ki, bay Delço ona kimin oğlu olduğumu ve hattâ sokakta büyüdüğümü anlattı.

Bir süre sonra bay Delço ona bir somun ekmek verdi ve yabancı adam çıkıp gitti.

Bay Delço ile başbaşa kaldığımız zaman sordum :

— Kimdi bu?

Belli belirsiz mırıldandı :

— İnsan.

— Evet, insan. Hem de tüfekli. Fakat adı ne

ve ne yapıyor burada?

— Mademki okadar çok bilmek istiyorsun, sor kendine.

— Söyler mi acaba?

— Sanmam...

Merakım gittikçe artıyordu. Tekrar konuşmağa başladım :

— O senin dostun, adını biliyorsun herhalde...

— Niçin benim dostum olacakmış?

— Çünkü senin elini sıktı.

— E, senin elini sıkmadı mı?

— Evet, fakat önce elini sana uzattı.

— Haydi, haydi güldürme beni!

Ve güldü geraçekten de.

Bayağı gücenerek mırıldandım :

— Beni aldatamazsın, köy hakkında konuştuklarınızı işitmedim mi sanıyorsun...

— Köy hakkında mı? Pöh! Dünyada köy çook...

Bay Delço teslim olmuyordu. Bu adamı tanıdığı belliydi. Ama bana söylemek istemiyordu. Eh, varsın sırrı gizlesin, beni ilgilendirmez...

— Madem ki gizliyorsun, senin bileceğin iş, dedim, daha fazla sormıyacağım.

Karanlık bir köşesine çekildim kulübenin ve dargın bir tavır takınarak sustum. Bay Delço lülesini tüttürüyor ve hiç ses çıkarmıyordu. Besbelli, onun da bir zoru vardı. Çok geçmeden sözü yine ben açtım :

— Bu adam orman koruyucusu değil... Hem tüfeği var...

Bay Delço sönmeğe yüz tutan ateşe birkaç kuru dal atarak çıkıştı :

— Sana bir zararı var mı?

Ocakta birdenbire soluk sarı bir alev parladı ve çobanın sakal bürümüş olan düşünceli çehresini

aydınlattı.

— Sakın bu adam hakkında kimseye bir şey söyleme!

Söz verdim. Zaten, kimseye söylemeğe de niyetim yoktu. Yalnız Sırço'ya söyliyecektim, çünkü o benim en yakın dostumdu.

Lâf olsun diye bir soru daha sordum :

— Niçin söylemiyeyim kimseye?

— Çünkü elâlem... Bilhassa jandarmalar kimbilir neler düşünürler o zaman... Cinayet işlemiş değilim, ama ne de olsa... Jandarmaların ne kötü olduklarını bilmez değilsin ya...

— Onlardan çok mu korkuyorsun?

Bay Delço tütün dumanını derin derin çekerek cevap verdi:

— Jandarmalardan mı? Hiçbir kötülük yapmış değilim, hiç te korktuğum yok.

Ben taşı gediğine koyuverdim:

— Ya o yabancıyla konuşmanız?

Bay Delço yüzüme dik dik bakarak kestirip attı:

— E, ne olmuş konuştuysak? Yabancı adam sessizce geldi, kulübeye de bana sormadan girdi... Benim ne kabahatim var bunda? Onun tüfeği vardı, ben kuru sopamla ne yapabilirdim ona?

Ben yine takıldım:

— Fakat onu selâmladın sen.

— Hiç de öyle değil! Ağzımı bile açmadım!

— Başınla selâm verdin. Sonra yine başını sallıyarak içeri davet ettin.

Bay Delço lülesinin külünü silkeledi, sonra yine bir nefes duman çekerek dişleri arasından homurdandı:

— Acayip çocuksun sen! Başımla nasıl davet edecekmişim onu?

— Basbayağı. Başını sallayıverdin. Bu işaret

«buyur, gir» demek değil mi?

— Peki, girmesi için bir tek kelime söyledim mi ben? Karnını doyurması, bir lüle tütün içmesi için bir lâf çıktı mı ağzımdan?

— Çıkmadı ama, hep başınla işaret ettin!

Bay Delço kızgınlıkla çıkıştı :

— Sen bu sallamayla bozmuşsun aklını, hep onu tekrarlıyorsun!

Ve sönmüş lülesini çarığının topuğuna vurarak ilâve etti :

— Beygir bir hayvandır... Ama böyle senin gibi cansıkıcı sinekleri kovalamak için bazan o da başını sallar.

Bu sefer de ben alındım :

— Benim gibi sinekleri mi? demek ben sinek oluyorum ha?

— Sinek değilsin amma, çok soruyorsun ve bu hiç te iyi değil. Ama şunu bil ki, benden bir şey öğrenmiyeceksin. Ben feleğin çemberinden geçtim tosunum, ağzımdan bir tek lâf bile alamazsın. Bir şeyin gizli tutulması lâzım geldi mi, ben artık mezar kesilirim. Dilerim ki, sen de böyle olasın. Ama pek de olacağa benzemiyorsun! Bu boşboğazlıkla gidersen, bir şey öğrendin mi derhal kasabadaki dostlarına açacaksın, onlarla polis arası ise şuradan ocağa kadardır...

Hemen sözünü kestim :

— Dur, dur! Senin benim dostlarımın polisle bir alış verişleri mi var zannediyorsun, yoksa? Bilmiyorsan öğren, benim dostlarım senin düşündüğün gibi değildir! Yalnız Sırço ne kitaplar okumuş bilsen... Yabancıya başınla işaret ettiğine gelince ben bunu mahsustan dilime doladım. Gördüm ki, korkuyorsun, biraz daha korkutayım dedim.

Hayretler içindeydi Bay Delço.

— Ben mi korkuyorum?

— Kendin itiraf etmedin mi, polislerden korktuğunu?.. Fakat, sen rahat ol, bu yabancıdan hiç kimseye bahsetmiyeceğim. Böyle şeyler söylenmez. Ben, senden saklıyacak değilim ya, başka partizanlar da gördüm, Parapunof yoldaş hakkında bir şeyler duydun mu sen?

— Duymaz olur muyum... Parapunof yoldaşı bütün kazada bilmiyen yok.

— Bilmiyen yok, doğrudur. Oysa ben onunla konuştum. Lagadinof'la da konuştum. Asen ağabeyle de. Tanıyor musun sen onu? Kendi elimle ekmek götürmüşlüğüm var ona. Anladın mı? Sen ise benden korkuyorsun, sır saklıyorsun...

Bay Delço biraz düşündükten sonra :

— Sır saklamak iyi şeydir, dedi. Ama bu kez, o yabancının kim olduğunu sana söylemem gerekecek galiba. Çünkü yanımıza sık sık gelecek ve kimin nesi olduğunu günün birinde sana söylemekten kaçınamıyacağım. Şimdi dinle ve hiç ses çıkarma. Bu gelen bizim köyden Kozaref yoldaştır. Geçen sene büyük bir iş yaptı.

— Ne yaptı?

— İki halk düşmanını öldürdü, ayrıca da üçünü yaraladı.

— Niçin?

Bay Delço azarladı beni:

— Sen sanki gökten düşmüşsün be, bir şeye aklın ermiyor! O partizan anlamıyor musun?

Çoban, kulübenin karanlık köşesine daha iyi yerleşerek sözüne devam etti:

— Partizan... Senin alayacağın, faşist idaresine karşı duruyor. Halk düşmanları, başka işleri olmadığı ve faşist idaresini korumak için bol bol para aldıklarından, onu tevkif etmek istemişler. Neden tevkif etmek istemişler, orasını söyliyemem. Kozaref iyi ve çok çalışkan bir adamdır. Doğra-

macıdır, alacalı çeyiz sandıklarının ustasıdır. Kendi eliyle büyük ve derin bir hendek kazarak balık havuzu yapmış ve üremeleri için oraya balıklar salmıştı... Madem ki başladım, anlatayım : On üç kişi onu tevkif etmeğe gitmişler, «Kıpırdama!» demişler, derhal havuza atlamış Kozaref. Ötekiler üzerine ateş etmeğe ve bağırmağa başlamışlar. «Teslim ol! Yoksa öldüreceğiz seni!» Kozaref yoldaş, gırtlağına kadar suya dalmış bir halde tabancasını çakırıp doğrultuvermiş. İlk kurşunla çavuşu öldürmüş, ikincisiyle birini daha yere sermiş... Sonra üç defa daha ateş ederek, üçünü de yaralamış. Kısaca hiçbir kurşunu boşa gitmemiş. Adamlar çil yavrusu gibi ormana kaçışmışlar. Yani on üç kişi bir kişiye az gelmiş! Omuzundan hafifçe yaralanan Kozaref ise, havuzdan serbestçe çıkmış ve düşmanı gözetlemek için yakındaki bir tepeye tırmanmış. Birkaç saat sonra daha kalabalık olarak geldiler. Havuz yanındaki samanlığı yaktılar, havuzu bozdular, balıkları tutup bir «ziyafet» çektiler ve «galip» olarak geri döndüler... Bir gün gelecek ki, halk Kozaref yoldaş için şarkılar söyliyecek, unutma bu sözleri.

— O zamandan beri hep balkanda mı?

— Nerede olduğunu ve nerede gizlendiğini kimse bilmiyor. Yalnız, o gün bu gün de ele geçirilmez bir partizan olduğu ve silâh omuzda gezdiği biliniyor. Onu balkanda da gören var, yollarda, köylerde de raslıyan var... Akşamları, yemek vakti, şimdi olduğu gibi bir eve giriyor ve hanesiyle birlikte yemek yiyor ve torbası dolu olarak çıkıp gidiyor. Bir defa, düğünün birinde oynamış, jandarmalar onu tevkif etmeğe koşmuşlar, fakat vardıkları zaman yerinde yeller esiyormuş. Meğer Kozaref yoldaşa köylüler haber vermişler, o da derhal sıvışmış! Öyle ya, halka iyilik yapıyor, halk da

onu koruyor. Fakat bu idarenin büyük düşmanıdır. Köylerdeki muhtarların hepsi de ondan korkoruyorlar...

Bay Delço bana doğru dönerek hafifçe ilâve etti :

— Onun buraya geldiğini sakın kimseye söyleme...

Sonra kuru otların üzerine yattı, yağmurluğunu örtündü ve derhal uyudu.

●

Birkaç defa daha karşılaştım tüfekli adamla. Bir ağaç kütüğüne oturmuş veya sopama dayanmış olarak, sürünün üzerinde dönen bir kartalı seyrederken, hiç hissettirmeden arkamda beliriveriyordu. Omuzumdan dürtüveriyordu. Ansızın korkarak irkiliyordum, o ise alabildiğine gülerek :

— Amma da korkaksın ha!... diyordu.

Bu gücüme gidiyordu benim. Çünkü korkak değildim. Bütün gece gözümü hiç kırpmadan balkanı baştanbaşa dolaşabilirdim. Fakat bu adam hiç beklemediğim bir anda arkamda beliriveriyordu. Sen ol da, korkma!

Bir defa bana yine korkak deyince, hemen karşılık verdim :

— Ben korkak değilim, fakat ansızın ürktüm.

Saçmaladım tabii... İnsan korkmadığı halde, ürker mi hiç? O gülüyor, güneşte dişleri ışıldıyor, gözlerinde parıltılar yanıyor, ben ise utancımdan ter döküyordum. Kozaref yoldaşın ne kadar kahraman olduğunu işiteli beri, nedense karşısında daima sıkılıyordum.

Aynı gün bana şöyle bir soru sordu :

— İnsan korkak olmadığı halde, ürkebilir mi?

— Ürker, dedim, bende böyle olur işte...

Adeta imtihan eder gibi yüzüme baktı; sanki

onunla alay edip etmediğimi anlamak istiyordu.

— Korkak olmadığını biliyorum, dedi. Çocuğun biri senin hakkında bir şeyler anlatmıştı bana.

— Hangi çocuk?

— Mühim değil. Nerde bizim Delço?

— Kulübede...

Ve Kozaref yoldaş kulübeye doğru yürüdü. Ağaçların arasında kaybolunceya kadar arkasından baktım ve kendi kendime düşündüm : «Kasabada onu tanıyan ve kendisine benim hakkımda bir şeyler anlatan da kim acaba?

●

Bir gün bay Delço beni kasabaya göndereceğini söyledi.

— Hazırlan, dedi, biraz patates ve koyunlara tuz getir. Sütle peynirden bıktım artık.

Ne iyi! Patates ile tuz getireceğim. Sırço'yu göreceğim. Ondan bir kitap alacağım. Orada gecelersem, sinemaya da gidebileceğim...

Eşeğe bindiğim gibi, en kestirme patikaya doğru sürdüm. Bay Delço arkamdan bağırıyordu:

— Yoldan git, yoldan! Patika sarptır, ayaklarını kıracaksın eşeğin!...

Hemen oduncuların yoluna saptım. İlk dönemeçte Kozaref yoldaş karşıma çıkıverdi.

Elimi kaldırarak selâmladım :

— Merhaba, Kozaref yoldaş!

Yüzüme hayretle bakarak sordu :

— Adımı nereden biliyorsun sen?

— Yalnız adını değil, sana dair daha birçok şeyler biliyorum. Hattâ senin havuzda yıkandım, alabalık bile tuttum...

O hiç kızmadan, sükünetle konuştu:

— Yalan söylüyorsun. Sen havuz mavuz bilmiyorsun. Seni aldatmışlar...

İtiraz etmeden cevap verdim :

— Belki de aldatmışlardır...

— Kasabaya mı gidiyorsun?

— Kasabaya.

— Bir şey istesem yapar mısın?

— Yaparım.

Kozaref biraz düşündükten sonra mırıldandı :

— Fakat, iş biraz tehlikeli...

Derhal öğünmek fırsatını kaçırdım :

— Tehlikeli işleri çok seviyorum, dedim. Geceleri dağda gezdiğimi ve hiçbir şeyden korkmadığımı bilmez değilsin.

Kozaref yoldaş güldü.

— Geceleyin dağda gezmek büyük kahramanlık değil, dedi, ben de bütün gece geziyorum. Büyük kahramanlık değil, çünkü ayılar, kurtlar, bütün hayvanlar insandan korkuyor. Kurtlar ancak kışın aç kaldıkları ve sürü halinde gezdikleri zaman insana saldırırlar. Halbuki jandarmalar, yaz-kış ve gece gündüz insan takip ediyorlar. Onlardan çok sakınmak lâzım.

Derhal söz verdim :

— Sakınacağım!

— Peki, Bana kasabadan bir torba peksimet getir. Olur mu?

— Olur amma, kim verecek peksimetleri?

— Sırço.

Ben adeta kulaklarıma inanamıyarak sordum.

— Sırço mu?

— Evet, Sırço. Niçin şaşıyorsun?

Çok eskiden tanıyordum Sırço'yu. Küçükken sırtımızda birer gömlekle mahallede beraber oynamıştık. büyüdükten sonra da bana kitaplar vermeğe başlamıştı. Onunla dosttuk, fakat partizanlarla gizli bağlantıları olduğunu bana hiçbir zaman söylememişti. Niçin yoksa bana itimadı mı yoktu?

Ne düşündüğümü sordu. Kozaref yoldaş. Ben de anlatıverdim hepsini. Bunun üzerine :

— Sırço iyi etmiş, dedi, sana bir şey söylememekte haklıdır. Böyle şeyler kimseye anlatılmaz. Bu, parti sırrıdır... Haydi, yarın peksimetleri getirince şuraya bırak.

Beni kalın ve içi kof bir ağacın yanına götürdü ve şunları ilâve etti :

— İşte şu kovuğa bırak. Sonra bütün bu yaptıklarının parti sırrı olduğunu, kimseye söylememen gerektiğini de unutma. Seni daracağına da çekseler, yine itiraf etmiyeceksin. Seninle Sırço'dan başka hiç kimse bir şey bilmemelidir...

— Ya bay Delço?

— O da bilmemeli.

— İyi ama, o seni iyi tanıyor, aynı köydensiniz.

— Tanımasının önemi yok.

— Yoksa ajan mı?

— Hayır, çok iyi adamdır o. Polislerden, faşitlerden bütün varlığıyle nefret eder. Fakat ne de olsa bilmemelidir. Parti sırrı hiç kimseye söylenmez. İsterse kardeşin olsun, yine susacaksın. Haydi, şimdilik hoşçakal ve uğurlar olsun!

Ve derhal ormanda kayboldu, ben ise olduğum yerde düşünüp kaldım...

●

Kasabaya varır varmaz Sırço'nun yanına gittim. Akşam oluyordu. Terzinin dükkânından çıktı ve beni görünce mânalı mânalı gülümsedi.

— Eşekle mi geldin?

— Eşekle.

— Ne zaman döneceksin dağa?

— Yarın sabah.

O bana bakıyor, ben ona bakıyordum. Gülüm-

sedi. Halâ ciddi davranıyordum ben. Güya hiçbir şey bilmezlikten geliyordum. Bir şeyler söylemesini bekliyordum onun. Halbuki bir şey söylemiyordu. Peki, öyle olsun, dedim içimden, saklambaç oynıyacağız. Nihayet dayanamayıp sordu :

— Kasabaya niçin geldin?

— Biraz tuz ve patates alacağım. Sütle peynirden bıktım artık.

— Nerede yatacaksın?

— Evde.

— Ya üvey anan? Seni kovmuyor mu?

— Hayır, artık büyüdüm...

— Gel, bizde, yat daha iyi.

— Niçin daha iyi?

— Öyle işte, daha iyi. Konuşuruz. Yarın da biraz geç, pazar dağılırken yola çıkarsın. O sırada köylüler de köylerine gidiyorlar...

— Köylüler niye ilgilendirsin beni?

— Gel bize de, söyliyeceğim.

Onlara gittik. Akşam yemeğini yedik. Sırço'nun evindekilerden hiçbiri bana bir şey sormadı. Bu beni epeyce hayrete düşürdü. Onlara niçin gittiğimi bildiklerini, fakat mahsus sustuklarını zannettim. Eh, dedim içimden, ben de susacağım öyleyse.

Ve hiç sesimi çıkarmadım tabiî... Fakat sonuna kadar dayanamadım. Sırço ile mutfakta mindere uzandığımız zaman, ona Kozaref yoldaşı tanıyıp tanımadığını sordum.

Kestirip attı :

— Tanımıyorum.

Dargın bir tavırla söyledim :

— Ben de tanımıyorum.

Yine sustum. Sırço uyumağa başlamıştı. Hemen sordum :

— Söylesene, beni niçin çağırdın buraya?

— Yarın söyliyeceğim.

— Yarına kadar beni merak içinde bırakmak istiyorsun, öyle mi? Fakat bilmiş ol ki, hiç umurumda bile değil. Çünkü herşeyi biliyorum.

— Neyi biliyorsun?

— Örneğin, yarın bana peksimet vereceğinden haberim var.

— Eh, mademki biliyorsun, iyi.

Sordum :

— Peki, bana peksimet vermeni kim söyledi sana?

— Adamın biri.

— Adı ne onun?

— Sır.

— Parti sırrı, ha?

— Evet.

Artık kızıverdim:

— Yalan söylüyorsun! Bunda hiç bir sır yok. Mesele gayet basit ve açık: Kozaref yoldaş senden peksimet almak üzere beni yolladı. Sen ise kendini profesör Bilmezoğlu yapıyor ve bana Kozaref yoldaşı tanımadığını söylüyorsun. Böyle kuyruklu yalana kim inanır?

Sırço gülümsedi:

— İnanmak zorunda değilsin!

Ve uzanarak lâmbayı söndürmek istedi, fakat ben derhal elini tuttum.

— Peki, peksimet hazırlamanı ne zaman söylediler sana?

— Diyelim ki, bir hafta önce.

— Halbuki ben Kozaref yoldaşı bir aydan beri tanıyorum. Var mı bir diyeceğin?

— Yok. Haydi iyi geceler.

Fakat ben bırakmadım :

— Hayır, dur, dedim. Uyku için zamanımız çok. Söyle, benden niçin gezliyorsun? Biz aynı işi

yapıyoruz. Senin bildiğini ben de biliyorum...

Sırço mırıldandı :

— Daha orası belli değil. Farzedelim ki, biliyorsun. Öyleyse, ne diye soruşturup duruyorsun?

— Görüyorum ki, beni çocuk yerine, koyuyorsun. Habire susuyorsun... «Parti sırrı!» Peki, varsın parti sırrı olsun, fakat bunu ben de bilmiyor muyum?

— Madem ki biliyorsun, sorma. Ve eğer böyle sormağa devam edecek olursan, sana hiçbir şey söylemiyeceğim gibi, peksimet de vermiyeceğim.

Ve sırtını dönerek yorganı başına çekiverdi.

Hemen tehdidi bastırdım :

— Peksimetleri teslim etmezsen, Kozaref yoldaşa sen cevap vereceksin!

Ve ben de dönüverdim sırtımı.

Fakat Sırço korkmadı. Tam aksine, partililer için arkadaşlarını sorguya çekmenin yasak olduğunu ve her türlü merakın, şüphe uyandıracağını söyliyerek, o beni korkuttu. Partililer arasına casuslar, polise hizmet eden adamlar sokulduğunu ve bunların herşeyden önce kendi merak dolu sorulariyle belli olduklarını anlattı. Dayanamadım ve benim de partili olup olmadığımı sordum.

— Sen partili değilsin, dedi Sırço. Ben de değilim. Fakat bunun önemi yok, çünkü yaptığımız iş parti işidir. Bunun için parti sırrını korumamız lâzım... Anladın mı?

— Anladım.

— Peki, haydi artık uyuyalım...

●

Ertesi gün büyük pazar vardı. Sokaklar, köylü kadınlar ve erkeklerle doluydu. Onlar pazar dağıldıktan sonra köylerine dönmeğe başladıkları zaman, ben de aralarına karışarak eşeğimi şoseden

sürdüm, oduncular yoluna saptım ve dağa doğru yollandım. Beni kimse durdurmadı...

Peksimetleri o ağacın kovuğuna bıraktım ve bay Delço'nun yanına gittim doğruca. Bana bir şey sormadı, ben de bir şey söylemedim.

Ertesi gün kovuğu yokladım, peksimetler yerinde duruyordu, üçüncü günü bir daha yokladım, yine oradaydı.

Bay Delço'ya sordum :

— Kozaref yoldaş niçin gelmiyor?

O sadece omuzlarını kısıyordu.

— Bilmiyorum.

— Tevkif etmiş olmasınlar?

— Zannetmem. Mutlaka uzaklardadır. Partizanlar bir yerde durmazlar.

Dördüncü günü peksimet torbası kovukta yoktu. Demek ki, Kozaref yoldaş bana uğramadan peksimetleri almıştı. Kendi kendime : «Onun bileceği iş» dedim. Ben görevimi yapmıştım, daha ötesi beni ilgilendirmezdi.

Kasabamızın dumanlar arasında kaldığı ovaya bakarak böyle düşünüyordum. Şehir yeşillikler ortasında küçük ve koyu bir benek gibi görünüyor, onun ardındada karlara bürünmüş olan Pirin dağı yükseliyordu. Masmavi gökte hafif, beyaz bulutlar uçuyor, güneş parıltıları altında hava hareleniyor, nehrin beyaz çizgisi ovada yılankavi bir şekilde uzayıp gidiyor ve bir kısmı doğuda diğeri batıda olmak üzere ovayı ikiye ayırıyordu. Yer, yer yakın veya uzak köyler, onların arasında da yumak yumak toz bulutlarının uçuştuğu yollar görünüyordu.

Çeşitli azrularla dopdolu olarak dalgın dalgın bakınırken, ardımda ayak sesleri işittim. Dönüp baktım, Kozaref yoldaş! Hemen elini uzaratarak :

— Peksimetlere teşekkür ederim, dedi. Kasabaya gittiğin zaman, yine Sırço'ya uğra.

Yanıma oturdu, bir sigara yaktı ve o da uzaklara bakmağa başladı.

— Ne kadar güzel, dedi. Güzel memleket, fakat içindeki hayat, köle hayatı! Bu ova, bu dağlar ve hasretini çektiğimiz özgür yaşam uğrunda mücadele etmemize ve gerekirse ölmemize değer...

— Dağlarda partizanlar çok mu? diye sordum ona.

— Dağlardaki partizanlar çok değil amma, büyük kuvvet meydana getiriyorlar, çünkü halk onlarla beraber ve partizanlar günden güne çoğalıyorlar...

— Bana kalırsa, Rusya galip gelecek. Sen ne dersin?

— Şüphesiz, galip gelecek. Stalingrad önlerinde kafasını kırdı Hitler. Kızıl Ordu ilerliyor... Kasabaya gittiğin zaman, gazete de getir. Gazeteler çok yalan yazıyor, fakat ne de olsa almanların geri çekilmelerini gizlemiyorlar.

Kozaref yoldaş, benimle en yakın bir dostuymuşum gibi konuşuyordu. Çok sevindim buna. Sırço'yu tanıyıp tanımadığını sordum ona :

Tekkelimeyle cevap verdi :

— Tanımıyorum.

— Öyleyse, peksimet hazırlamısını kim söyledi ona?

— Bizim adamlarımız var. Sana söyledim ya, bize bütün halk yardım ediyor, büyük bir kuvvet oluşumuz da bundan ileri geliyor. Bak işte, sen de bize yardım ediyorsun...

— Benim yardımım ufak iş.

— Bilâkis, senin yardımın çok büyük.

Hayretle sordum :

— Büyük mü? Bir torba peksimet, büyük iş ha?

Kozaref yoldaş ısrar ediyordu :

— Elbette büyük ve tehlikeli iş! Sana şunu da söyliyeyim ki, yalnız polisten değil, herkesten korunmalısın. Kimseye bir şey söyleme. Babana da, en yakın dostuna da söyleme. Çünkü bu yaptığın iş, en ciddî parti sırrıdır. Ve parti sırrını ele veren her insan, parti önünde, arkadaşlar önünde ve bütün Bulgadistan halkı önünde, iki misli suç işlemiş olur. Seni darağacına da çekseler, parti sırrını, yine korumalısın. Kimseye bir şey sorma ve kimseye de bir şey söyleme. Seni parça parça etseler bile susmalısın!

Böylece, yazın, kasabadan birkaç defa peksimet, un, sigara, ilâç, gazete ve daha birçok şeyler taşıdım. Bunları alıyor ve iz bırakmadan kayboluyordu Kozaref yoldaş, İlk kar düştükten sonra koyunları kasabaya indirdik ve bay Delço ile ayrıldık. Bu arada, çoban, Kozaref yoldaşa neler taşıdığımı bir kez bile sormadı, ben de bir şey söylemedim. O herşeyi biliyordu, çünkü un ve peksimet torbalarını güç halle gözünden saklıyabiliyordum. Buna rağmen susuyordu. Ben de hiç ses çıkarmıyordum...

●

Her zamanki gibi kışı yine çalışmakla geçirdim. Fırıncıyı Stavri'ye yardım ettim. Şen bir adamdı, çalışırken daima bir şarkı mırıldanıyor veya ıslık çalıyordu. Şöyle bakınca, insan onun hiçbir kaygısı olmadığını zannederdi. Oysa adamcağız daima korku içinde yaşıyordu. Sabahları onunla çok erken kalkıp ateşi yakıyor, ekmeği fırınlıyor ve ekmekler pişer pişmez, peksimetleri fırına sürüyorduk. Onlar da piştiler mi, iki çuval doldurarak fırının arkasındaki küçük odaya götürüyorduk. Aynı sabah henüz ortalık ağarmadan, Sırço ile bir partizanın kardeşi olan bir genç, bu çuvalları sırtlayıp

bahçelerden geçerek bir yere götürüyorlardı. Nereye taşıdıklarını bilmiyor ve ilgilenmiyordum. Bazı şeyleri soruşturmak gibi kötü alışkanlıktan da artık vazgeçmiştim. Her hafta ikişer çuval peksimet hazırlıyorduk. Bu işi perşembe geceleri yapıyorduk, cuma günü de pazar kuruluyordu...

Sırço ile dostluğumuz daha da arttı. Artık ona, eskiden olduğu gibi bıktırıcı sorular sormuyordum ve onun gözünde kıymetim büyümüştü. Bir gün işim olmadığı bir sırada fırına geldi ve bana şunları söyledi :

— Petar, sen bizim sadık arkadaşımızsın, artık R.M.S.'e (1) girmelisin.

Derhal cevap verdim :

— Kabul ederseniz girerim.

Ve bir akşam evlerine götürdü beni. Üç arkadaş daha geldi. Partizanın kardeşi kunduracı çırağı Simo ve «fakir Lazar» dediğimiz doğramacının oğlu... Gerçekten de, bu Lazar, benim gibi gayet fakir bir ailenin çocuğuydu.

Sırço söze başladı :

— Arkadaşlar, böylece toplantımızı açıyorum!

Ben şaşıp kaldım; olup olacağı beş kişiydik, nasıl toplantıymış bu?

— Öbürlerini beklemiyecek miyiz? diye sordum hemen.

— Başka kimse yok, dedi Sırço. Örgütümüz beşli gruplara taksim edilmiştir. Buraya toplanan bizler, bir beşli grup teşkil ediyoruz. Bizim görevimiz...

Ve Sırço örgütümüzün görevlerini uzun uzadıya anlattı.

---

(1) R.M.S. — İşçi Gençler Birliği.

Böylelikle remsist oldum. Muhtelif evlerde gizli gizli toplanıyor, durum hakkında, cephe hakında raporlar dinliyor, almanlar ve faşist idaresi aleyhinde beyannameler yayınlıyor, partizanlar için erzak topluyorduk...

●

İlkbahar gelince, ben tekrar koyunlarla dağa çıktım.

Kulübeyi temizledim, çalı süpürgeyle süpürdüm ve güneşte biraz otla yaprak kurutarak yatakları da hazırladım. Akşamleyin bay Delço ile ateşin başına oturup karnımızı doyurduk. Hemen lülesini yaktı. Benim gözlerim hep kapıda idi. Fakat gelmedi Kozaref yoldaş. Acaba ne haldeydi, sakın bir yerde öldürülmüş olmasın?

Yattıktan sonra, bay Delço'ya, Kozaref yoldaşa dair bir şey işitip işitmediğini sordum.

Beklediğim cevabı verdi :

— Bir şey bilmiyorum.

Endişeyle mırıldandım:

— Sağ olsaydı, gelecekti...

Bay Delço beni teskin etti :

— Onu zor öldürürler, dedi. Yakalıyamazlar. Nasıl nişancıdır, bilsen. Tabancasiyle uçan kuşu vurur...

Hep Kozaref'i düşündüm ertesi gün ve yine gelmediği takdirde, bizim burada olduğumuzu bildirmez üzere ağaç kovuğuna bir pusula bırakmağa karar verdim. Fakat gerekmedi, akşamleyin çıkageldi. Zayıflamış, sakallanmış, gözleri çukurlarına uçmuş ve benzi sararmıştı. Kışın hayli açlık çektiği anlaşılıyordu.

İlk sorusu şu oldu:

— Ne haber var kasabada?

Bay Delço cevap verdi :

— Polisler kasıp kavuruyor.

Kozaref yoldaş ateşi dürteledi ve alevler solgun çehresini aydınlatırken dişleri arasından söylendi :

— Merak etmeyin, cellâtların günleri sayıdır.

Bu defa ben söze karıştım :

— Evet, Ordu yıldırım gibi ilerliyor!

— Gitmem gerekli...

Ve ayağa kalktı partizan.

— Bir lüle tütün içseydin bari, dedi bay Delço

— İçemiyeceğim, beni yol bekliyor!

Bunun üzerine bay Delço kalktı, kuru otları karıştırarak dolu bir torba çıkardı.

— Al şunu.

Kozaref yoldaş bu torbayı omuzlayarak bana döndü :

— Kasabaya gidince, Sırço'ya uğra.

— Peki, dedim, uğrıyacağım.

Çıktı ve karanlıkta kayboldu.

Çok geçmeden şiddetli bir yağmur boşandı, dağlar âdeta gürlemeğe, rüzgâr uğuldamağa başladı. Ağaçların doruk dalları bükülüyor, çatırdıyordu...

Yağmurluğuma iyice sarınarak yattım, fakat uzun zaman uyuyamadım...

●

O günden itibaren pazar günleri mutzaman kasabaya gidip dağa peksimet ve un taşımağa başladım. Fakat uzun sürmedi bu.

Bir pazar günü eşeği yularından çekerken, kasaba kenarındaki köprünün altından iki sivil polis çıkıverdi ve durdurdular beni.

— Ne var bu çuvalda?

— Tuz.

— Görelim...

Görmelerine hacet yoktu. Çünkü herşeyi zaten

biliyorlardı. Biri beni ele vermişti. Yalnız beni değil, bütün beşli grubumuzu ele vermişlerdi.

Beni okula görtürdüler. Avluda jandarmalar oturuyorlardı. Okulun açık kapısı önündeki taş merdivenlerde, uzun boylu yüzbaşı Nikolçef duruyordu. Onu tanımıyan yoktu, bizim tarafta kendisinden en çok korkulan o idi; analar çocuklarını onunla korkutuyorlardı. Bir çocuk ağladığı veya söz dinlemediği zaman, anası: «Sus, yoksa şimdi Nikolçef'i çağırırım!» diyordu. Ve çocuk, derhal anasının eteğine yumularak susuyordu.

İki polis beni doğruca yüşbaşının yanına götürdüler.

Nikolçef bana düşmanca bakarak sordu :

— Kim bu?

Daha uzun boylu olan polis bir rapor edasiyle cevap verdi :

— Çok tehlikeli biri.

Kısa boylusu da ilâve etti :

— Yatak, partizanların habercisi!

Arkamızda bulunan birine bağırıverdi Nikolçef :

— Ya sen, ne diye geldin yine?

Döndüm ve ansızın irkildim : Arkamızda duran bizim mahalleden, on üç yaşlarında bir kız olan Elena idi. Elbisesi yırtık, yamalı fakat tertemizdi, yüzü bembeyazdı, yalınayaktı. Bu kız, erkek gibi, hattâ erkekten daha iyi ata biniyordu, bunun için de ona «Amozan Elena» diyorlardı, Bir zamanlar, ata binip düşmanla çarpışan ve erkeklerden daha cesur olan kadınlar varmış ve onlara amazon deniyormuş. Elenka da böyleydi... Ağabeylerinin üçü de partizandı. Biri on yıl önce Sovyet Rusya'ya kaçmıştı. Bunu bütün kasaba biliyor, fakat bir sene önce Sovyet Rusya'dan denizaltıyla mı, yoksa uçaktan paraşütle atlıyarak mı döndüğünü ve Var-

na'dan bizim kasabaya kadar hep geceleri dağdan dağa keçi yollarından geçereke geldiğini evindekilerden başka kimse bilmiyordu. Polislerden gizli olarak kışı evinde geçirdikten sonra, ilkbaharda partizanların yanına gitmişti (ben bunu daha sonra Elena'dan öğrenmiştim).

Tekrar bağırdı Nikolçef :

— Niçin geldin yine?

Elena cevap verdi :

— Babama ekmek getirdim.

— Olmaz, defol!

— Onu aç mı tutacaksınız?

— Ekmek filân lâzım değil babana artık. Git işine!

— Ya atlarla öküzlerimizi ne vakit geri vereceksiniz?

— Çekil başımdan!

— Evimizi yaktığınız yetmiyor mu da...

— Defol, yoksa seni de alırım içeri! Sen de ağabeylerin gibisin. Onlarla buluşuyor musun?

— Evet! Buluşmıyacak mıyım sandınız. Onlar benim ağabeylerim!

— Belânı arıyorsun ama, dur bakalım...

Böyle söylenerek kamçısını parlak çizmelerine vura vura içeri girdi Nikolçef.

Bu kez kısa boylu polis, kıza bir gözdağı verdi :

— Haydi, elimi bulaştırmadan defol şuradan!

Çekilip gitti Elena.

— Yüzbaşı bu kıza karşı ne diye sabırlı davranıyor? diye uzun boylusu hayretle sordu.

Öbürü cevap verdi :

— Küçük olduğu için kulak asmıyor... Hem ağabeylerinden de korkuyor...

Beni, çoğu tanıdık olan sanıklarla dolu bir sınıfa götürdüler.

Sırço da, partizanın kardeşi de, bizim beşli

gruptan olan diğer iki genç ve fırıncı Stavri de burada idiler... Liseden iki öğretmenle birkaç öğrenci, birkaç terzi ve kunduracı gözüme ilişti. Sırço'ya yanaşıp fısıldıyarak ne zaman tevkif edildiklerini sordum.

— Senin gittiğinden hemen sonra, dedi. Terzinin dükkanında usta ile beraber aldılar beni.

Öteden partizanın kardeşi fısıldadı :

— Beni de sabahleyin erkenden tuttular. İki jandarma, kapımızı omuzladılar ve ben ne olduğunu anlayıncaya kadar kapı göçüp gitti. Jandarmalardan biri tüfeğini doğrultarak: «Kıpırdama!» dedi. Diğeri de beni tabancasiyle tehdit ederek yaklaştı ve kalkmamı emretti. Kalkıp giyindim ve elime bir dilim ekmek alarak önlerine düştüm...

Delikanlının rengi atmıştı, gözleri yanıyor, korku içinde insandan insana kayıyor, yüzü sinirden seğriyordu.

Bir aralık sordu :

— Şimdi ne olacak bizim halimiz?

— Ne olacaksa olsun, dedi Sırço. Bir defa ölünür...

Partizanın kardeşi yine sordu :

— Döverlerse itiraf edecek misin?

Sırço öfkeyle cevap verdi:

— Ben mi? Parça parça doğrasalar yine susacağım!

— Ben de susacağım! diye ekledim ben de.

Partizanın kardeşi köşeye büzülüp başını eğdi. Sırço'ya yavaşça fısıldadım :

— Bizim beşli gruptan hepsi tevkif edilmiş.

— Evet, görüyorum.

— Bir ihanet yok mu acaba?

Sırço telâş içinde cevap verdi :

— Bilmiyorum. Sanmam. Polisler kitlevi tevkiflerde genellikle kabahatsizleri de tutar, sıkıştı-

rır ve sonra bırakırlar.

Bu sırada fırıncı Stavri yanımıza geldi ve yavaşça bize kızdı :

— Fısıldaştığınız yeter, duvarların da kulağı var, derler. Hem, sakın polislerin önünde de boş-boğazlık yapmayın...

— Usta, dedim, benden bir kelime bile alamazlar.

Sırço da bana katıldı :

— Benden de alamazlar.

Kara gözlü ve siyah kıvırcık saçlı olan o uzun boylu Nikolçef, öğleye doğrı çıkageldi.

Bizi şöyle bir gözden geçirerek bağırdı :

— Hazırol durun karşımda be, hayvanlar!

Biz davranıp kalkarken, hepimizi karanlık bakışlarla süzüyor ve kamçısını çizmelerinin konçlarına vurup duruyordu. Bizi hor gördüğü bakışlarından okunuyordu. Hepimizi, hiç dayanmamak ve kıpırdamamak şartiyle yüzümüz duvara doğru olmak üzere sıraya dizdi. Odanın ortasına bir nöbetçi koydu ve bizim de işitebileceğimiz bir sesle ona şu emri verdi :

— Hangisi kıpırdanır ve ya konuşursa, sapla süngüyü!

Ve soldan geri döndüğü gibi, çıkıp gitti.

Duvarın karşısında küçük bir mesafeye dikilip hazırol vaziyetinde durun, ellerinizi sarkıtarak avuçlarınızı bacaklarınıza yapıştırın ve böylece hiç kıpırdamadan bir, iki, üç saat durun... bu gadar cezanın ne olduğunu o zaman anlayacaksınız. Duvar yakın olduğu için ben hiçbir şey göremiyordum. Duvar bembeyaz bir kitle halini alarak uzaklaşıp yaklaşmağa, sonra da beyaz anafor gibi dönmeğe başladı. Ben sarhoş gibi sallanmaktan kendimi alamıyordum, yoksa bana mı öyle geliyordu, bilmem. Gözlerimi yumdum, o beyaz anafor ka-

famda hâlâ dönüp duruyordu.

Gecenin geç vaktinde kapı açıldı, içeri iki jandarma girdi ve bay Stavri'yi alıp götürdüler. Bir saat sonra onu yarı ölü, yarı diri sürükleyip getirerek odanın ortasına bırakıverdiler. İşte, soruşturma böyle başladı. Sanıkları birer birer alıp götürüyor ve bir saat sonra hurdahaş, elleri yüzleri kan içinde, yanakları morarmış bir halde tekrar sürükleyip getiriyorlardı.

Nihayet sıra bana da geldi. Görevlilerden biri kolumdan yakalayıp beni dışarı çekti. Hafifçe aydınlatılmış koridordan geçirerek bir odaya soktu. Burada beni iki sivil polis karşıladı. Bunlardan biri kır saçlı, yaşlı bir yabancı, diğeri ise, bizim kasabamızdan olan kısa boylu düşük omuzlu ve dazlak kafalı biriydi. Bu adamın sol kulağı kesikti ve bundan ötürü ona «tekkulak» diyorlardı. Nikolçef, masa başında dikilip duruyordu.

İlk sözü şu oldu :

— Ne sorarsam, dosdoğru cevap vereceksin.

— Bilirsem söyliyeceğim, dedim, bilmiyorsam ne cevap verebilirim?

— Ben yalnız senin bildiğin şeyleri soracağım. Haydi, seni buraya niçin getirdiklerini söyle bakalım.

— Bilmiyorum. Bana kimse bir şey söylemedi.

— Al şu kalemi ve beşli grupta olan arkadaşlarının isimlerini yaz.

Ben hayretle sordum :

— Nasıl beşli grupmuş o?

Nikolçef sesini yükseltiverdi :

— Aptallığın lüzumu yok, gökten düşmedin ya!

— Sen gizli örgütün üyesisin.

Sükünetle cevap verdim:

— İlk defa işityorum bunu.

Üç tane büyük harf, R.M.S. yazarak sordu :

— Söyle bakalım, bu harfler ne demek?

— Bilmiyorum.

— İlk harf ne demek?

— Romatizma galiba...

— Yalan söylüyorsun, it!

Kasıklarıma doğru bir tekme savurdu. Tekkulak da kafama birkaç yumruk indirdi.

Tekrar sordu Nikolçef :

— Krıstü Stoyçef'le konuşmak istiyor musun?

— Niçin?

— Öyle işte! Onu tanıyor musun?

— Tanımıyorum.

Çok aptalcasına kapana kısılmıştım. Krıstü Stoyçef benim dayımdı. Onu tanımadığıma elbette inanmazlardı. Fakat madem ki hiçbir şey bilmemeğe, tanımamağa karar verdim, artık dayımdan da vazgeçmiştim. Şüphesiz ki, bu kadarı fazlaydı. Artık iyilikle ağzımdan bir lâf alamıyacağını anlıyan Nikolçef, polise seslendi :

— Makineyi ver!

Polis, ellerimin baş parmaklarına iki tel doladı. Tekkulak da makineyi çevirmeğe koyuldu. Kuvvetli bir elektrik cereyanı vücuduma işledi. Birdenbire ateşlendim, duyduğum ağrılar yüzünden yerimden sıçramağa başladım, terledim. Sanki biri bütün etlerimi çimdikliyor, çekiyor ve parça parça ediyordu. Polis bir an için makineyi durdurarak sordu :

— E, söyliyecek misin?

Susuyordum. Herif, mkineyi daha hızlı çevirmeğe başladı. Duyduğum o korkunç ve dayanılmaz acıları târif edecek kelime bulamıyorum. Bütün vücuduma sanki binlerce iğne saplanıyor, içimi gö-

rünmez bıçaklar doğruyor ve göğsüme ateş parçaları serpiliyordu. Yanıyordum. Artık soluk alamıyor, hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey işitmiyordum. Sanki ağır bir çekiçle başıma vuruyorlardı, kulaklarım zonkluyor, kafamda sel çağıltısı gibi bir şeyler uğulduyordu. Bütün vücudum ateşler içindeydi, âdeta odayı lâvlar kaplamıştı. Nihayet kendimi kaybettim, sonra vücuduma soğuk bir dalga yayıldı ve dipsiz bir uçuruma yuvarlandım. Nikolçef'in sesini rüyadaymışım gibi işitiyordum :

— O peksimetler, unlar neydi? Söyle!...

Biraz ayıldım ve kendimi döşemede bir su gölcüğü içinde serili buldum. Beni suyla ıslamışlardı. Hiç kıpırdamadan, ölü gibi yatıyordudm, fakat artık aklım başımdaydı.

Nikolçef bağırıyordu :

— Peksimetleri kime verriyordun?

Herşeyi biliyordu. Biri bu işkenceye dayanamamış, ele vermişti beni. Kafamdan yıldırım gibi bir düşünce geçti: Sırço! Fakat Sırço'yu henüz sorguya bile çekmemişlerdi. Demek ki, bizi başka biri ele vermişti. Fırıncı Stavri? Onu nasıl ölü gibi odaya getirdiklerini hatırladım. Ama ağzından bir şey kaçırmış olsaydı, ona böyle işkenceler ederler miydi? Ya bay Delço? Zannetmem. Onu sanıklar arasında bile göremedim, herhalde ele geçmemişti. Öyleyse, Kozaref yoldaş? Böyle bir şeyi düşünmek bile gülünç olur. Çünkü o yakalanmaz, yakalansa bile bir şey söylemiyecektir. Onun bu cellâtlara hakaret edercesine bakarak kaskatı susacağından emindim. Fakat, o halde beni kim ele vermişti?

Nikolçef'in âdeta uzaklardan gelen sesini işitiyordum?

— Peksimetleri ve unu verdiğin partizanın adı ne?

Fakat nerden biliyordu bunu? Kim söylemiş-

ti? Ve onun sesi bana niçin bu kadar uzaklardan, sanki yeraltından geliyordu? Hayır, herşeyi bilemezdi. Erzakı kime taşıdığımı bilemezdi... Bunu, sanıklar arasında yalnız ben biliyordum. Bir de Sırço, fakat o henüz sorguya çekilmemişti.

Nikolçef'in sesi titremeğe başlamıştı :

— Dağda senin yanına hangi partizanlar geliyordu?

— Partizan filân gelmedi benim yanıma...

Polis, makineyi tekrar çevirmeğe başladı. Artık bundan ötesini hatırlamıyorum...

Soğuk suyla beni tekrar ayıltıkları zaman, artık parmaklarımda teller yoktu. Tekkulak, ayaklarımı bağladı, Nikolçef başıma çöktü ve kır saçlı polis beni kamçıyla dövmeğe başladı. Başlangıçta, her vuruş bir bıçak gibi vücudumu kesiyordu. Fakat sonra her tarafım uyuştu ve artık bir şey hissetmez oldum; yalnız küt küt vuruşları işitiyor, hiçbir ağrı duymuyordum. Ayaklarım şişmişti. Bir leğen soğuk su getirerek, beni, ayaklarımı sokmıya mecbur ettiler. Sonra sırtıma vurmağa girişti-ler.

— Vay, anacığım! Durun ameliyet geçirdim! Kaburgamın birini çıkarmışlardı.

Tekkulak güldü :

— Biz daha iyi ameliyat yaparız, dedi. Bütün kaburgalarını çıkaracağız.

Gerçi kaburgalarımı çıkarmadılar, fakat ufaladılar, hurdahaş ettiler. Omuz kemiğimi de kırdılar, bu yüzden şimdi biraz yamularak, sol omuzum ilerde yürüyorum. Nikolçef başımda duruyor, polisler ise, kaburgalarımı, sırtımı, bacaklarımı, her yerimi kamçılıyordu. Vücudumda sağlam bir yer kalmamıştı. Soluk alamıyor, boğuluyordum ve onlar durmaksızın vuruyorlardı. Nihayet hareketsiz bir halde yattığımı; bütün vücudum uyuşarak vu-

ruşları hissetmediğimi görünce, bu defa avuçlarıma vurmağa başladılar. Yüz kamçı bir avucuma, yüz de diğerine vurdular. Birkaç defa bayıldım. Derhal suyla ıslayıp tekrar başlıyorlardı... En nihayet polisler yoruldular, o da bıktı. Başımdan kalkıp böğrüme bir tekme vurdu ve öğüt verircesine konuşmağa başladı :

— Bana bak, biz herşeyi biliyoruz. Fakat senin kendi ağzınla itiraf etmeni istiyoruz. Bize, buluştuğun ve kendilerine erzak verdiğin partizanların isimlerini söyle, kasabada yaydığınız beyannamelerden bahset! Söyliyecek misin?

Hareketsiz yatıyor, hiç kıpırdamıyor ve güç halle soluk alıyordum. Gözlerimi açtığım zaman, önümde cellâtların ayaklarını, Nikolçef'in çizmelerini görüyordum. Yüzleri yukarıda kalıyordu, görmek için başımı kaldıramıyordum. Nikolçef bir şeyler konuşuyor, ben ise, uğradığımız ihaneti düşünüyordum. Bu parti sırrını kim ele vermişti? Arkadaşlarının hayatı pahasına kendi hayatını kurtarmağa cüret eden kimdi?

Bağırdı adam :

— Defedin şunu!

Beni diğerlerinin bulunduğu odaya sürüklediler. Henüz sorguya çekilmiyenler, hâlâ duvarların dibinde dikilip duruyor, sorgudan dönenler ise kan içinde döşemede yatıyorlardı. Arasıra kapı açılıyor, birini alıp dışarı çıkarıyor, bir saat sonra da yarı ölü, yarı diri yanımıza getiriyorlardı. Bu böylece sabaha kadar devam etti. Güneş, bizi, ezilmiş, dövülmüş ve kanlar içinde kalmış olarak döşeme üzerinde buldu...

Öğleye doğru biri beni ismimle çağırdı. Güç halle başımı çevirdim ve tekkulağı gördüm.

Kapıya dikilmiş bağırıyordu :

— Çık bakalım!

Kalkmağa çalıştım, kalkamadım. Kapıya kadar emekledim. İki jandarma beni kavrıyarak başka bir odaya, bir zamanlar okuyup yazmayı öğrendiğim odaya götürdüler. Nikolçef içerideydi, biraz kenarda, masanın yanında, başını eğmiş ve gözleri döşemede olarak partizanın kardeşi dikiliyordu.

Eliyle göstererek sordu :

— Bunu tanıyor musun?

Öteki cevap verdi :

— Tanıyorum.

— Onun hakkında neler biliyorsan, anlat.

Ve partizanın kardeşi, gizli gizli nasıl toplandığımızı, almanlar ve yerli faşistler aleyhinde neler konuştuğumuzu, partizanlara erzak topladığımızı ve benim bunları dağa nasıl götürdüğümü sayıp dökmeğe başladı. Önceden bu delikanlıya ağabeysinin hatırı için hürmet ediyor, onu sadık zannediyordum, fakat o anda birdenbire tiksindim ve yüzüne karşı haykırdım :

— Sus, hain!

Nikolçef kamçıyla başıma vurarak bağırdı :

— Sen sus, köpek!

Ve partizanın kardeşine dönerek ilâve etti :

— Beyannameleri anlat!

Ve delikanlı, benim kapılara yapıştırdığım faşist idaresi aleyhindeki beyannamelerden bahsetmeğe başladı.

Yine kendimi tutamıyarak haykırdım :

— Yalan söylüyorsun!

— Niçin yalan söyliyecekmiş? dedi Nikolçef sinirle.

— Onu dövmeyesiniz diye.

Homurdandı Nikolçef.

— Çok acemice kurnazlık yapıyorsun, çocuk!

Benim itiraf etmek istemediğim şeyleri partizanın kardeşi anlatıverince, öteki artık alay etme-

ğe başladı.

— Ben de yalan söyliyebilirim ve mâsum insanlara iftira atabilirim. Fakat bunu hiçbir zaman yapmıyacağım. Zararı yok, benim başım, yansın, ama şimdi benim bu hain yüzünden boş yere felâkete uğradığım gibi, başka mâsumlar zarar görmesinler, dedim ben de...

— Dinle, düşünmek için sana iki sat süre veriyorum.

Ve beni odada yalnız bırakarak çekip gittiler.

Ne düşünnecektim? Herşeyi önceden kararlaştırmıştım. Bir kelime dahi söylememek! Parti sırrı benim hayatımdan daha değerlidir. Ama öbürü herşeyi itiraf etmiş, varsın etsin! O örgüt önünde, vicdanı önünde hesap verecektir.

İki sat sonra beni tekrar çağırdılar, yine sorguya çektiler, yine elektrik ceryaniyle eziyet ettiler ve kamçıyla dövdüler. Buna rağmen yine sustum ve hiçbir şey itiraf etmedim. Beni, kendimi kaybetmiş bir halde, çuval sürükler gibi bir odaya attılar.

Ayılıp da iki tarafıma bakındığım zaman, burada on üç sanık bulunduğunu gördüm. Ben on dördüncü idim. Onlar benden daha fazla hurdahaş edilmişlerdi. Bizim beşli gruptan dördümüz, burada bulunuyorduk, yalnız partizanın kardeşi yoktu. Fırıncı Stavri de, eczacının oğlu da buradaydı, ilâçları belki de o veriyordu? Bilmiyordum. Bizi diğerlerinden niçin ayrımışlardı, bu cellâtlar ne düşünüyorlardı? Kimbilir.

●

Bir akşam kapı açıldı ve biri bağırdı :

— Kalkın! İsmini işiten dışarı çıksın!

Ve okumağa başladılar isimleri. Adı okunan ses verince tekkulak onu kolundan yakalayıp dışa-

rı çıkarıyor, diğer polis ise, elindeki listeden isimlerini okumıya devam ediyordu. Nihayet ben de ismimin okunduğunu işittim, seslendim ve polis, beni kolumdan yakalayıp koridora çıkardı. Orada ikişer ikişer sıraya dizildik. Ellerimizi ardımıza bağladılar, sonra «Üç zincirli esirler» şarkısında ciduğu gibi, ayrıca uzun bir iple hepimizi birbirimize bağladılar. Herşey hazır olduktan sonra, karanlık hücreden Nikolçef belirdi, önümüze dikildi. Hafif elektrik aydınlığında daha da solgun görünen süzgün çehrelerimize hakaret dolu gözlerle baktı ve çalımlı bir eda ile konuşmağa başladı :

— Siz Bulgaristan'a bolşevizmi getirmek istiyordunuz. Çarı tahtından indirmek istiyordunuz, öyle mi? Şimdi okulunuzla vedalaşıp yürüyün bakalım...

Biri sordu :

— Nereye götüreceksiniz bizi?

Güldü öteki :

— Eşek cennetine!

Okulun avlusunda bir kamyon çalışmağa başladı. Bütün vücudumdan ürpertiler geçti. Nikolçef bizi dışarı çıkartmalarını emretti. Jandarmalar etrafımızı çepeçevre sarıp hepimizi çıkardılar. Kamyonun gerisine iki tahta dayadılar ve biz merdiven gibi bu tahtalara basarak bindik. Sonra iki mitralyöz, kazmalar ve kürekler yüklediler ve kamyon karanlıklara doğru çıktı...

Ölmeğe, kurşuna dizilmeğe gidiyorduk. Kısacık hayatımı düşünmeğe başladım. En iyi günlerimi, artık bir daha göremiyeceğim dağlarda geçirmiştim. Artık bay Delço'yu, Kozaref yoldaşı da göremiyecektim...

Kamyon, kasabadan çıkınca, şoseden Predel'e doğru ilerlemeğe başladı... Jandarmalar şarkı söylemeğe koyuldular. Etrafıma bakındım ve Sirço'-

yu yanımda buldum. Ve kulağına fısıldadım hafifçe :

— Bir çare bulup kaçalım.

Tereddütle yüzüme baktı. Ay ışığı, soluk çehresini aydınlatıyordu.

Tekrar fısıldadım :

— İpleri kemirelim.

Bir göğüs geçirdi Sırço :

— Bitti artık...

Bunun üzerine yalnız başıma kemirmeğe başladım...

Dizide sonuncuydum. Baktım, jandarmalar şarkı söylüyor ve bizimle pek ilgilenmiyorlardı. Ellerim ince bir iple bileklerimden bağlıydı. Bundan başka koltuklarımızın altından kalın bir ip geçiyordu. Bileklerimi büke büke oynatmağa başladım. Bir hayli gayretten sonra ipi gevşetmeği başardım ve kurtardım ellerimi. Bundan sonra da, o kalın ipin kolayca hakkından geldim. Tam işimi bitirdiğim sırada duruverdi kamyon. Hepimizi indirip dizdiler, saydılar ve iplerin yerli yerinde olmadığını yoklamağa başladılar. Aceleyle ipi tekrar ellerime doladım. Kimse bir şey farketmedi. Bir dere boyuna götürdüler bizi...

Sakin bir geceydi. Sanki canlı olan herşey susmuş, üzerime çullanan bu felâkete kulak kabartmıştı. Ay, bulutlar ardına gizlenmiş, vadiye zifiri bir karanlık çökmüştü. Uzaklardan bir yıldız kayarak gökyüzünde parlak bir iz bıraktı ve bir an sonra sönüp giti. Hayatımın da böyle olduğunu düşündüm. Benim yıldızım da biraz sonra sönmek üzere, bir an için parlamıştı. Benden önce ve benden sonra, karanlık geceden başka bir şey yoktu... Yaşadıkça küçük ve aydınlık biz iz... Fakat ben yanılıyordum: Benden önce de hayat vardı, benden sonra da hayat durmıyacak, mücadeleler ve me-

şakkatler arasından aydınlık günlere doğru ilerliyecekti ...Ben neydim? Benim ölümümle herşey bitecek miydi? Hayır Hayat devam ediyor, mücadele devam ediyordu... Benimle hiçbir şey bitmiyecekti...

Dere kenarından yürürken, kafamda bu düşünceler dolaşıyordu. Şaşılacak şeydir ki, bizi kesin olarak ölüme götürmelerine rağmen, kurtuluş ümidi beni hiçbir an terketmedi. Ellerimin çözük bulunması bana cesaret veriyordu. İçten içe sürekli tekrarlıyordum : Ellerinin serbest olduğunu unutma, her an diğerlerinden ayrılabilir ve kaçmağa teşebbüs edebilirsin...

Birden bir ses duyuldu :

— Dur!

Derecik ayaklarımızın dibinde şırıldıyordu. İsteyen su içsin, dediler. Zaten dilim damağıma yapışmıştı, fakat içmedim. Susuzluktan ağızları kurumuş olmasına rağmen, kimse içmedi...

Grup komutanı tekkulak ile birlikte yanımdan geçti. İleri çıktılar. Biri, bağlı olduğumuz ipin ucunu tuttu ve bizi bayır yukarı çekmeğe başladı hayvanlar gibi. Güçlükle çıkıyorduk, çünkü ölüme doğru gidiyorduk. Jandarmalar, bizi dipçikliyorlardı. Bayır sarptı, emekliyerek tırmanmağa başladık. Nihayet bir hendeğe vardık. Toprak taze olduğuna göre, bu hendeğin bir gün önce kazıldığı anlaşılıyordu. Durduk. Sırtımızı hendeğe, yüzümüzü dereye çevirerek sıraya dizildik. Bizi saydılar. On dört kişiydik...

Jandarmalar, iki mitralyözü yukarı götürdüler ve yirmi adım uzağımızda durdular. Bir kenara çekildi polisler. Artık ateşe başlıyacaklardı. Harekete geçmenin zamanıydı...

Ellerimi çabucak kurtardım. Bu iş bir anda oldu. Jandarmaların: «Hazır!» diye bağırdıklarını

işittim. Sağımızda bulunan grup komutanı, artık ateş emrini veriyordu. Aynı saniyede yere yattım ve ateşbaşladı. Tam nasıl olduğunu şimdi iyice hatırlıyamıyorum. Ben yattıktan sonra mı ateş ettiler, yoksa bunun aksi mi oldu, bilmem. Fakat kasten yattığımı, ondan sonra da aşağı doğru sürünüdüğümü, birkaç defa yuvarlanarak durduğumu iyi hatırlıyorum. Başımın ve ayaklarımın yanar gibi olduğunu hissediyordum. Bundan ötesi rüya gibi göründü bana. Şuurumu kaybettim mi, kaybetmedim mi, hatırlamıyorum, bu anlar benim için belli belirsiz. Kendime geldiğim zaman, çalılar arasındaydım. On dakika kadar, belki de daha az bir zaman, hiç kıpırdamadan gizlendim. Yukarıdan gelen silâh seslerini ve feryatları rüyadaymışım gibi işitiyordum. Sonra herşey sakinleşti. Yalnız, karanlık gökyüzü zemini üzerinde ölüleri hendeğe sürükliyen polis ve jandarmaların karaltıları göze çarpıyordu. Artık sıyrılıp uzaklaşmanın zamanı olduğunu düşündüm. Kalktım, fakat ayakta duramadım. Başımda müthiş bir ağırlık vardı. Bir an için şuurumu kaybettim. Büyük bir irade gayretiyle derhal aklımı başıma topladım. Kendi kendime âdeta emir veriyordum : Sen artık yarıyarıya kurtuldun, biraz daha gayret edersen, her türlü tehlikenin dışına çıkacaksın! Ve dere boyunu takiben emeklemeye başladım... Yukarıdan, hendekkenarından sesler geliyordu. Ölüleri mutlaka sayacak, birinin noksan olduğunu farkederek beni aramağa koyulacaktı o harifler...

Yüzükoyun yüz metre kadar emekledim, bir çukura süzüldüm ve oradan suya düştüm. Ağzım kurumuştu, dilim yanıyordu, fakat bir damla bile su içmedim, ;ünkü yaralıydım. Kim olduğunu hatırlamıyorum, fakat bir bana yaralıyken su içmemek gerektiğini söylemişti... Suyun yanında bir

çalı içine yattım. Üç el silâh sesi işittim. Herhalde henüz can vermemiş olan birinin işini bitiriyorlardı. Sonra üç el daha ateş ettiler. Bu defa kurşunlar başımın üstünden geçiyor zannettim. Tekrar emeklemeğe başladım. Seslerini hâlâ belli belirsiz işitiyordum cellâtların. Onlar çok gerilerde kalmışlardı, artık beni zor bulabilirlerdi...

Yaralarımı yıkadım. Başımdan ve sağ bacağımın iki yerinden yaralıydım. Gömleğimi yırtıp yaralarımı sardım. Biraz hafifledim, kalktım ve yacaşça Pirin balkanına doğru yürümeğe başladım. Yalınayaktım fakat bastığım dikenleri hissetmiyordum. Uzaktan, karanlıkta fenerle dolaşan jandarmaların dere boyunda çalılıkları nasıl araştırdıklarını görüyordum. Fakat çok geç kalmışlardı. Artık yürüdüğüm yönü kestirerek izime düşseler bile, beni yakalayamazlardı.

Motorun uğultusunu duydum yarım saat sonra. Kamyon tekrar kasabaya doğru gidiyordu.

Bütün gece yürüdüm. Cellâtlarımdan daha uzağa kaçmak için hem yürüyor hem emekliyordum. Yalınayak olsam da, o karkunç hendekten çok uzaklarda, ta Dudof tepesinde sabahı karşıladım. Güneş doğdu, biraz ısındım ve uyudum. Hiç uyanmadan, akşama kadar uyumuşum. Ortalık kararırken uyandım. Şimdi nereye gidecektim?

Dar bir patikayı tutarak rasgele bir tarafa doğru yürüdüm. Belki partizanlara raslarım ümidiyle, bütün gece dağda dolaşmağa karar verdim. Fakat kimseye raslamadım. Rodoplarda olsaydım, iş kolaydı. O kovuğa bir pusula bırakırdım ve er geç beni bulurdu Kozaref yoldaş. Fakat uzaktan bakınca yakın görünse bile Rodoplarla Pirin arasında bir hayli mesafe vardı. Gerçi iki gecede Rodoplara geçebilirdim, ama her yerde partizanlar bulunduğu bir sırada hayatımı tehlikeye koymak mânâsızdı.

O zaman, peşinen kararlaştırılmış bir irtibatım olmadığı, nerede ve nasıl arıyacağım bilmediğim için, partizanlarla buluşmanın ne kadar güç olduğunu kestiremiyor ve kendi kendime böyle düşünüyordum...

Pirinde beş gün aç açına dolaştım. Partizanları bulamadım ve artık kasabaya dönmeğe karar verdim. Açlıktan ve üzüntüden zayıflamıştım, yaralarım sızlıyordu, güç halle yürüyebiliyordum... Bir çayırda kuzu kulağı buldum, epeyce yedim, biraz canlandım ve geceleyin geç vakit kasabaya girdim. Kasaba kenarında kışlaların yakınında oturan bir dostumun evine gitmeğe karar verdim. Trayço dışarı çıktı. Onunla çabucak anlaştık, fakat anası babası korktular.

Onları teskin ederek :

— Çok açım, dedim, verin bir şeyler yiyeyim... Sonra hemen gideceğim.

O zaman gayet tehlikeli günler yaşıyorduk, benim gibi birini evine almak için büyük cesaret lâzımdı.

Biraz tuz ekmek verdiler, anlaşılan başkaca yiyecekleri yoktu. Birkaç lokma yedikten sonra yatmak üzere onların samanlığa çekildim. Ertesi gün de orada kaldım. Çıkıp eve gittim akşamleyin. Üvey anam beni görür görmez, çıkışmağa başladı :

— Utanmıyor musun, be hayırsız! Elâlemin çocukları babalarının yanında para kazanıyorlar, sen ise dünyayı düzeltmeğe kalkışıyorsun. Niye geldin böyle? Serbest bırakılıncaya kadar, üç ay sabredemedin mi?

Şaşıp kaldım birden : Beni neden serbest bırakacaklar, kim bırakacak? Zavallı üvey anam,

benim üç ay için gönderildiğim bir temerküz kampından kaçtığımı zannediyordu. Polisler böyle söylemişlerdi ona.

Kadıncağız yırtınıp duruyordu :

— Ocağımı söndüreceksin benim! Polisler üç defa seni aramağa geldiler, her an yine gelebilirler...

Bitkin bir halde mırıldandım :

— Ben ölümden kaçtım, sen ise beni koğuyorsun, ha?

— Nasıl ölüm? Sizi Sveti Vraç'a sürgün etmemişler miydi?

— Yalan, bizi kurşuna diğmeğe götürdüler... Ondört kişiydik. Gözümün önünde onüçünü kurşuna dizdiler, yalnız ben kurtuldum.

Üvey anam bana hayret dolu gözlerle bakıp kaldı, bu defa daha çok korkmuştu.

— Çabuk kaç buradan, dedi. Yakalarlarsa, ölüp gideceksin, biz de hayır görmiyeceğiz... Küçük çocuklarıma acı...

Benden daha küçük iki kardeşim vardı. Analarımız ayrı olsa da, onları seviyordum, onlar da beni seviyorlardı. Gitmeğe karar verdim.

Ayrılmadan önce yalvardım :

— Hiç olmazsa bana bir parça ekmek ver.

— Bir şey veremem... Polisler seni beslediğimi duyarlarsa, tövbeler olsun evimi yakarlar.

Elimi sallayıp çıkıverdim...

Nereye gidebilirdim? Remsten olan bütün arkadaşlarım tevkif edilmiş, bazıları kurşuna dizilmişlerdi. Her köşede gizli karakollar vardı, sokaklarda jandarma ve polisler devriye geziyor, gizli polisler her yeri arayıp tarıyorlardı. Tanıdıklardan birine gitmekten korktum ve ahıra saklanmağa karar verdim. Burası gizlenmek için elverişliydi.

Arka duvarın ötesinde bir ark vardı. Duvar

delikti ve davetsiz misafirler kapıya yüklendiklerinde, kaçıp gitmek kolaydı. Bundan başka, ark ile duvarın arasında odun yığılıydı, gerektiği zaman oraya da gizlenebilir, daha büyük bir tehlike baş-gösterirse arkı atlayıp ovaya kaçabilirdim...

Ahıra girdim, yemliklere yattım ve uyudum. Gece yarısına doğru uykum arasında, dış kapıya vurulduğunu duydum. Belki de babamdır, dedim, çünkü bazan geç geliyordu işten. Fakat polisler de olabilirdi, nerden bileyim? Fırladım ve duvarın deliğinden çabucak çıkarak, odunların altına sokuldum. Eğer polisler ahırı aramağa gelirlerse, arkı geçerek kaçmayı düşünüyordum... Fakat kimse gelmedi ve böylece odunlar arasında sabahı buldum.

Sabahleyin erkenden, babam beni aramak üzere ahıra girdi. Yavaşça ona seslendim.

— Sana biraz ekmek getiriyorum, dedi. Karnını doyur.

Ve koynundan bir parça tuz ve kekik ekilmiş ekmek çıkardı.

— Sağol baba, dündenberi açım.

Babam mırıldandı :

— Bereket versin, görmedi öbürü.

Babamın «öbürü» dediği üvey anamdı. Belki de iyi görünmek için benimle konuşurken onu hep böyle anıyordu. Fakat lüzum yoktu buna. O kadın iki çocuk anasıydı, ben de bu çocukları öz kardeş gibi seviyordum.

Duvarın dibine oturmuş olan babam fısıldıyordu :

— Polislerden korkuyor.

— Kim korkuyor polislerden?

— Öbürü...

— Varsın titresin, dedim. Ben bu gece çıkıp gideceğim buradan.

— Nereye gideceksin?

— Gözümün görebildiği yere.

— Partizanların yanına niçin gitmiyorsun? Orası daha emin...

— Kolay değil partizanların yanına gitmek. Onları beş gün aradım bulamadım...

Babam ofluyor, burnundan soluyordu.

— Çok insanı tevkif ettiler, kime baş vurur da, kime sorarsın? Eğer bir bildiğin varsa söyle de gidip partizanları ondan sorayım.

— Boş ver, baba. Tek başıma başaracağım bu işi.

Biraz daha oturdu. Şundan bundan sözettik. Ona, kurşuna dizilmekten nasıl kaçtığımı ve öldürülenlerin kimler olduklarını anlattım. Sonra çıkıp gitti. Yalnız kaldım. Katı ve uygunsuz bir karyola olan bu odunlar arasında hem yatıyor, hem düşünüyordum: Rodoplara geçerek o ağaç kovuğuna bir pusula bırakmam lâzım, partizanlarla ancak bu şekilde ilişki kurabilirim. Fakat Rodoplar uzak mı, uzak. Oraya bir gecede varabilir miyim acaba? Ya ovanın bir yerindeyken sabah oluverirse, gündüzü nerede geçiririm? Kendi kendime güldüm. Gizlenmek için bukadar kaygılanmak lüzumsuzdu. Bir hendekte, bir çalı içinde, bir koruda, bir avlu kenarında pekâlâ barınabilirdim. Ovada az mı gizli yerler var? Dağa bir gecede varmak ve derhal partizanlarla buluşmak şart mı? Önümde birçok geceler ve gündüzler var; bu zaman Rodoplara gitmeğe de, partizanlarla buluşmaya da yetecek ve daha bir çok işler yapmağa vaktim olacaktı. Sadece sabır ve cesaret lâzımdı, herşeye vaktim yetecekti...

Öğleye doğru sesini işittim küçük kardeşimin:

— Ağabey, ağabey!

Ses çıkarmıyordum. Ahır içinde aradı, aradı

bulamayınca duvarın deliğinden sıyrılarak doğruca yanıma çıktı, fakat odunlar arasına öyle iyi gizlenmiştim ki, beni hâlâ göremiyordu.

Nihayet yalvarmağa başladı :

— Ben senin burada olduğunu biliyorum, bana ses versene.

Bacağını çimdikleyerek sesleniverdim :

— Buldun beni!

— Oh, bak nerdeymişsin! Babam bana senin odunlar arasında olduğunu söylemişti.

— Mademki biliyordun ne diye ahırda aradın beni?

— Beni korkutmıyasın diye.

— Ben mi korkutacağım seni?

— Evet. sen, Anlamıyor musun? Partizansın ya... Eğer sana seslenmeden delikten geçseydim beni polis zannedip tabancanı çekecektin: Bum! Bum! Tamam! Partizanların tabancaları var değil mi?

— Var.

— Ya seninki nerede?

— Ormanda bıraktım?

— Niçin?

— Öyle yapmak lâzım.

— Ha, anladım... Polisler seni yakalarlarsa, almasınlar diye...

— Evet...

— Ağabey, aç mısın?

— Biraz...

— Evde aradım, ekmek bulamadım. Galiba annem dolabı kilitlemiş. Belki de hiç yoktur, biliyorsun ya, fakiriz...

— Zararı yok, kardeşim, dedim. Boş ver, sağlık olsun. Şimdi en lüzumlu şey sağlık. Biz muzaffer olduktan sonra, ekmeğimiz bollaşacak, annen de o zaman dolabı kilitlemiyecek.

— E, ne zaman muzaffer olacağız, ağabey!

— Yakında! Pek yakında! Almanları kovalıyorlar. Yakında atlarını. Tuna'da sulıyacaklar. Tuna'ya ulaştılar mı, Bulgaristan'da bekle onları, yanılmazsın.

— O zaman polisler ne yapacak?

— Çil yavrusu gibi kaçışacaklar.

Kardeşim biraz düşünerek sordu :

— Onlar polislerden sahiden daha mı kuvvetli?

— Çok daha kuvvetli! Büyük bir kuvvetir, kardeşim. Dünyada onun gibi başka kuvvet yok. Yalnız şöyle bir üflese, bizdeki bütün polisler ve jandarmalar, hep birlikte havaya uçarlar da, sonra tâ Pirin tepesine düşerler.

Kardeşim sevinmeğe başladı :

— Kırılacak kafaları!

Akşamleyin komşu bahçeleri geçtim, parmaklıkları atladım, avlu ve çit boylarından emekliyerek, hiç kimseye farkettirmeden gittim dedemlere. Dedemle büyük annem, beni çok seviyorlardı. Bugün de seviyorlar ya. Güzelce doyurdular beni. Kurşuna dizilmekten nasıl kurtulduğumu anlatınca ağlaştılar. Yaralarımı biraz rakı ile yıkayıp sardı dedem. Rahatlayıverdim.

— Bu gece burada yat, dedi dedem.

— Olmaz, dedim, tehlikeli! Gitmeliyim.

— Nereye?

— Dağa, partizanların yanına.

Coşarak omuzuma vurdu dedem :

— Git, dedi, partizanların yanına git, aslanım! Bana benzediğin için seviniyorum... Bir zamanlar komuta idim ben de. İlinden Ayaklanmasına katıldım ...O zaman gençtim, yabancı esaretine dayanamamıştım; şimdi ise, faşist esaretine katlanmak zorunda kaldım. Zannetmeyesin ki, bu hal hoşu-

ma gidiyor. Fakat ihtirladım artık evlâdım. Sen gençsin, doğruca, dağa, partizanların yanına git... Özgürlük oradan, dağlardan gelecektir...

Büyük annem elime ekmekle peynir dolu bir torba tutuşturdu. Hemen çıktım oradan. Rodoplara, bizim kulübeye, Kozaref yoldaşın belki bir pusula bıraktığını ümit ederek mutlaka uğradığı ağaç kovuğuna doğru yürüdüm.

Yüksek ekinli tarlalardan doğruca yürüyordum. Başaklar bacaklarıma dolaşıyor, hışıldıyor ve ilkbaharın gelişini andıran sesler arasında uzaktan uzağa akseden bir uğultu işitiyordum, sanki bir dolu bulutu yaklaşıyordu... Bu uğultu, haykırışlar ve mitralyöz takırtılariyle karışık bir motor gürültüsüydü; sanki karşımdan bir alay asker koşarak bana doğru geliyordu. Çok geçmeden, aşağıda, şosede iki otomobilin farları ışıldamaya başladı. Jandarmalar! Herhalde yine bazı arkadaşlarımızı kurşuna dizmeğe götürüyorlardı? Kimbilir... Bu kara dev kamyonlar tehdit edercesine gürüldüyor, hafif ay aydınlığında miğferler ve süngüler parıldıyordu. Karanlıkta yayılan bu korkunç uğultu ve şiddetli parıltılar, insanı, canavarı, kuşları, kısacaca titretiyordu her canlı varlığı. Kamyonlar gelip geçerek, motör uğultuları gecenin karanlığında eriyip kaybolduktan sonra da, dev kamyonların ateş saçan gözleri, düşman projektörüleri gibi vadiyi araştırıp duruyordu...

Torbamı omuzlıyarak çarıklarımı sıkıca bağladım ve tarlalardan, sınırlardan, çayır ve vâdilerden geçerek koşmağa başladım dağa doğru...

Ağaç kovuğuna ertesi gün öğleyin ulaştım. Bir pusula bıraktıktan sonra aramağa koyuldum sürüyü...

Acaba bay Delço'nun yerinde kim vardı? Onun-

la karşılaşacağıma hiç inanmıyordum, partizanların yanına kaçtığına emindim. Fakat akşama kadar bütün meraları dolaştığım halde sürünün izini bulamayınca, sahiplerinin koyunları kasabaya götürdüklerimi veya yerini değiştirdiklerini anladım. Benim yapacağım bir tek iş kalmıştı: Karanlık basıncaya kadar bekleyip yavaşça kulübeye yaklaşmak! Nitekim, düşündüğümü yaptım. Ama yaklaştığım zaman gözlerime inanamadım. Kulübe yakılmıştı.

Gece geç, vakit kovuğu yokladım; koyduğum pusula oracıkta duruyordu.

Ertesi gün yokladım, yine oradaydı...

Üçüncü günü yine aynı...

Kozaref yoldaş, dördüncü gün de görünmedi.

Ne yapmalıydım?

İki gün daha gezip dolaştım ve sonunda kimseyi bulamayınca tekrar kasabanın yolunu tuttum. Evet, kasabaya, her an polisin eline düşebileceğim tehlikeli yere doğru gidiyordum. Başka ne yapabilirdim? Başımdaki yara yeniden sızlamağa başlamıştı. Keten gömleğim epeyce işe yaradı. Onu sargı yapmak için parçaladım, temiz balkan suyu ile yaramı yıkadım. Fakat hiçbir şey yardım etmiyor. gittikçe artıyordu ağrılar.

İşte, tekrar kasabacığımızın yakınlarında, çayırlardayım. Sabah, beni, bütün kasabanın avuç içi gibi göründüğü bir bayırda buldu. Çalılar arasına gizlenmiş bir halde, kasabaya bakıyordum ve pek yakınımda olmasına rağmen, çölde uzak bir vaha görüyormuşum gibime geliyordu. Güneş doğmuştu artık, sokaklarda insanlar geziniyor, bazıları çayıra gidiyorlardı... Güzel kasabamıza doya doya baktıktan sonra, çalılar arasına uzanarak derin bir uykuya daldım... Güzel bir uyku çektim! Uyandığım zaman ikindi olmuştu. Demek ki, hiç

uyanmadan tam on saat uyumuştum! Böyle bir uykudan sonra, eğer yaram sızlamasaydı ve adam akıllı aç olmasaydım, bir şarkı tutturabilirdim. Yine de söyledim, fakat içimden... Çünkü tok ve sağlam olsaydım bile sesle şarkı söylemenin sırası değildi; kendisinden sır gizlenemiyen rüzgâr bir hainlik yaparak, şarkımı ovada enine boyuna yayabilirdi. Böylece keyfe gelmek, kendiliğinden kapana girmek demek olurdu. Halbuki ben kurdun ağzına kendiliğinden giren kuzulardan değildim...

Ve ovada, memnuniyetimden veya birinin ansızın yaklaşarak beni tanıması ihtimaliyle duyduğum korkudan olacak ki, iki yanıma bakınıp dururken, yakın çayırda bir at arabası ve bir adam gördüm. Hayvan köstek vurulmuş olarak otluyor, adam ise elinde kosa ile çayır biçiyordu. Herhalde buraya ben uyurken gelmişti, bu yüzden nasıl yaklaştığını görememiştim. İyice baktım, bu adam dedem idi! Anlaşılan, hayvanı otlatmağa ve biraz da yeşil ot biçmeğe gelmişti.

Başkaca kimse görünmüyordu yakınlarda. Hemen sınır boylarındaki çalılar arasından emeklemeğe başladım ve nihayet arkı geçerek doğruca yanına gittim dedemin.

Hiç beklemediği bir zamanda ansızın karşısına çıkıvermiştir. Korku ve etrafa bakınarak yakınlarda kimse olmadığını anlayınca, yavaş yavaş yanıma geldi.

İlk sözüm şu oldu :

— Açlıktan ölüyorum, dede. Yaram da çok fena sızlıyor.

— Aksiliğe bak sen, dedi. Yanıma ekmek almadım. Biraz çayırı dolaşmağa gelmiştim. Haydi, bin arabaya da seni eve götüreyim.

Razı oldum. O dedemdi benim. Fakat insanın emin ellerde bile tedbirli davranması lâzımdı. Çün-

kü polisler kasaba içinde beni aramağa çıksalar, önce akrabalarımın evlerini yoklıyacaklardı. O halde ne yapmalıydım? Hayatını tehlikeye koymak istemiyen, sıcak sıcak evinde oturur... Örneğin beni geceleyin kasabaya girip çıkarken, arabadayken de yakalıyabilirlerdi, şeytanın işi yok ya! Ne yaparsın, hayat böyledir: Tehlike, cesaret, mücadele... Cesaretim eksik değildi, o zamana kadar pek çok tehlikeye girmiştim, artık sadece mücadeleyi denemem kalmıştı.

Arabanın içine yattım, dedem beni henüz biçilmiş yeşil otlarla güzelce örttü. Araba hareket etti ve tozlu yolda kasabaya doğru gitmeğe başladı...

Ölümden kurtulalıberi hayatının değerini bilmeğe başlamıştım. Bir partizan, polislerden çok korunmalıydı, ufak tefek şeyler için hayatı tehlikeye koymak doğru değildi. Ne de olsa, benim kasabaya girişim tehlikeliydi. Fakat başka çare yoktu. Yaralarımın tedavi edilmesi lâzımdı. Bunun tek çaresi de bu idi. O sırada bana ancak dedem yardım edebilirdi. Ot yüklü araba oldukça iyi bir maskeleme aracıydı. Bu mevsimde, yarı yarıya tarımla uğraşılan küçük kasabamızda bütün çiftçiler, hayvanlarına yedirmek üzere yeşil ot taşıyorlardı. Polisler bütün arabaları arayımazlardı, zaten bunu yapmayı da akıl etmiyorlardı. Polisler o günlerde çok meşguldüler; ellerinde daha mühim yüzlerce tutuklu varken, yalnız bir kaçağı mı düşüneceklerdi?

Yol bana epeyce uzun geldi, fakat tamamiyle tehlikesiz geçti. Hoş bir kokusu vardı yeşil otun. Dedem beygirine bağırıyor, hayvancağız da düz yolda gücünün yettiği kadar koşuyordu. Çok geçmeden, kasabanın bozuk kaldırımlı sokaklarında sarsılmağa başladı araba şiddetle. Kulağıma insan

sesleri, kamyon uğultuları geliyordu. Nihayet araba durdu ve dedemin sesini duydum :

— Çık!

Çıktım ve etrafıma bakınmağa başladım. Büyük annem, benzi atmış bir halde, korku içinde önümde duruyordu. Anlaşılan, beni güpegündüz göreceğini hiç de aklından geçirmemişti.

Dedem ona seslendi hemen :

— Çabucak içeriye götür onu!

Kendi insanlarımın arasında bulunmak benim için ne büyük sevinçti. Hem de nekadar istersem yiyebilecektim. Evet, istediğim kadar! Bu, bir partizanın hayatında çok büyük bir olaydır. Gerçi ben henüz partizan olmamıştım, fakat belki de partizanlardan daha çok açlık çekmiştim. Bu sebeple, istediğin vakit doyuncaya kadar yemenin ne demek olduğunu iyi biliyordum.

Yaralarıma bakmağa başladı dedem. Bacak larımdaki iki küçük yara geçmişti. Başımdaki ise, kötüydü. İlk temizleme çok acıttı, az daha düşecektim. Dedem yara sarmanın ustasıydı, bunu, geçerdiği üç savaşta öğrenmişti. Askerliğinde bir hayli sıhhiyecilik yapmıştı. Onun ihtimamı beni kurtardı. Yara, dört günde hemen hemen kapandı. Artık rahatça dağa gidebilirdim. Dördüncü günün akşamı yola çıkmağa hazırladım.

Dedem razı olmadı :

— Yarın pazar, dedi, büyük annen sana güzel bir pide yapacak, biraz şarap da içeceksin, akşama da hareket edeceksin...

Kaldım. Kilerde yatıyordum. Ansızın basarlarsa çatıdan kaçabilmek üzere kiremitlerin bir kısmını aktarmıştım. O akşam belki de evde geçireceğim sonuncu gece olduğu için, dedemle büyük annem beni kilere bırakmadılar, onların odasında yattım. Zaten hiç olmazsa bir defacık olsun ger-

çek karyolada yatmayı canım çektiği için buna itiraz etmedim...

Ertesi sabah erkenden kapı çalındı. Hemen yerimden fırladım, çabucak giyindim. Kaçmak istiyordum, fakat nereye? Telâş için de çerge sandığını açtı büyük annem. Hemen sandığın içine girdim, kapak kapandı ve anahtar çevrildi. Büzülmüş oturuyor, güçlükle nefes alıyordum. Şiddetle çarpıyordu kalbim... Kapı bu defa daha şiddetle vuruldu. Birinin kapıyı açtığını işittim. Kulağıma derinden derine yabancı sesler gelmeğe başladı. Sandıkta hiç kıpırdamadan duruyordum. Gayet ağır solumağa başladım, hava yetmiyordu, âdeta boğuluyordum. Kalbim çılgınca çarpıyor, kulaklarım uğulduyor, başım ağrılarla zonkluyordu. Ne yapayım? Sandıkta birkaç dakika daha kalırsam mutlaka boğulacağım, kalbim çatlıyacak. Açmaları için tıklasam, tehlikeli! Öyle ya, kimin geldiğini nerden bileyim? Köpek gibi kurşuna dizilmektense, sandıkça çatlamak daha iyi... Ve ben bütün bu belâya yumuşacık karyolanın hatırına katlanıyordum!... Kendi kendime kızıyordum: Sen buna müstahaksın, şimdi burada dertop büzülerek geber de aklın başına gelsin!... Artık daha fazla sabredemiyeceğimi anladım. Kapağı açmağa çalışıyordum, fakat açılmıyordu, kilitliydi. Yavaşça sırtımı verip zorladım, sandık çatırdadı ve birdenbire kapak açılıverdi. Hemen göğüs dolusu solumağa başladım.

Bir de baktım, kızkardeşim karşımda dikilip duruyordu. Dün akşam büyük annem benim burada olduğumu öğrenerek ona anlatmış, o da erkenden beni görmeğe gelmiş...

Büyük anneme çıkışmaktan kendimi alamadım :

— Öyleyse, sandıkta niçin tuttun beni bu ka-

dar? Az daha boğulacaktım.

İhtiyarcık kendini savunmaya çalışıyordu :

— Hiç de çok değildi. Dimçe'ye kapıyı açıp şunu bunu soruncaya kadar... Ya polisler olaydı nasıl dayanacaktın?

Büyük annem, pazar günleri daima erken kalkarak gayet lezzetli bir yemek pişirir ve tadına bakmadan kiliseye giderdi. O gün yemekten başka bir de pide yapmış ve fırına götürmüştü. Fakat kiliseye gitmedi, belki de hayatında ilk defa bu âdetini bozdu. Dedem, neler olup bitiğini öğrenmek üzere çıktı. Kızkadeşim ise pencerenin önüne oturup bakınmağa başladı. Ben, kafamı kurcalıyan bir sürü düşüncelerle başbaşa kaldım. Sandık olayı beni ciddî olarak düşündürdü. Gerçekten polisler gelirlerse ne yapardım? En iyisi, bacadan çatıya çıkmak ve araştırma geçinceye kadar orada kalmak veyahut ev sarılmadığı takdirde harmanlıktan kaçmaktı. Her an giyimli olup kaçmağa hazır bulunmağa karar verdim. Bunu yeterli sanıyordum... Tecrübesizdim, herşeyi baştan sona kadar peşinen göremiyordum ve nitekim polisler geldikleri zaman beni yine hazırlıksız buldular...

Tam öğle vakti geldiler. Sofradaydık. Dedem pideyi henüz parçalamıştı ki, kapı çalındı ansızın. Pideden tatmak bile nasip olmadı. Derhal ocaklığa koştum. Bacaya tırmanmak lâzımdı, fakat üstüne basacak bir şey yoktu. Kızkardeşim hemen bir sandalye getirdi, üzerine basıp zincirin takıldığı ağaca tutundum ve girdim bacaya. Fakat baca dardı, ne kadar çabaladıysam da, yukarısına varamadım. Kendimi bir boru içindeymiş gibi hissettim. Bir türlü sığışamıyordum, üstüm başım kurum içinde kalmıştı, boğuluyordum dumandan. Altında ateş yanıyor ve onu söndürmek aklına gelmiyordu kimsenin.

Polisler içeri girer girmez araştırmağa başladılar, Kileri, sandığı ve her yeri aradılar... Nasıl homurdandıklarını ve nasıl tehditler savurduklarını işitiyordum :

— Burada gizleniyor! Ya söyleyin nerede olduğunu, hayut evi yakacağız!

Bulmuşlardı korkutulacak insanı. Evle birlikte diri diri yaksalar bile, iki ihtiyarcık beni yine ele vermezlerdi. İkisi de, dedeleri boyun eğmemiş esir bir halkın sebat ve metanetini miras edinen eski dağlılardan, çetin insanlardandı.

Ansızın, müthiş ve korkunç alarm düdükleri ulumağa başladı. Kasabadan bir gürültü yükseldi ve bir panik aldı yürüdü. Alarm! Yabancı uçaklar. Kasabamız üzerine hiç uçak gelmemişti, ama Sofya'nın nasıl yakıldığını bilen halk, alarm düdüğünü duyarduymaz gözünün gördüğü yere kaçıyordu... Polisler bir an içinde evden kaçtılar ve bir daha görünmediler. Kaçmak için bundan daha uygun bir fırsat bulamazdım. Alarm zamanında herkes kasabadan daha uzağa kaçmağa bakıyor, herkes yeraltı sığınakları bulunan taş ocağına doğru koşuyordu. Polisi de, jandarması da, askeri de, kendi postunu kurtarmak gayretine düşüyorlardı. Ben bu insan seline karışmış olsam bile, kimsenin gözüne ilişmiyecek, dikkati çekmiyecektim... Ve hemen bacadan çıkmağa karar verdim.

Çıkacağım, ama çıkamıyorum ki! Baca daracıktı, iki yanıma dönemiyordum, bu kurum dolu boruya sımsıkı kısılıp kalmıştım. İyi ki, ellerimi yukarı kaldırmıştım da, onları hareket ettirebiliyordum. Nihayet yavaş yavaş aşağı kayarak pat diye ocağa, ateşin içine düşdüm! Fakat osırada ateşe, yanmaya kim önem verir? Büyük annem hemen bana bir torba uzattı (bunu akıl ederek önceden hazırlamıştı), vakit kaybetmeden avluya koşarak baltayı aldım ve bir arap gibi kurumlan-

mış olarak sokağa fırladım. Görenler, beni tanıyamadıklarından başka, yanıma bile yaklaşmıyorlardı...

●

Böylece güpegündüz kasabadan kaçtım... İşte yine balkanda, kendisi için sarkılar söylenen, kahramanları bağrında nasıl gizlendiği masallarla diller destan olan o şirin Pirin balkanındaydım... «Ah, o kahramanları bir bulabilseydim, partizanlara raslıyabilseydim! Kendilerine gerektiğim zaman beni bir ışıkla buluyorlardı; şimdi ise bane gerektikleri sırada birine bile raslıyamıyorum! Mesta kumsalında iğne bulmak, Pirinde partizan aramaktan daha kolay!»

Bütün orman yollarını, bütün alanları, bütün vadileri ve bütün pınarları yeni baştan dolaştım, fakat kimseye raslıyamadım. Karatavuk gibi öttüm ve ağaçkakan gibi trakladımsa da yine fayda etmedi, kuşlar bana ağaçlardan bakıyor ve adeta gülüşüyorlardı. Hakkımda kimbilir neler düşünüyor ve benimle nasıl alay ediyorlardı: «Şu iki ayaklı şarkıcıya bak hele, ormanda gezip ıslık çalıyor ve etrafına bakınıp duruyor... Sersem, bize bir kapan hazırlıyor herhalde, kim tutulur senin kapanına?...»

Gezgin bir iskelet gibi gittikçe zayıflıyarak aç açına dolaştım bütün hafta. Yalnız kuzu kulağı yiyor ve kuşların uçuşlarını seyrediyordum. Yakınlarda insan olup olmadığını, onların uçuşlarından anlıyordum. Ağaçlara ve pınarın çevresine işaretler koydum. Fakat ne çare, hepsi boşuna...

Derken bardaktan boşanırcasına bir yağmur yağdı. Sanki tabiat da yardımcım değildi. Soğuk bir geceydi. Rüzgâr esiyor, yağmur damlaları kırbaç gibi yüzüme çarpıyordu. Orman uğuldamağa,

dallar hışıldayıp çatırdamağa başlamış, dağ âdeta harekete gelerek gecenin karanlığına dalmıştı.

●

Baktım, olacak gibi değil, doğruca kasabaya, dostum Trayço'nun yanına gittim. Serbest olan biricik arkadaşım o idı. Ocak başına oturup üstümü başımı kuruttum, karnımı doyurdum. Ertesi sabah yağmur dinince, beni bir arabaya bindirip çergeyle örttüler ve çoktanberi biçilmemiş otlar arasından yola çıktım.

Kasabadan çıkıp dağ yolunu tuttuk.

Çok geçmeden bir ses duydum :

— Dur!

Araba durdu.

— Trayço, nereye böyle?

— Oduna.

— İyi düşünmüşsün ama, yukarıda nöbetçiler var, arabaları arıyorlar ve ekmek çıkarmağa izin vermiyorlar.

— Oh, dedi Trayço, iyi ki söyledin.

Tanımıştım bu sesi. Trayço fısıldadı :

— Deden burada, kalk!

Çergenin altından çıkıverdim. Epeyce şaştı dedem :

— Nereye böyle?

— Ormana gidiyorum...

— Yukarıda, yol üstünde askerler var, korun.

Ve kulağıma eğilerek fısıldadı :

— Geçen akşam eve iki partizan geldi. Seni sordular. Topalof ormanında dolaşacaklarını söylediler, sen orasını biliyorsun, değil mi?

— Nasıl bilmem, elbette biliyorum! Kasabaya çok yakın o orman. Ben ise onları Pirin ve Rodoplarda araya araya öldüm. Yalnız Rila kalmıştı, artık bir de orada dolaşıp aramayı düşünüyordum.

Dedem tekrar etti :

— Topalof ormanına git, mutlaka gelecekler. Ben de oraya uğrayıp sana biraz yiyecek getirmeğe çalışacağım...

İyi kalbli dedeceğim! Ona sarılacağım gelmişti, fakat sırası değildi. Çabucak arabadan indim ve doğruca Topalof ormanının yolunu tuttum.

●

Gece sıcaktı, yıldızlar parıldıyor, batıda ve uzaklarda Pirinin höyüğü kararıyor. kuzey-doğuda Rodopların alçak silsileleri görünüyordu. Rila, üçüncü dağ, buradan görünmüyor, ardında kalıyordu bayırların. Artık üç dağ arasında, Topalof ormanındaydım. Rahattı içim, kalbim sevinç doluydu, kafamda tatlı düşünceler kaynaşıyordu. Sırtüstü uzanmıştım. Yakınımda bir ağustos böceği cırlıyor, bir sivrisinek vızıldıyordu başucumda. Ben bu sesleri dinliyor ve bu incecik vızıltının bir zamanlar beni niçin rahatsız ettiğine şaşıyordum. Sivrisineğin vızıltısı, şimdi her şarkıdan daha hoş geliyordu bana.

Yıldızlara bakarak bir yandan düşünüyordum : Çok yüksekte bu yıldızlar... Onları kimin yakıp kimin söndürdüğünü kimse bilmiyor... Okuduğum kitapçıklarda siyasetten bahsediliyordu yalnız. Henüz yıldızları anlatan bir tek kitap okumamıştım. Şimdi ben, gökyüzünden düşenin yıldız değil de, meteor olduğunu, yıldızların hiçbir zaman düşmediğini, onların güneşten bile daha büyük birer ateş kitlesi olduklarını ve yıldızlara dair daha birçok şeyleri biliyorum; fakat astronomiden hiç de haberim yoktu o zamanlar ve düşen yıldızların nereye gittiğine, onları kimin düşürdüğüne akıl erdiremiyordum. Ve işte yine böylece hayretler için-

deyken uykuya dalıvermişim...

Bazı ayak sesleri uyandırdı beni. Gözlerimi açınca ne göreyim, sabah olmuş! Güneş çoktan doğmuştu, yapraklar üzerinde altın rengi benekler titriyor, tanımadığım mavi orman çiçeklerinin yapraklarında çiğ taneleri parıldıyordu. Hava mis gibiydi, hafif hafif, göğüs dolusu teneffsüs ediyordum. Derken o sesler birdenbire uğultuya döndü. Aşağıdaki vadiye baktım. Şosede jandarma dolu iki kamyon vardı. Miğferler parıldıyor ve bu çelik parıltısı insanın gözlerini kamaştırıyordu. Kamyon vadinin derinliklerine daldı ve uğultu yavaş yavaş dinerek vadinin sessizliği içinde eriyip gitti. Yattığım yere tekrar uzandım ve bu çelik miğferli jandarmaların memleketimiz için ne büyük bir musibet, bu kamyon uğultularının da ne soğuk bir dehşet olduğunu düşünmeğe başladım.

İlk gün çabuk geçti ormanda. Partizanlar görünmediler. İkinci gün yine gelen olmadı, üçüncü gün de kimseye raslıyamadım. Önceden olduğu gibi, yine mi yalnız başıma dolaşacaktım? Ya ekmeğim bitince ne olacaktı? Tekrar kasabaya dönüp tehlikeye atılmak gerekecekti. Dedem belki gelip beni arıyacak, fakat nasıl bulacaktı? Ayrılırken, aceleyle nasıl buluşacağımızı kararlaştırmamıştık.

Ormanı sabahleyin doğudan batıya, öğleden sonra da kuzeyden güneye doğru dolaşmağa koyulmuştum. Korunuyor, her çukuru ve çalılığı iyice gözden geçiriyor, biricik pınarın yanına uğruyor, patikada izler bırakıyordum. Fakat boşunaydı hepsi. Nihayet bütün ümitlerinin kırıldığı bir sırada, iki karaltı gördüm ağaçlar arasında. Bunlar, kalın bir ağacın ardına gizleniyor ve yalnız arasıra uzanıp bakıyorlardı. Acaba düşman mı, yoksa bizimkilerdenmiydiler? Partizan mı, yoksa çete kırıcı mıydılar? Eğer düşman iseler, ayaklarım be-

ni kurtarabilecek miydi acaba? Zira baltalama pek güvenemiyordum; beni vahşî hayvanlardan koruyabilir, fakat silâhlı insanlardan kurtaramazdı.

Uzun süre saklambaç oynadık, herşeyi göze alarak ortaya çıktım en sonunda. Bunun üzerine o iki karaltı da ağacın arkasından meydana çıktık ve yürümeğe başladılar bana doğru.

Biraz yaklaştıkları zaman birdenbire tanıdım ve sevinçle haykırdım :

— Bay Delço!

Evet, biri bay Delço idi. Tanımıyordum diğerini.

İşte o günden itibaren benim dolaşmalarım sona erdi ve partizanlık hayatım başladı...

İkinci bölüm

Bay Delço meşin torbasını çözdü gülümsiyerek.

— Ye bakalım, dedi, doyur karnını!

Elime bir parça ekmekle peynir tutuşturdu. Sevincimden bir lokma bile istemiyordu canım. Ormanda, vadilerde, gece gündüz tek başıma az mı dolaşmış, az mı sıkıntı çekmiş, az mı korku geçirmiştim... Daha düne kadar, acıktıkça yüzükoyun sürünür, otlıyan bir hayvan gibi kuzu kulağı yerdim; şimdiyse boğazımdan lokma geçmiyordu.

Bay Delço tekrar etti :

— Ye!

Diğer tanımadığım adım, beni akıllı gözleriyle süzerek :

— Sevinç açlığı keser, dedi. Çocuk sonra doyursun karnını, haydi yürüyelim.

Hep ormanın içinden geçerek Belitsa balkanına doğru yürüdük. Bir saat, iki sat derken yorul-

dum, dizlerim titremeğe başladı. Bana ne oluyordu? Sık ağaçlarla kaplı bir vadiden geçerken, berrak bir su gördüm ve iyice acıktığımı o zaman hatırladım...

— Yoruldum, dedim, biraz dinlenip kahvaltı yapalım.

Bir taşa oturup soğuk suya soktum ayaklarımı ve peynir ekmek yemeğe başladım. Şöyle lop lop yutarak karnımı iyice doyurdum, soğuk balkan suyundan kana kana içtim ve kuvetim yerine geliverdi. Artık bacaklarım sızlamıyor, dizlerim titremiyordu.

Ve tekrar ormanın içinden yürümeğe koyulduk. Bu yolculuğun âdeta sonu yoktu.

Nihayet mırıldandı bay Delço :

— Ulaştık!

Ve bana dönerek öğüt vermeğe başladı :

— Sakın partizanları da sorguya çekmeğe kalkışma! Kimseye bir şey sorma. Yalnız bak, dinle ve sesini çıkarma!

— Neme gerek...

— Senin ne olduğunu biliyorum ben. Hep olur olmaz şeyleri sorar durursun.

— Kime sormuşum sanki?

— Kime sormadım ki... Hattâ bana da...

— Ne sordum sana?

— Kozaref yoldaş hakkında az mı sordun, hatırlamıyor musun?

— Hatırlıyorum, fakat ben o zaman parti sırrının ne demek olduğunu bilmiyordum.

— Şimdi biliyor musun?

— Biliyorum!

Böylece kestirip ve doğruca gözlerinin içine bakarak ilâve ettim :

— Jandarmalar bana işkence ettiler. Parmaklarımda hâlâ izleri var. Beni kurşuna dizmeğe gö-

türdüler ve yine de parti sırrını ele vermedim. Sen ise, şu kadarcık bir zor görmeden bu sırrı ele verdin...

Bay Delço somurtuverdi :

— Neler saçmalıyorsun?

— Saçmalamıyorum, gerçeği söylüyorum.

— Parti sırrını kime söylemişim ben?

— Bana!

— Amma yaptın, ha!

— Kozaref yoldaştan kim bahsetti bana? Balık havuzunu, çeyiz sandığını, öldürülen jandarmaları kim anlattı?...

Bay Delço hatırlamıştı :

— Haaa, evet, haklısın. Bunda hata ettim doğrusu. Hattâ o zaman Kozaref yoldaş bile bana kızmıştı epeyce : «Böyle meseleler gidip de bir çocuğa anlatılır mı?» dedi.

— Seni elbette azarlamıştır epeyce, bunu biliyorum. Fakat benim için çocuk dememiştir, sen öfkenden uyduruyorsun bunu.

Bay Delço bağırdı :

— Yeter, yeter! Artık geldik...

Derhal elimdeki baltayı alarak bir çam ağacına üç defa vurdu. Sonra karatavuk gibi üç defa öttü. Başımızın ucundaki sarp yamaçtan aynı ötüş duyuldu. Tırmanmağa başladık. Yukarıya çıktığımız zaman, önümüzde sakallı bir partizan beliriverdi :

— Parola!

Bay Delço cevap verdi :

— Vit — vintâga.

Partizan, bay Delço ve diğer arkadaşlariyle konuşmağa başladı. Bu arada hep beni süzüyordu mavi gözleriyle.

— Bizim oğlandır, dedi bay Delço. Onu bulmak için ta Topalof ormanına gittik.

Partizan gülümsedi :

— Biraz zayıfça görünüyor.

— Çok açlık çekmiş zavallı...

— Benim yaradılışım böyle, dedim. Zayıfım, fakat canım karnımdadır. Beş gün boyunca sadece kuzukulağı otladım...

Partizan, beyaz dişlerini göstererek güldü.

— Buldun övünülecek şeyi, dedi. Meşe palamudu yedin mi hiç?

Hayır.

— Ya çam kozalağı?

— Onu da...

— Zararı yok, öğreneceksin.

Ve başiyle bize işaret etti. Yürüdük.

Aynı sarp yamaca tırmanarak yüksek çam ağaçları arasından yürüdük. Başımız üstünde, yukarılarda kuşlar uçuşuyor ve ötüşüyorlardı. Onların şarkıları, artık bana her zamankinden daha güzel geliyordu. Aç değil, yalnız değildim ve kendimi tüy gibi hafif hissediyordum; sanki bir sıçrasam başım göğe değecekti. Ne de olsa, iki yanımdaki çalılara sımsıkı tutunuyordum. Kayıp da derin çukura doğru bir yuvarlanırsam, artık sağkalmazdım. Aşağıda vadinin derinliklerinde, yağmurların bulandırdığı çay da korkunç bir uğultuyla çağıldıyordu...

Bay Delço seslendi :

— Gir!

— Nereye gireyim?

Etrafımda bir kapı aramağa başladım. Hayretle bay Delço'ya baktım. Güldü ve yine seslendi :

— Vit — vintâğa!

Ayağımın dibindeki kuru kütük ansızın harekete geçti. altından genişçe bir giriş yeri açıldı ve derinden gelen bir ses duyuldu :

— Gir!

Bay Delço kütüğü bir yana itti ve bir anda aşağı inerek gözden kayboluverdi. Ben şaşalamış bir halde duruyor, ne yapacağımı bilmiyordum.

Bay Delço, âdeta yeraltından seslenerek beni dâvet ediyordu :

— Sıkılma, gir!

Nihayet göze alıp, kendimi bu delikten aşağı bıraktım, ayaklarımla ağaç basamakları yoklıyarak yerin altına indim. Dışarıda ilkbahar sonu, güneşli bir gün olduğu halde, burası geceymiş gibi kapkaranlıktı. Gözlerimi kırpıştırıyor ve etrafımdaki bazı karaltıları farketmeğe çalışıyordum. Sesler geliyordu kulağıma. Kimi öksürüyor, kimi kundak bebeği gibi ağlıyordu. Temelli şaşırdım ve olduğum yere mıhlanıp kaldım.

Bu ara biri seselendi :

— Yakın lâmbayı da görelim şunu!

Bir kibrit çakarak lâmbayı yaktı bay Delço. Sarımtırak bir aydınlık titriyerek koyu karanlığı dağıttı. Partizanlarla doluydu mazhen. Bir kısmı iki duvar boyunca sıralanmış ranzalarda yatıyor, bazıları da oturuyorlardı. Yanıma biri yaklaştı ve bana elini uzattı.

— Merhaba, Petrak!

— Merhaba, dedim, fakat ben seni tanımıyorum.

— Hele lâmbaya daha yakın gel de, tanıyacaksın.

Ve beni aydınlığa doğru çekti.

— Sen misin, be Banço? Burada ne arıyorsun?

Bu, benim eski dostum Banço Pohlupka (1) idi. Mahallemizde ona bu adı vermiştik, çünkü lâfla kimseden aşağı kalmazdı. Ona bir şaka ile takıl-

(1) Pohlupha — Kapak.

dın mı, sana iki şaka ile cevap verir, yani herşeye bir kapak koyardı. Hiçbir zaman sırtüstü düşmezdi, kediler gibiydi.

Hayretle yineledim :

— Ne arıyorsun burada, yahu?

Kestirme bir cevap verdi Banço :

— Senin aradığını. Bizimkilerden kimseyi gördün mü? Sağ salim mi hepsi?

— Bilmiyorum. Tevkif edilip de okula kapatılanlar arasında sizinkilerden kimse yoktu.

Öteden biri seslendi :

— Banço, bırak çocuğu, sonra sorguya çekersin! Kardeş, haydi otur şuraya da, kasabada olup bitenleri anlat bize...

Ranzada, partizanların arasına oturdum. Etrafımı sardılar. Onlara tevkifleri, dayakları, işkenceleri ve onüç yoldaşın nasıl kurşuna dizildiklerini anlattım... Ve böylece anlatıp duruken, sığınağın dip tarafından zaman zaman bir bebek ağlaması işitiyordum. Başımı o taraf çevirdikçe, arkadaşlar sözümü kesiyor ve :

— Bir şey yok, diyorlardı, varsın bağırsın, sen anlat.

Ben anlatmağa devam ediyordum, fakat bebeğin sesi hiç kesilmiyordu.

— Kim ağlıyor böyle?

Banço cevap verdi :

— Bebek.

— Nasıl bebek?

— Öyle işte... küçücük, çığırtkan bir bebek... Ona Pobeda (1) ismini vermeyi düşünüyorduk, ama kız değil, oğlan çıktı. Kızıl Ordu Yaş şehrini kurtardığı sıralarda dünyaya geldiği için, ona Yaş adı konulmasını istedim. Babasiyle annesi razı ol-

(1) Pobeda — Zafer.

madılar. Hakları da vardı. Çünkü onu Yaş diye çağırdıkları zaman, yemeğe davet ettiklerini zannedecekti. Oysa şimdi ekmeğimiz kıt, sık sık yemeği hatırlamanın sırası değil.

Bu anda bebek öyle bir çığlık kopardı ki, hepsi de başlarını o tarafa çevirdiler. Perde gibi yerleştirilen bir bannatiye sallandı, kucağında bebeği ile bir kadın göründü ve derhal Banço'ya çıkışmağa başladı :

— Banço! «Yaş» kelimesini anma bir daha! Hem kaç defa söyledim sana. Çocuk bunu işitince ağlıyor ve yemek istiyor.

Banço eliyle beni göstererek ,âdeta özür diledi :

— Boyka abla, ben buna anlatıyordum.

— Ona anlatıyorsun amma, baksana çocuk işitiyor ve anlıyor.

Kadın böylece şakalaşarak yanımıza oturdu.

Küçücüktü çocuk, gülüyordu gözleri, hattâ ağlarken bile gülüyor gibiydi. Partizanların sakallı yüzlerine bakıyor ve gözlerini kırıştırıyordu.

Partizan kadın, toparlak çehreli ve geniş omuzlu genç bir partizana dönerek sordu :

— Çocuğu güneşe çıkarayım mı, komutanım?

Komutan cevap verdi :

— Elbette. Önce de söylemiştim ya, ne zaman istersen çıkarabilirsin.

Basamaklardan yukarı çıktı kadın. Ardından iri bir adam doğruldu ve tüfeğini alarak komutana seslendi :

— Komutanım, oğlumu korumak için nöbete gidiyorum.

Komutan gülümsiyerek başını salladı :

— Git!

Daha sonra Banço şunları anlattı bana : Yakorovo köyünde bir ihanet olmuş. Polisler, yatak-

lık yapan iki aileyi perişan etmişler. Bu arada Boyka ablanın kocası için de bir şeyler duymuşlar. Jandarmalar onu tevkif etmeğe gitmişler, fakat o ne olacağını önceden sezmiş ve karısiyle birlikte bahçeden kaçmağa muvaffak olmuş. Partizanlar bu sığınakta battaniye ile onlara bir köşe ayırmışlar. Ve Banço'nun «Yaş» adını koymak istediği çocuk işte bu köşede dünyaya gelmiş.

Bir aralık komutanın sesi duyuldu :

— Haydi, şimdi işbaşına yoldaşlar! Bugünkü dersimiz, siyasî iktisat konusunda olacaktır. Sözü Boril yoldaşa veriyorum.

Gömleğinin yakası açık, kolları sıvalı olan ve ancak otuz yaşlarında gösteren Boril yoldaş, pantolon cebinden birkaç kâğıt çıkardı, lâmbaya yaklaştı ve konuşmağa başladı... Elindeki kâğıtlara pek seyrek bakıyor ve sanki kitaptan okuyormuş gibi konuşuyordu. Onun dersinden hemen hemen hiçbir şey anlamadım. Ve adamın bu kadar çok bilgili oluşuna hayret ettim. Nerede okumuştu acaba?

Bir fırsat bularak ona sordum. Gülümsiyerek şunları söyledi :

— Okul iyi şeydir, kardeşim, fakat ben fazla okuyamadım. Çünkü babam fakir bir adamdı. Üstüne düştüm ve bunları kendi kendime öğrendim. Gece gündüz çalıştım. Biraz serbest kaldım mı, derhal kitaba sarılıyordum... İnsan kendi kendini de eğitebilir, yeter ki inat etsin...

●

Coşkun sular, küçük derenin yatağına serpilmiş bulunan iri taşlar üzerinden atlıyarak köpürüyor, çağıldıyor. Sığınağımızın alt tarafında, bu derecik keskin bir dönüş yapıyor ve kayıp dökül-

mekte olan sarp kıyı uzaktan bakılınca bir gemi burnunu andırıyor. İşte bu burun üzerindeydi sığınağımız. Sarp kaya bizi üç taraftan koruyordu. Düşman ancak batıdan yaklaşabilirdi, fakat orada geceli gündüzlü iki gözcümüz nöbet bekliyordu. Bu mevki «Golovrıh» (1) diya anılıyordu. Gerçi burada çıplak tepe yoktu, bütün tepeler sık çamlıklarla örtülüydü, fakat partizanlar kendi savaş isimleri gibi, bulundukları yerlerin isimlerini de değiştirmişlerdi.

Barınmağa elverişliydi sığınak. Büyük bir oda kadar geniş, çatısı lamarina ile örtülmüş ve üzerine atılan toprak, civar araziyi andıran otlara bürünmüştü. Buradan geçerken, aşağıda, yeraltında insanlar barındığını farketmek zordu. Duvarlar gazetelerle kaplamıştı, rutubetten ıslandıkça onları değiştiriyorduk. Ranzalara yayılan eğrelti otları döşek görevi görüyordu; bunların üzerine battaniyeler serilmişti Rafta edebî, siyasi ilmî kitaplar vardı... partizanlar kışı burada geçirmişlerdi. İlkbahar günlerinde ise, her savaş hareketinden sonra yalnız dinlenmek maksadiyle buraya geliyorlardı. Erzak burada bulunuyordu. Burası hastane idi aynı zamanda; hastaların iyileşmeden çıkmalarına izin verilmiyordu. Bebeğin de kısmeti varmış; ak dünyayı Mart karları ortasında göreceği yerde, bir çatı altında, hem de demir çatı altında dünyaya gelmiş. Boyka ablanın kocası Goran ağabey, bir gün işi şakaya vurarak şöyle dedi :

— Benim oğlum bunkerde (1) doğdu, büyüyünce mutlaka subay olacak. Halk ordusu subayı...

●

(1) Golovrıh — Çıplak tepe.

(1) Bunker — İstihkâm.

Aralarına katılşımın döndüncü akşamı, komutan hiç beklenmedik bir anda emir verdi:

— Gece seferine hazırlanın, yoldaşlar!

Partizanlar ranzalarından derhal fırlayıp arka çantalarını sırtladılar ve tüfeklerinin mekanizmalarını şakırdatmağa başladılar... Benim tüfeğim yoktu. Ve olmadığı için de, partizan filân değildim. Öylece duruyor ve bu kahramanların nasıl hazırlandıklarına bakıyordum: Hepsinde bir ciddiyet vardı, hiç ses çıkarmadan giyiniyordu. Ben de giyindim.

Komutan beni çağırdı:

— Petrak!

Hemen karşısına dikildim. Bana biraz kaş altından bakıyordu.

— Silâh kullanmayı biliyor musun?

— Biliyorum, komutanım!

— Tüfek mi, yoksa tabanca mı?

— İkisini de kullanabilirim, komutanım!

— Sahi mi söylüyorsun?

— Yalan söylemek adetim değildir, komutanım. Kozaref yoldaş öğretmişti.

Komutan biraz daha soruttu.

— Peki, dedi, al şu tabancayı bakalım.

Aldım. Siyah, parlak bir «Valter» tabancaydı. Müthiş bir silâhtı, yüz metreden öküzü öldürebilirdi. Şarjörünü çıkardım, mermiler aydınlıkta sarı kurt dişleri gibi parıldıyordu. Şarjörü tekrar yerine taktım. Gözlerimle komutanın bakışlarını aradım. O hiç yüzüme bakmadan:

— Sen burada kalacaksın, dedi. Çocuklarla birlikte Boyka yoldaşı ve hastaları bekliyeceksin.

Birden irkildim. Artık gerçek bir partizan olduğumu, diğerleriyle birlikte sefere gideceğimi sanıyordum, oysa iş aksine çıktı. Bu kovukta durup bir bebek bekliyecektim... Ayıp! Kızdım komuta-

na öfkeli öfkeli baktım, o hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi davrandı.

— Komutanım, dedim, burada niçin ben kalıyorum?

— Niçin kalmıyacaksın? Korkuyorsan, Banço'yu bırakalım da seni beklesin...

Bu benim için daha büyük bir hakaretti. Sanki çocuk muydum da, Banço beni bekliyeceki. Haydi yaşlı bir paritzan olsaydı, yüreğim yanmazdı. Oysa Banço! O kimdi? Benim gibi bir delikanlıydı, yalnız bir yaş daha büyüktü... Gerçi ben henüz acemiydim, Banço partizanlarla birlikte daha önce de seferlere gitmişti, fakat bundan ne çıkar? Bana Banço lâzım değildi. Ve komutana şöyle dedim :

— Bana Banço filân lâzım değil, komutanım. Ben korkmuyorum...

— Öyleyse?

— Sizinle beraber gelmek istiyorum.

Komutan palaskasını kuşanırken gülümsedi :

— O da olacak, dedi. Merak etme.

Bay Delço bu konuşmamıza kulak misafiri olmuştu. Sonra beni derhal bir kenara çekerek öfkeyle çıkıştı :

— Bilmiş ol ki, her birimiz komutanın emirlerini yerine getirmeğe mecburuz. Kurmay karar verir, komutan tatbik eder ve herkes itaat etmeğe mecburdur. Sen ise, pazarlık yapmağa kalkıştın, kalkmak istemiyorsun, ha? Ayıp! Hiçbir itiraz yok, işitiyor musun? «Başüstüne, komutan yoldaş!» işte o kadar. Anlıyor musun?

— Anlıyorum, fakat ağrıma gidiyor. Ben buraya hastaları ve bebeği beklemeğe mi geldim?

Komutan bay Delço ile fısıldaştığımı görünce, yanımıza gelerek elini omuzuma koydu ve dedi

ki :

— Kahraman bir delikanlı olduğunu bildiğim için, itimat ederek hastaları ve bebek ile annesini sana bırakıyorum. Düşman tesadüfen burayı keşfederse, onları son kurşununa, son damla kanına kadar savunacaksın...

— Başüstüne, komutanım!

—Partizan, daima ve her yerde tehlikeyle karşı karşıyadır. Burada, sığınakta da, her yerde... Gece gündüz tetikte bulunacaksın, tabancan elinde olarak soyunmadan uyuyacaksın. Raftaki şu sandık mermi doludur. Bomba da var, fakat onlar sana göre değil. Krıstan bacağından yaralı olsa da, elleri sağlamdır, gerekirse bombaları o kullanabilir. Gündüzün Boyka ve bebekle birlikte dışarı çıkacaksın, etrafı gözetliyeceksin, fakat sığınaktan pek uzaklaşmıyacaksın.

— Başüstüne komutanım!

Komutan gülümsedi ve kulağımı çekerek uzaklaştı.

Partizanlar sığınaktan birer birer sıyrılıp çıktılar. Ranzalarda yalnız üç yaralı ve Boyka abla kaldı. Battaniye ile çevrilen yerdeki köşeceğinde uyuyordu bebek.

Bay Krıstan — dudaklarında yara izi olan çıkık alınlı ve iri bir adam — ranzasına uzandı ve yanına oturmam için başiyle işaret etti bana. Lâmbanın sarı alevciği titreşiyor, sığınakta gölgeler kaçışıyor, sükûn içinde bir ağırlık basıyordu. Sakin bir köylü olan ve omuzundan yaralanmış bulunan bay Trayço, kör bir bıçakla tırnaklarını kesiyor, ateş gözlü ve benzi uçuk bir tütün işçisi olan Dobri ağabey ise, ona darılıyordu :

— Kapının arkasına gitsene... Burada hayvan mı yaşıyor yoksa?

— Nerede o kapı?

Dobri ağabey ağaç basamakları gösterdi :

— İşte, oraya git!

Bay Trayço üzgün bir sesle mırıldandı :

— Başka zaman keseceğim öyleyse.

Bir orak böceği cırlayıp duruyordu. Ranza ile duvar arasında bir yere yuvarlanmıştı. Besbelli, yalnız başına yaşamak istemediği için insanların yanına gelmişti. Boyka abla bir aralık sordu :

— Nereye gittiler acaba?

Kimse cevap vermedi. Kocası için telâş ediyor, fakat bunu kimseye farkettirmek istemiyordu. Ve hiç kimse de ona bir şey söylemiyordu. Niçin?

Bu defa bay Krıstan'a dönerek ben sordum :

— Nereye gittiler?

— Bilmiyorum. Hele dönsünler de öğreneceğiz.

— Peki, bize niçin söylemediler?

— Niçin söylesinler? Ferzedelim ki, polis birimizi gafil avlayıp diri diri yakaladı. Ve ilk suali bastırdı «Otret nerde?» insan şimdilik ne kadar az bilirse o kadar daha iyi.

— Doğru, dedim. Bir gün Kozaref yoldaş da aynı şeyi söylemişti. Benim kötü bir âdetim vardı, herşeyi sorup soruşturuyordum. O ise şöyle diyordu : «Kimseye bir şey sorma ve kimseye birşey söyleme. Ne biliyorsan kendin bil, parti sırrını koru...»

Bay Krıstan ranzadan başını kaldırırak sordu :

— Kozaref yoldaşı nereden tanıyorsun sen?

— Dağdan. Koyun otlatıyordum, ona peksimet taşıyordum...

Bay Krıstan derin bir göğüs geçirerek :

— Eh, dedi. Ne yaman adamdı şu Kozaref yoldaş! Kahraman, kuvvetli, korkusuz! Sefere çıktık mı, hep önde yürürdü. Bir kere tank önümüz-

dedir denildi mi, herkes başaracağımıza inanıyordu. Onun partizan adı Balkan idi, fakat biz ona tank diyorduk, çünkü düşmanla çarpışmada bir tank kadar iş görüyordu.

Ve yine içini çekerek ilâve etti :

— Ne yazık ki, hürriyeti görmek ona nasip olmadı.

Ben derhal fırladım :

— Ne? Öldürüldümü yoksa?

— Evet, öldürüldü...

İrkildim. Sırtımda sanki karıncalar geziniyormuş gibi ürperdim. Bay Krıstan kolunun yeniyle terli alnını sildi, başını eğerek düşünceye daldı ve bir an sonra devam etti :

— Kardeş elinden kurban gitti. Kötü bir tesadüf. Tek başına kendi köyü Dobrinişte'ye gidiyormuş... Karanlık, boralı bir gece, rüzgâr kudurmuş gibi esiyormuş... Karşısına iki partizan çıkmış. Birbirlerini tanıyamamışlar. Karşılıklı ateş başlamış ve bizim tank burada ölü düşmüş. Hey, ne adamdı o! Dinlenmek için bir yerde durduk mu, hemen eğrelti otlarını yolarak herkesin altına döşerdi ve ancak hepimiz yerleştikten sonra o da paltosunun üzerine uzanırdı. Kaza, büyük bir kaza...

Kalkıp bir su içti Dobri ağabey ve topallıyarak tekrar ranzaya yattı. Yaralı değildi; ormanda uzun süre yalıyanak gezdiği için ayakları kabarmıştı. Yattığı yerden sayıklar gibi mırıldandı :

— Ne kadar çok okumuştu ve ne çok şey biliyordu bu Balkan!

Bay Krıstan bu sözü tamamlıyarak devam etti :

— Evet, çok okuyor, çok biliyordu. Sofya'ya parti kurslarına bile gitti. Köyde bir kahve açtı ve onu gençler kulübüne çevirdi. Hapishanelerden geçti, halkın hakları uğrundaki mücadelede daha

da çok gelişti. Bulgaristan'da ilk partizan odur. Hitler sürüleri Sovyetler Birliği'ne saldırdıkları zaman, jandarmalar tevkif etmek için derhal onu ramağa koyuldular...

Ben sözünü kesiverdim :

— Balık havuzunda, değil mi? Fakat o iki jandarmayı öldürmüş, üçünü de yaralamış ve onları dağıtarak dağa çekilmiş.

Bay Krıstan başını salladı :

— Evet, öyleydi, dedi. Aynı gün gizli mücadele hayatına geçti ve bizim taraftaki direnmeyi örgütlendirmeğe başladı.

Düşünüyordum : Bulgaristan'da ilk partizan! Bak hele kimle karşılaşmışım! Kozaref yoldaşa ben de yardım ettiğim için gurur duyuyordum. onun acısiyle kalbim sızlıyordu... Yazık olmuştu kahramana...

Battaniyenin gerisinde bebek bağırmağa başladı. Boyka abla hemen onun yanına gitti. Bay Trayço ile Dobri ağabey, gözleri yumulu olarak yatıyor, fakat uyumuyorlardı. Bay Krıstan da onların yanına uzandı. Ben de lâmbayı söndürüp basamakların yanına oturdum.

Dışarıda gece. Sığınakta karanlık. Uykum yoktu. Orak böceği aynı yerde cırlayıp duruyordu...

Sığınağın yakınında rüzgârların devirdiği asırlık bir çam ağacı, yağmurlar ve güneş altında çürüyüp duruyordu. Bir zamanlar bu koca çamın da sağlam bir gövdesi vardı, halbuki artık parmağınla bile dürtsen kum gibi dağılıyordu. Sık ormanda onun yeri boştu, orada göğe doğru adeta bir hava kuyusu, güneş ışınlarının girebildiği koridor gibi bir şey meydana gelmişti. Boyka abla koca çamın dibine oturmuş, çocuğunu kucağında tutuyor ve gözlerini ondan ayırmıyordu. Çocuk ise gözlerini kırpıyor, somurtuyor, ellerini oynatıyor, bir

lerdi mi, yoksa sevinci mi olduğu anlaşılmıyordu. Ben etrafı dolaşıyor, ormanın uğultusunu ve kuşların şarkılarını dinliyor, ağaçlar arasını dikkatle gözetliyorum. Bir aralık kuru çırpılar çatırdamağa ve bir takım ayak sesleri gelmeğe başladı; bize doğru bir yaklaşan vardı. Acaba insan mı, yoksa canavar mı? Bizimkilerden mi, yoksa düşman mıydı? Tabanca elimde, kalın bir çamın arkasında pusuya yattım ve beklemeğe başladım soluğumu keserek. Ayak sesleri daha açık işitilmeğe başladı, bunlar insan adımlarıydı. Boyka ablaya işaret ettim, o da derhal sığınığa girdi. Biri ağaca üç defa vurdu, önceden tayin edilmiş sinyalimiz bu idi. Benim cevap verip karatavuk gibi ötmem lâzımdı. Gelen de bana cevap verdi. Bu, kontrol sinyalıydı. Demek ki, gelen bizimkilerdendi. Buna rağmen, yine meydana çıkmadım ve bekledim.

Aşağıda, dere tarafındaki ağaçlar arasından Banço'nun karaltısı, göründü. Şişkin arka çantasının ağırlığı altında iki büklüm olmuştu, yamaçta dili dışarı uğramış bir halde emekliyordu. Yanıma yaklaştığı sırada meydana çıktım.

— Oh, dedi, canım çıktı!

Ve burnundan soluyarak çöküverdi yanıma.

— Ne getiriyorsun?

— Kaşkaval. Bütün mandrayı sırtladık.

Çamurlu damlacıklarının süzüldüğü terli ve tozlu yüzünü kolunun yeniyle sildi. Sonra arka çantasının askılarını çözdü ve omuzları serbest kalınca rahat bir nefes aldı.

— Kavga oldu mu?

— Çarpışma demek istiyorsun galiba?

— Peki, çarpışma olsun... Kurban filân?

— Ne çarpışma, ne de kurban. Orman koru-

cularını gafil avladık ve hiç kavga etmeden mandraya girdik.

Bu defa ben düzelttim :

— Yani hiç çarpışmadan...

Fakat o ısrar etti :

— Hayır, kavga etmeden. Bu kelime burada tam yerindedir.

— Öyleyse ben «kavga» dediğim zaman sen niçin «çarpışma» diye düzelttin?

— Silâhla döğüşülür ve müsademe olursa, buna çarpışma denir. Yumrukla sopayla döğüşüldü mü, bu artık çarpışma değil, kavgadır.

Ben itraz ettim :

— Yumrukla, sopayla döğüşmek partizan işi değildir...

Banço güçlükle nefes alıyordu, fakat altta kalmıyordu.

— Partizan işi değil ha? Gelip de göreydin partizan işini sen! Bir şeyden anladığın yok. Başıma ne hal geldi, bilsen... Ben herife: «Teslim ol!» diye bağırdım. O köpoğlu ise, üzerime çullanmağa kalkıştı...

— Kim?

— Korucu. Herifle gırtlak gırtlağa geldik. Nihayet punduna getirip yere vurdum onu ve ellerini kıskıvrak bağladım...

— Külâhıma anlat sen benim! Ben gidip öbürlerini karşılayacağım.

Kalktım, fakat Banço kolumdan çekmeğe başladı.

— İnanmıyor musun? Peki, sana ispat edeceğim. Yalnız değildim, Balkan yoldaşla beraberdik. Ben o korkaklardan değilim, kardeş. Beni hiçbir zaman hasta ve bebek beklemeğe bırakmadılar. Komutan bana her zaman şunu söyler : «Banço, sen bizimle olmadığın zaman, tut ki, kendimi ya-

payalnız ve etrafımı bomboş hissediyorum». Yemin ederim ki, böyle söylüyor. İnanmazsan, kendisine sor. İstersen, o jandarmayı nasıl tepelediğimi de Balkan yoldaşa sor, yalnız şimdi o burada değil...

— Korucu mu burada değil...

— Hayır, Balkan yoldaş.

Ben hemen düzelterek bastırdım :

— Yani Kozaref yoldaş?

Banço, iğne batırılmış gibi yerinden sıçradı, küçülmüş gözleriyle bir an beni süzerek sordu :

— Sen nereden tanıyorsun onu?

— Nasıl tanımam... Ona az mı peksimet taşıdım. Silâh kullanmayı bana o öğretti, faşistler beni onun yüzünden öldüreceklerdi.

Banço içini çekerek :

— Balkan, büyük kahramandır, dedi. Bir gün ağılın birinde bizi on kişi sarmıştı. Biz sadece ikimizdik. O ve ben! Balkan, derhal atılarak birini devirdi, öteden ben de öbürünü yere serdim. Sonra yine o birini, ben öbürünü... Böylece beşer kişi yere serdik, tüfeklerini aldık ve yolu tuttuk. Yani ne soğan yedik, ne de ağzımız soğan koktu. Sanki bu işi yapan biz değildik...

Lâfı değiştirerek sordum :

— Diğer partizanlar nerede?

— Su içmek için derede kaldılar. Şimdi gelecekler. Anlatmağa başlamışken bitireyim bari... Bu Balkan keskin nişancıdır. Birbiri ardısıra beş kişi devirdi. Hemen hemen benim kadar.

— Niçin «hemen hemen»? On kişi değil miydiler?

Banço gözünü kırpmadan cevap verdi :

— Evet, on kişiydiler. Fakat biri çavuştu... Onu da ben öldürdüm. Bir çavuş iki korucuya bedeldir.

Hem ona bakıyor, hem de : «Amma da yalancı, ha!» diye düşünüyordum.

— Sana niçin Pohlupka diyorlar, Banço?

Yüzünü ekşitti Banço ve arka çantasını omuzlıyarak doğruldu. Fakat bu defa ben onun kolundan çektim ve tekrar yerine oturttum. Cevap istedim.

Nihayet dargın bir eda ile mırıldandı :

— Yeni gelmiş bir acemiyle konuşmak istemiyorum!

Aşağıdan partizanlar göründü bu sırada. Çantalarının ağırlığı altında kamburlaşmış olarak sopalarına dayana dayana birbiri ardından yürüyorlardı. Bir çarpışma yapmamışlar, fakat uzun yoldan ve sıcaktan yorulmışlardı. Yanımızdan, uzun bir dizi halinde geçti kuvvetli adamlar. Komutan ve bay Delço yanımdan geçerken gülümsediler, ben de başımı sallıyarak herşeyin yolunda olduğunu, yani onlar yokken herhangi bir olay çıkmadığını anlatmak istedim. Sonra bazı yabancılar ve iki kadın geçti. Bunlar kimdi ve nereden geliyorlardı acaba?

Banço anlattı bana :

— Onlar da partizan, başka bir müfrezeden. Sürekli çarpışmışlar. Sonra da küçük gruplara ayrılarak balkana dağılmışlar. Onlardan onüç erkek ve iki kadın bize katıldılar.

Sırtlarından çantalarını indirdiler partizanlar ve birer birer sığınağa girdiler. Sonra yumuşak otlar üzerine yatarak dinlenmeğe başladılar. Sığınakta hepsine yer yoktu, bazılarının dışarıda yatmaları gerekecekti. Keşke ben de onların arasında olsam diye düşündüm. Bu karanlık kovukta hava ağırdı, dışarıda ise, herşey güzeldi!

Banço beni dirseğiyle dürterek :

— Kalk, dedi, git de komutana rapor ver!

— Ne raporu?

— Ne raporu vereceğini bilmiyor musun?

— Nereden bileyim?

— Tüh, acemi! Derhal git ve biz yokken bir şey olup olmadığını söyle.

Ben hem bakıyor, hem de şaka mı, yoksa ciddi mi konuştuğunu kestirmeğe çalışıyordum. Ona inanmıyordum, zira beni gönderip kepaze edebilir, sonra da alay etmeğe başlıyabilirdi. Hem bir şey olmadığını komutan kendi gözleriyle görüp dururken, ben ne diye gidip rapor verecektim? Banço ise hâlâ beni kışkırtıyordu :

— Git, kepaze olma. Git ve şöyle söyle : «Komutanım, siz yokken hiçbir olay olmadı» Tam usulüne göre bir rapor ver. Burada bir kural, nizam ve disiplin var, kardeş. Biz askeriz, yalnız şu farkla ki, çarın değil, halkın askeriyiz. Haydi git, acemi çaylak!

Kalkıp komutanı aramağa koyuldum. Bay Delço'nun pomak Berben'ın yanında oturduğunu gördüm ve hemen yanaşıp sordum :

— Komutana herşeyin yolunda olduğuna dair rapor vermem lâzım mı?

— Evet...

Demek ki, Banço haklıydı, onun hakkında bu kadar fena düşünmekle doğru etmemiştim.

Komutanın sığınakta olduğunu söylediler. Ağaç basamaklardan indim ve onu Boyka abla ile Goran ağabeyin yanında buldum. Bebeği okşuyor, gıdıklıyor, bir yandan konuşuyordu :

— Evde ben de böyle bir yavru bıraktım. Şimdi hemen hemen iki yaşında... Annesiyle birilikte ta Deliorman taraflarına sürgün edildiler.

Komutanın karşısında çivi gibi dikilerek rapor vermeğe başladım :

— Komutanım, siz burada yokken hiçbir olay vuku olmadı.

Komutan yanlışımı düzeltiverdi :

— Evvelâ, «vuku olmadı» değil, «vâki olmadı» diyeceksin. İkincisi, gösterdiğin gayret ve dik katin armağanı olarak çifte pay kaşkaval yiyeceksin. Herka seni övüyor, daima ayakta olduğunu ve hattâ gece bile uyumadığını söylüyor.

— Bu ufak iş, komutanım.

Komutan gülümsedi ve dostça umuzumu tutarak :

— Petrak, dedi insanların kaç para ettikleri bu ufak işlerinden de belli olur.

Kafamda, beni evvelden beri üzüp duran bir fikir doğdu ve ona şöyle dedim :

— Komutanım, çifte pay kaşkavaldan vazgeçiyorum...

Yay gibi alnında kavislenen siyah ve gür kaşlarını kaldırarak, hayretle yüzüme baktı :

— Niçin?

— Başka bir armağan istiyorum.

— Nedir istediğin?

— Gelecek defa yanınıza beni alın da, burada yaralıları Banço beklesin.

Komutan derhal razı oldu :

— Peki, öyle yapacağız.

Sevincimden derhal sığınağı terkederek, doğruca Banço'nun yanına koştum. Oturdum, fakat sesimi çıkarmadım.

Banço sordu :

— Raporu verdin mi?

— Verdim.

— E?

— Hiç beni methetti biraz. Armağan olarak, gelecek defa partizanlarla birlikte ben de sefere gideceğim, sen de yaralıları bekleyeceksin. Bana çifte pay kaşkaval veriyordu, reddettim.

Banço kükredi :

— Yalan söylüyorsun!

— Ben hiçbir zaman yalan söylemem.

Dişlerini sıkarak mırıldandı :

— Peki göreceğiz.

Ve bana sırtını dönüverdi.

Kalktım ve ona bir kelime söylemeden bay Delço'nun yanına gittim. Çoban sırtüstü yatmış, çamların yeşilliğine bakıyor ve sesini çıkarmıyordu. Yorgun olduğu besbelliydi, yüzünü ter bürümüştü, sonra Berben'e doğru dönerek hafif bir sesle konuşmağa başladı :

— Pomak... ne demek pomak?

Ve bu sualine yine kendisi cevap verdi :

— Yine bulgar demek, fakat islâm. Hasır şapka giyiyor. Muhammedi peygamber tanıyor, karısı yaşmak örtünüyor.

●

Aşağıda, coşkun dereden çağıltılar duyuluyor, dar yataktan taşan sular, kıyılar, taşlara, ağaç köklerine çarpıyor ve köpürüyor, köpürüyordu...

Ertesi sabah henüz şafak sökmeden, biri bacağımdan çekti...

— Kalk!

Gözlerimi ovuşturarak etrafıma bakındım. Herkes harekete geçmişti. Partizanlar kalkıyor, tüfeklerini muayene ediyor ve arka çantalarının askılarını yokluyorlardı. Banço da kalkarak çabucak komutanın yanına gitti. Komutan, bir an durup onu dinledi, sonra elini sallıyarak bize doğru yollandı. Banço. onun peşini bırakmıyor ve dır dır konuşuyordu :

— Elâlemin önünde gülünç olmak istemiyorum. Oysa acemi daha dün geldi, bugün de se-

fere gidiyor! Gücüme gidiyor bu... Yine o kalsın...

Komutan, ciddiyetle karşılık verdi :

— Ne o kalacak, ne de sen. İkiniz de bizimle beraber geleceksiniz.

— Ya yaralılar?

— Sen kendi işine bak ve peşime takılma artık!

Komutan, Banço'yu böylece azırladı ve ondan kurtulmak üzere ters yöne doğru yürüdü.

Banço ise hemen sığınağa koştu ve biraz sonra tüfeğini omuzlarına çaprazlamış olarak çıktı. Yanımdan geçerken, beni tanımazlıktan geliyordu.

●

İşte dağda dizi halinde birbirimizin peşinden yürüyoruz. Doğuda, uzaklarda, tanyeri ağarıyor. Dalları hafif bir rüzgâr sallıyor, yapraklar titriyerek bir şeyler fısıldaşıyorlar, geçen yıldan kalan yaparaklar ayaklarımızın altında hışırdıyordu. Sessizce yürüyorduk. Kimse konuşmuyordu. Partizanların kanunu böyleydi. Fakat hedefimizi hepimiz biliyorduk : Dağda demiryolunun kıvrıla kıvrıla bir «6» rakamı vücuda getirdiği yerdeki üç karakola hücum etmeğe gidiyorduk.

●

Sığınağımıza uzak bir yerde sabahı karşıladık. Güneş kabak gibi sarı ve iri bir halde Rodoplar üzerinden göründü. Altın ışınları ağaçlar arasından süzülüyordu. Işık huzmeleri altına düştükçe Banço'nun tüfeğinin namlusu bir an için parıldıyordu. O hiç sesini çıkarmıyor, ben de susuyordum. Hiç kimse konuşmuyordu. Dedim ya, partizanların kanunu böyleydi, sefere giderken konuş-

mak yasaktı.

Öğleye doğru demiryoluna yaklaştık. Komutan, istirahat emri verdi. Herkes bir yere oturup çantasını açtı ve kahvaltı etmeğe başladı. Komutanımız, bir yandan bize görevimizi anlatıyordu. Üç karakola da hücum edecektik. Önce birinciden başlayacak, sonra ikinciye ve üçüncüye gelecektik.

Bulunduğumuz yerin aşağısında, ağaçlar arasında raylar parıldıyor, hattın gerisinde ise «Çerna Metsa»nın suları çağıldıyordu. Karakol uzak değildi; köpeğin havlaması işitiliyor ve buraları avucunun içi gibi bilen Bay Delço, komutana ilk karakoldaki köpeğin pek cenabet olduğunu anlatıyordu.

Banço ise ona takıldı :

— Koru kendini de, ısırmasın seni!

Bay Delço sükünetle cevap verdi :

— Hey çocuk, beni bir çok defalar köpek ısırdı ve yine bir şey olmadı. Mesele ısırmakta değil. Boş yere niçin kurban verelim? En iyisi en aşağıki karakoldan başlıyalım, orada köpek, yok, adamlar da daha az. Onları gafil avlayabiliriz...

Kurmayı teşkil eden komutan, komutan yardımcısı ve siyasî komiser, kısa bir oturum yaptılar ve bay Delço'nun haklı olduğuna karar verdiler. Karakollara aşağıdan yukarı doğru hücum edecektik.

Tekrar birerli kolda yola koyulduk. Hiçbir gürültü işitilmesin diye, ihtiyatkâr davranarak ağır ağır yürüyorduk. Nihayet ağaçlar arasından küçük ve beyaz bir karayol binası göründü. Kapının önünde bir nöbetçi bekliyor, olduğu yere mıhlanmış gibi dikiliyor ve demiryolundan aşağı tarafa bakıyordu. Komutan, yanına bir grup alarak ayrıldı ve karakolu diğer taraftan kuşatmak üzere ormandan geçerek döndü. Eğer, nöbetçi hep böylece aşa-

ğı tarafı gözetlemeke devam ederse, onlara hiç hissettirmeden arkasından yaklaşabilecek ve ansızın bastıracaklardı. Öbür tarafa dönerse, beriden biz hücum edecektik.

Gözlerimizi ona dikmiş olarak ateşe hazır bir durumda bekliyorduk. Hep aynı yerde çivi gibi idi kiliyor, güneşe bakıyordu; derken iki defa aksır dı, şapkasını alnına indirdi ve güneşliği gözlerine örttü. Bu anda biri derhal onun üzerine atladı ve yere serdi. Biz hemen aşağıya koştuk, bir an sonra binanın önünde bulunuyorduk. Bir de ne görelim? İçerdekiler, ellerini kaldırmış yalınayak, gömlekle ve göğüs bağır açık bir halde dikilip duruyorlardı. İnsanı imrendiren yepyeni ve tertemiz tüfekleri duvarın önüne sıralanmıştı. Komutan, bir işaret yaptı ve bizimkiler bu silâhları taşımağa başladılar. Bazıları, yırtık paltolarını bir yana atarak, karakoldakilerin yeni kürklü ceketlerini giyiyor, çarıklarını çıkarıp ayaklarına çizmeler geçiriyorlardı. Ne olduğunu anlayıncaya kadar bizimkiler asker kılığına giriverdiler. Bana bir şey kalmamıştı.

— Komutanım, dedim, bir tüfek alayım mı?

— Al!

Her yanı parıldayıp duran bir tüfeği kavradım, ellerimle evirip çevirerek dışarı çıktım. Yere yıkılan nöbetçi, itina ile üstünü başını silkeliyordu. Sanki onun için yalnız üst baş temizliği kusur kalmıştı.

Bizimkiler, içeriden bombaları da çıkardılar ve battaniyeleri de aldılar.

Bir de baktık, yukarıki karakoldan iki kişi belirdi. Bizi görünce, tüfeklerini atıp ellerini yukarı kaldırdılar. İkinci karakola doğru yollandık. Karşımıza iki kişi daha çıktı; onlar da teslim oldular.

Tekrar yürümeğe başladık. Çok geçmeden üç kişi daha gördük, mutlaka diğer iki postanın niçin geri dönmediğini anlamağa geliyorlardı. Belki de bunlara karakollar arasında devriye gezmek görevi verilmişti.

Fakat bu defa belâya çattık. Bu üçü bizi görür görmez üzerimize ateş açtılar. Çatışma başladı. Hem çekiliyor, hem de ateşe devam ediyorlardı. Biz de peşlerini bırakmıyorduk. Bu arada bizimkilerden biri haykırdı :

— Komutanım, tren geliyor! Dumanı göründü...

Komutan saatine baktı; evet tren tam ikiye yirmi geçe karakolun yanından geçiyordu, yani iki-üç dakika sonra yakındaki istasyonda duracaktı. Yolcular bizi görecek, gardaki jandarmalara haber verecekler, sonra derhal telefonlar zırlamağa başlayacak ve bir saate varmadan kasabadan kalkan polis ve jandarma kamyonları buraya damlıyacaklardı.

Ne yapalım?

Artık tren göründü; üstünde beyaz bir duman yükseliyor, keskin bir düdük sesi havayı yarıyordu. Hepimiz tüfeklerimizi lokomotife yönelterek ateş açtık. Tren hızını kesti ve durdu.

Vagonlara girdik. Neye uğradıklarını şaşıran yolcular, yerlerinde büzülüyor bize korkuyla bakıyor ve kimler olduğumuzu kestiremiyorlardı. Nihayet aralarından biri bağırdı :

— Partizanlar!

Yüzleri bir sevinç ifadesi kapladı, gözler parlayıverdi.

— Partizanlar! Partizanlar!

Hepsi de kalkmağa ve açık kompartmanların arkalıkları üzerinden bakışmağa başladılar. Kadının biri, başörtüsüyle gözyaşlarını silerek :

— Sağolun, evlâtlarım, dedi. Benim oğlum da partizandı, melûnlar onu öldürdüler...

Banço, ansızın haykırdı :

— Hah, düştün mü elime! Ver tabancanı buraya, miskin!

Hemen onun yanına gittim. Bir de baktım, kasketini alnına indirmiş ve benzi atmış bir yolcu yerinde büzlüp duruyor, titriyordu.

Banço heceyanla bağırdı :

— Bu bir polis ajanı, komutanım! Beni bu tevkif etmişti, insafsızca tokalatlamıştı... Seni gidi polis köpeği, seni! Çık dışarı!

Ajan yolcuların arasına sokulmak istedi, fakat herkes vebadan kaçar gibi ondan çekiniyordu. Banço herifin yakasına yapışarak çekmeğe başladı ve ayağa kaldırdı.

— Çık!

Yolcular, herkesin trenden inmesi gerektiğini zannederek çıkış kapılarına üşüştüler. Hat boyu insan kalabalığı ile kararmıştı. Siyasî komiserimiz bir tümseğe çıkarak bir konuşma yaptı ve faşist esaretinin sona ermek üzere bulunduğundan bahsetti :

Öldürülen partizanın annesi olan o ihtiyar kadın ise, hemen ellerimize sarılak sordu :

— Aslanım. Ordu yakında mı gelecek?

Yolcular tekrar trene bildiler. Yalnız ajanı alakoyduk. Kâğıt gibi ağarmıştı yüzü. Titrek bir sesle komutana yalvarıyordu :

— Merhamet edin, beni öldürmeyin... Ben sizinkilerden kimseyi öldürmedim... Hiç kimseyi...

Komutan kaşlarını çatarak :

— Biliyorum, dedi. Ve bunun için seni affediyoruz. Haydi, bin trene...

Ajan, uçar gibi koştu ve bir sıçrayışta vagon basamağına atladı. Tren tekrar hareket etti.

Banço gücenmişti, mırıldanıp duruyordu :

— Komutanım, bu herif bana bir tokat vurmuştu, bari bir de ben vursaydım ona...

Komutan ona çıkışıverdi :

— Otur oturduğun yerde! Eğer her tokat için intikam almağa kalkışırsan, sonu nereye varır bunun?

Yukarıdan, karakoldan ateş ediyorlardi. Biz ise, orman içinden serbestçe yürüyorduk, çünkü kendilerine hücum etmiyelim diye onların korkudan ateş ettiklerini biliyorduk. Oysa onlara hücum etmak, aklımızdan bile geçmiyordu. Boş yere kurban vermenin sırası değildi. Onları başka bir defa, hiç beklenmedikleri bir anda, gece veya gündüz bastıracaktık. Artık süratle ormana çekilmeliydik, çünkü tren kasabaya çoktan varmış ve jandarmalar çabucak kamyonlara atlıyarak bize doğru mutlaka yola çıkmışlardı. Hemen hissettirmeden çekilmemiz, geçtiğimiz yerde iz bırakmamak üzere hendekler ve çalılıklardan yürümemiz ve düşman tesadüfen yönümüzü öğrendiği takdirde, onu şaşırtmamız lâzımdı. Nereden dönüp dolaşsak eninde sonunda sığınağa gideceğimizi biliyordum. Otredimizin esas karargâhı, yaralılar, Boyka abla ve çocuğu oradaydılar. Bizim yağmur ve boralardan gizlendiğimiz, lâmbanın fersiz ışığından dersler okuyup dinlendiğimiz partizan evimiz orasıydı.

Demiryolundan bir hayli uzaklaşmıştık. Artık yön değiştirip sığınağa yönelmenin zamanıydı. Ağaçlar arasından dönemeçler yaparak dağa doğru giden dar bir araba yolunu kesip geçtik. Dikenli çalıların kapladığı bir bayıra iki büklüm eğilerek tırmandık ve diğer vâdiye geçebilmek için yamacı çabucak aştık. Sonra bayır aşağı inmeğe başladık. Bu sırada karşıki bayırlardan şiddetli bir mitralyöz takırtısı duyuldu. Kurşunlar etrafımız-

dan ıslık çalmağa ve sarıca arılar gibi vızıldıyarak taşlara çarpmağa başladı. Hiçbir işaret veya kumanda beklemeden derhal yattık yere ve ters yönde emeklemeğe koyulduk. Başlarımızın üzerinde kurşunların kopardığı dallar uçuşuyordu. Yamacı yeniden aşarak tekrar yattık. Öbür taraftakiler hâlâ ateş ediyorlardı. Fakat kurşunlar artık başımızdan çok yükseklerde vızlıyor ve karşıki bayıra saplanıyordu.

Bir aralık Banço'ya seslendim :

— Sersem faşistler, ateş açmak için çıplak bayırın ortasına varmamızı beklemeyi akıl edemediler.

Banço cevap verdi :

— Kendi postlarını kaybetmekten korkuyorlar da, ondan! Eğer bayırın ortalarına vardığımız zaman başlasaydılar, biz de onlara ateş açacaktık.

Bu anda telâşlı bir ses duyuldu :

— Berben yaralandı! Pomak yaralandı!

Banço ile birlikte hemen öteye, bu sesin geldiği tarafa emekledik. Berben, boylu boyunca, sırtüstü yatıyor, gözleri yumulu olarak güçlükle nefes alıyordu. Sağ omuzundan beyaz gömleğine kan sızıyordu. Sıhhiyecimiz olan bay Vılçan hemen onun umuzunu açtı. Pomağın sarımtrak derisinde kıpkırmızı bir yara açılmıştı. Kurşun, omuzunu delip önünden çıkmış ve deriyi parçalamıştı. Bay Vılçan iyot sürdü ve sarıp bağladı. Komutan, üzgün bir yüzle Berben'in yanına diz çökmüştü

— Yara ağır mı?

Bay Vılçan ilâç çantasını toplarken cevap verdi :

— İyileşecek. Onu emin bir yere götürmeliyiz. En aşağı üç ay için saf dışı edilmiş sayılır.

En yakın dostu olan bay Delço, Berben'in üzerine eğilmişti, garipsemiş bir sesle konuşuyordu :

— Berben, aç gözlerini, be... Berben işitiyor musun beni? Bak bana...

Ve Berben bir an gözlerini açtı, gülümsemek ister gibi hafifçi titreyen dudakları arasından mırıldandı :

— Bir şeyim yok... Üç ay... Bir şey değil...

Komutan derhal harekete geçti :

— Onu götürmemiz gerekli...

Yaralıyı itina ile kaldırıp bay Delço'nun sırtına verdik. Çoban, ihtiyatkâr adımlarla aşağıya doğru yollandı. Berben'in ayakları yerde sürünüyor, çalılara takılıyordu. Fakat artık inlemiyor, sadece dudaklarını ısırıyordu. Yüzünde o kadar kırışıklar belirmişti ki, adamcağız sanki birdenbire ihtiyarlamıştı...

Vâdi daracık ve sular sığ idi. Fakat sellerin sürüklediği taşlar çabuk yürümemize engel oluyordu. Dik kıyılar boyunca, gemi direği gibi düzgün olan ulu çamlar yükseliyordu. Onlar âdeta bizim müdafilerimizdi; sular ise izlerimizi tamamen siliyor, sanki tabiat da düşmanlarımızın aleyhine çalışıyordu. Banço ile ikimiz, yaralının yanından ayrılmıyorduk. Berben'e, onun iki yavrusuna ve zavallı annesine acıyordum. Araba yolunun, vadiyi kestiği ve iki kıyı boyunca kuzeye ve güneye, yani iki ayrı yöne büküdüğü bir dönemece vardık. Komutan, küçük düzlüğe bir asker battaniyesi yaydı. Bay Delço yaralıyı onun üzerine yatırdı. Partizanlar etrafına çöktüler. Komutan hepimize hitap ederek :

— Bu yol Bosilkovo'ya gider, dedi. Berben'i oraya götürüp Yusuf'a bırakmak lâzım. Banço, Bosilkovol'lu Yusuf'u tanıyorsun, değil mi?

— Nasıl tanımam, komutanım? Onunla iki defa görüştüm, onlara gittim de, evi köy kenarındadır...

— Petar'la beraber yaralıyı Boslikovoy'ya götürüp Yusuf'a teslim edeceksiniz. O, iyileşinceye kadar Berben'e bakar. Yusuf'la bu gece irtibata girmelisiniz. Yalnız dikkat edin, kimse duymasın... Yeni parolamız «Varna — Vardar», unutmayın. Dikkatli olun, çünkü yaralı yoldaşımızın hayatı sizin elinizdedir.

Tekrar yukarıya, suyun akıntısına karşı yürümeğe başladılar partizanlar ve çok geçmeden yakındaki dönemecin ardında kayboldular. Bir süre sadece ayak seslerini işitiyorduk, fakat biraz sonra bunlar da ormanın uğultusuna karıştı. Berben'e baktım, benzi uçuktu, sessizce ve rahatça yatıyordu. Arasıra gözlerini açıyor, sanki bütün dünyanın kederini yansıtan hüzün dolu gözlerle bize bakıyordu.

— Ağrıyor mu, Berben?

— Biraz. Bir şey değil, bir şey değil... Ben Yusuf'u tanıyorum, iyi adamdır...

Banço onu teselli etti :

— Doktor, yaranın tehlikeli olmadığını söyledi.

Berben, gözucuyle Banço'ya bakarak sordu :

— Hangi doktor?

— Bizim Vılçan. Sıhhiyeci olsa da, bir doktora bedeldir. Bir gün parmağımı ezmiştim de, tırnağım düşmüştü. Hemen Vılçan'a koştum. «Bir şeyin yok» dedi. «Bir haftaya kadar yenisi çıkacak!» Yarama bir ilâç sürüp bağladı, haftasına varmadan bir de baktım, tırnağım yenilenmişti...

Berben saf adam değildi; kaygılı yüzlerimize bakıyor ve kendisini teselli etmek, istediğimizi anlıyordu. Nihayet :

— Çocuklar, dedi, merak etmeyin, ölmiyeceğim. Evet Vılçan doktordur, insana da bakar, hay-

vana da anlamadığı hastalık yoktur onun...

Berben gülçükle açabildiği sağ gözüyle baktı ve biz bu gözde hayat kıvılcımının nasıl parıldadığını gördük. Sol gözü yumuluydu ve sızan bir gözyaşı damlası siyah kirpikleri üzerinde titriyordu.

Ben düşünüyordum. Evet, Berben ölmeyecek O yaşamak istiyor ve yaşayacak. Çocukları öksüz kalmıyacak...

Karanlık basmıştı. Yıldızlar titreşiyordu gökyüzünde. Köyden köpek havlamaları işitiliyor, tektük pencerelerde ışıklar parıldıyordu. Bir hayli zaman geçtikten sonra, bı ışıklar birer birer söndü. Banço, Yusuf'u aramağa gitmişti ve hâlâ görünürlerde yoktu. Berben'in yanında oturuyor ve karanlıkta kulak kabartarak etrafı dinliyordum. Nihayet bazı ayak sesleri duyulmağa başladı, bize doğru yaklaşıyordu. Bakındım, ama bir şey göremedim.

Yaklaşanın Banço olduğuna emindim, fakat her ihtimale karşı haykırdım :

— Parola?

Karanlıkta Banço'nun sesi duyuldu :

— Varna!

Ve derhal karşılık verdim :

— Vardar!

Banço, Yusuf'la beraber geldi. Yusuf da pomaktı, iri bir dağlıydı. Battaniye üzerinde yatan yaralıyı görünce, diz çöktü ve Berben'in yüzüne bakarak fısıldamağa başladı :

— Berben... Uyan, Berben... Ben geldim... Yusuf burada... beni tanımıyor musun?

Berben hafifçe kıpırdadı ve sağlam eliyle dostunun elini yakalayarak göğsüne bastırdı.

— Yusuf... Yaraladı beni melûnlar...

Yusuf onu teskin etmeğe çalıştı :

— Geçecek. Seni şimdi bize götüreceğiz.

Ve yaralıyı sırtına alarak yürüdü köye doğru.

Yusuf,un iki odadan ibaret basık ve küçük bir evi vardı. Odanın birinde yemek yiyor, diğerinde yatıyorlardı. Yaralıyı yatırmak için ocak başına bir döşek serdik. Berben ateşin kıvrak alevlerine ve sonra da Yusuf'un yüzüne bakarak :

— Bizim dağda iyi insanlar var, dedi, çok iyi insanlar... Yusuf, bu iyiliğini hiçbir zaman unutmıyacağım... Sen bana kardeşten de daha yakınsın. Yusuf...

Yusuf cevap verdi :

— Biz hep biriz. Bütün fakirler kardeştir.

Komşu odada biri öksürdü. Banço ayağa kalktı.

— Haydi gidelim, dedi, çocukların bizi burada görmeleri doğru olmaz.

Yusuf onu kolundan yakalıyarak oturttu ve şöyle dedi :

— Niçin doğru olmıyacakmış? Benim çocuklarım az mı partizan gördüler. Kışın burada haftalarca gizlenenler vardı. Çocuklarım meyhaneye gidiyor, onlara sigara alıyor ve candar... şey, nasıl derlerdi onlara...

Banço düzeltiverdi :

— Jandarma.

— Hah, jandarma filân var mı diye bakıyorlardı.

Yusuf, ocaktan bir kor aldı ve sigarasını yakarak devam etti :

— Üç ay önce karların erimeğe yüz tuttuğu sıralarda köyümüze bir bölük candar... şey, jandarma geldi. Hemen arayıp taramağa başladılar. Bizim eve de üç jandarma uğradı. Olacak bu ya, tam bir iki dakika önce iki partizan gelmişti. Derhal tavanda, bacanın ardına gizlendiler. Jandarmalar öteyi beriyi araştırdılar, hattâ biri yatağın altına baktı, hiçbir şey bulamadılar. Tam çıkacakları sı-

rada çavuşları olacak herif : «Durun, bir de şu tavana bakalım.» demesin mi? En küçük oğlum hemen çavuşun önüne geçerek yalvarmağa başladı : «Amca, bu tüfeği bana versene!» Çavuş sordu: «Ne yapacaksın onu?» «Partizanları öldüreceğim!» Çavuş bu cevaba bayağı sevindi: «Iyi amma, taşıyabilir misin?» Ve tüfeği onun omuzuna takıverdi. Oğlan evin içinde «Bir? iki! Bir-iki» diyerek talim yapmağa başladı. Çavuş. Daha da sevinerek: «Aferin, be! Büyüyünce sen iyi bir asker olacaksın!» dedi. Oğlan, avluya çıkarak talime devam etti : «Bir-iki! Bir-iki!» Arkasından çavuş ve jandarma da avluya çıktılar ve oğlumun ettiklerine güleyim derken, tavanı araştırmayı unuttular. Küçük oğlum henüz sekiş yaşında, ama çok akıllıdır. Bizi o kurtardı. Şayet partizanları bulmuş olsalardı, hepimizi öldürecek ve evimizi de yakacaklardı.

Berben yattığı yerden Yusuf'un konuşmasını dinliyor ve gülümsüyordu. Artık kendini daha iyi hissediyor, daha rahat nefes alıyordu; yüzündeki bütün kırışıklar kaybolmuştu.

Öbür odadan Yusuf'un karısı çıkıp geldi. Başında alaca bir örtü vardı. Gerçi kadın mülsümandı, fakat yüzünü bizden gizlemiyor, bizi kardeş yerine sayıyordu. Zaten Yusuf da bütün fakirlerin kardeş olduklarını söylemiş değil miydi?.. Kadın, önümüze yuvarlak ve küçük bir sofra koydu, fırından sıcak bir ekmek çıkarıp parçaladı ve birer sahan fasulye ile hoşaf getirdi.

Ve Yusuf bizi davet etti :

— Yeyin çocuklar!

●

Köyden uzak bir yerde karşıladık sabahı. Üzerinde çiğ titreşen orman otları arasından yürüyor-

duk. Kablerimiz sevinçle dolup taşıyordu. Artık Berben'in emin ellerde olduğunu ve yakında iyileşeceğini biliyorduk. İki üç ay sonra tekrar bizim yanımıza gelecek, yine partizanlar arasına katılacak ve artık düşman kurşununu tattığı için halk düşmanlarına karşı daha şiddetle savaşacaktı... Yürüyorduk, canımız şarkı söylemek istiyordu, fakat susuyorduk. Asker çizmelerimizin altında kuru çırpılar çatırdıyordu.

Güneş doğdu. Vadilerde pamuk gibi beyaz bir sis dalgası dolaşıyordu. Bu sis içine daldık mı, artık bizi bir alay jandarma bile bulamazdı. Ama bizi takip eden yoktu ve gizlenmemize de gerek kalmıyordu. Sarp bir patikadan yürüyorduk. Avcılara uzak olan bu bayırlardan yüksek otlaklara doğru yalnız yaban keçileri ve karacalar tırmanıyordu.

Ormanın sessizliği içinde ansızın bir gürültü işittik. Hemen kalın bir çamın ardına gizlendik; Banço yanıbaşıma yattı. Aşağı tarafımızda, patikanın çalılıklar arasında kaybolduğu yerden bir hırıltı işitildi, kuru çalılar çatırdamağa başladı. Bu neydi acaba? Tüfeklerimizi sımsıkı tutmuş olarak susuyor ve ateşe hazır bir halde hiç soluk almadan bekliyorduk. Banço sual sorar gibi bana baktı, ben de omuzlarımı kıstım. Hiç bir şey anlamıyordum. Kaçmak için artık geç kalmıştık. Hırıltı pek yakından geliyor, alt tarafımızdaki çalılar sallanıyor ve sanki orada biri emekliyordu. Derken tam önümüzde, iki yanına kıvrık müthiş dişleriyle kara ve uzun somaklı bir canavar göründü. Yaban domuzu! Patikadan bize doğru yürüyor, havayı koklıyarak telâşla hırklıyordu. Sırtındaki kıllar, kirpi dikenleri gibi ürpermişti. Onun peşinden iki domuz daha göründü. Bunlar somakları yukarda olarak yürüyor ve bıçak altına yatırılmış gibi hırk-

uyorlardı. Öndeki ansızın durdu, telâşla somağını kaldırdı, sırtardı ve korkunç bir sesle hırklıyarak çevik bir sıçrayışla geri döndü. Aynı anda Banço ateş etti, yaban domuzu bir daha sıçradı ve debelenmeğe başladı. Öteki domuzlar kudurmuş gibi bayır aşağı koşmağa başladılar ve vadiye çöken süt beyazı koyu sisin içinde kayboldular. Biz ölen domuzu çalılar arasına sürükledik ve yapraklarla örtüp bastırarak tekrar yola koyulduk.

Banço yutkuna yutkuna konuşmağa başladı :

— Çoktan beri canım kızartma istiyordu. Evet bu gece birkaç partizanla buraya geleceğim ve domuzu parçalayıp sığınağa götüreceğim. Yarın haydi tavaya, cız, bız! İstediğimiz kadar pirzola yiyeceğiz...

Sanki gerçekten pirzola yiyormuş gibi yalanıp yutkunuyor ve ağzını şapırdatıyordu.

Kızdım ona :

— Banço, dedim, sen doymaz oburun birisin. Senin bu oburluğun başımızı yiyebilir. Farzet ki, yakınlarda bir tuzak var. Ne olur sonra halimiz? Silâh sesine göre nerede bulunduğumuzu anlıyacaklar ve o zaman...

Banço tahrik edercesine sözümü kesti :

— Korkma, be acemi, dedi. Bu balkan çok büyük, yüz günde bile dolaşamazsın. Burada biz, bir çavul kum içinde bir darı tanesi gibiyiz. Ara da bul! Düşman güneş değil ki, her yerde doğsun. Onlar yalnız yolları ve köprüleri kolluyorlar.

Daha fazla tartışmanın anlamı yoktu. Banço böyleydi zaten, hiçbir zaman sırtı yere gelmezdi. Haklı olmasa da, dediğinde ısrar ederdi. Akar su yengeci gibi inatçı bir çocuktu...

Öğleye doğru göğü kesif bulutlar kapladı, güneş onların ardına saklandı ve bir daha görünmedi. Ansızın bir rüzgâr çıktı, orman uğuldamağa dal-

lar birbirine girerek ortalık çatırdamağa başladı... Çok geçmeden iri iri damlalar düştü, orman kararıverdi.

— Müthiş bir yağmur geliyor.

Banço göğe baktı ve bıyıkaltından gülümsiyerek sordu :

— Nereden bildin?

— Damlalardan. Bay Delço bana söylemişti : Bulutlar karardı da, iri damlalar düşmeğe başladı mı, bardaktan boşanır gibi yağmur yağacak demektir. Sığınağımız buraya yakın mı?

— Epeyce uzak, en aşağı daha iki saat yürüyeceğiz. Yakınlarda bir kulübe var, yağmur dininceye kadar orada saklanabiliriz.

— Tehlikeli dedim, çürük tahtaya basmıyalım. Bizden önce kulübeye belki de başkaları gizlenmiştir.

— Kim o başkaları? Jandarmalar, polisler mi? Buraya kadar gelmeğe cesaret edebilir mi onlar? Bu balkan bizimdir, partizanlarındır. Yürü ardımdan, korkma!

İtiraz etmeğe gerek görmedim. Biliyordum ki, Banço bir şeye karar verdi mi, mutlaka yapardı. Benden öğüt istemezdi. Boşuboşuna niçin münakaşa edeyim? Bana korkak diyecek, acemi diyecek ve artık ağzını kapamıyacaktı. Üstelik yağmur da gittikçe şiddetleniyordu...

Kulübeyi aramak üzere ilerledik.

Bizim dağlarda, sırıklardan örme çavdar saplarıyla örtülü, sivri tepeli ve toparlak olan birçok çoban kulübesi vardır. Karakaçan çobanları, koyun sürüleriyle birlikte yazı burada geçirir ve kar düşünceye kadar bir otlaktan diğerine geçer dururlar. Her otlakta yağmurdan korunmak için kulübeler vardır. Fakat aynı yaz mevsiminde, hükümet, partizanlara yiyecek vermesinler diye kara-

kaçanları balkandan koğdu ve böylelikle kulübeler ıssız kaldı.

Bizim yağmurdan gizlendiğimiz, karakaçan kulübesi değildi. Dört köşe olarak yapılmış taş duvarla çevrilmiş ve kapak taşlariyle örtülmüştü. Etrafı, bazı kısımları, yatmış, yamulmuş ve bozulmuş bir çit avlu ile çevrilmişti. Bizim balkanda böyle kulübelere seyrek raslanırdı. Bunlar, koyunu çok olan zengin köylülerin malıydı.

Kulübeye girer girmez Banço kendini tutamadı :

— Oh, mükemmel! Kuru odun da var, şimdi bir ateş yatık mı...

— Olmaz, dedim, tehlikeli! Duman bizi ele verebilir.

Banço itiraz etti :

— Böyle boralı havada duman muman görünmez. Çatının üstüne çıktığı gibi, rüzgâr dağıtıp atacak. Çizmelerimin içi su dolu, rubalarım da sırsıklam oldu, kurumamız lâzım.

Nihayet adamakıllı bir ateş yakarak ısınmaya başladık. Elbiselerimiz kuruyor, her yanımızdan buğu çıkıyor ve bu mavimsi tavan altında dönen acı dumana karışıyor ve çatı taşları arasından çıkarak rüzgârda parçalanıp dağılıyordu. Banço, tüfeği dizleri arasında olarak sürekli ateşi kurcalıyor, Berben'den, Yusuf'dan ve partizanlara «arkadaş» diye hitap eden çetin dağlılardan bahsediyordu.

Banço soruyordu:

— Meselâ, Yusuf'un karısı... Bizden kaçmadı, Berben'den de yüzünü gizlemedi. Niçin?

Ve yine kendisi cevap veriyordu :

— Çünkü biz partizanız, çünkü biz kendi kardeşleri sayıyor Pomağın karısı, yüzünü yalnız kendi hısımlarına, kocasına, babasına ve kardeşine

gösterir. Onların göreneği böyledir, dinleri böyle emreder. Kur'anın koyduğu kanunlar, faşist kanunlarına benzemez; pomak kur'anın dediklerini kutsal sayar. Yusuf'un karısı ise bu kanunu bozdu. Niçin? Çünkü biz partizanız, yani onun kardeşleriyiz. Pomak, yüzünü kıbleye çevirir ve diz çökerek Allaha dua eder, sonra Sovyetler Birliği'ne doğru dönerek seslenir: «Hey Rus ağabey, gel artık, gel de şu soyguncu faşistleri kov buradan! Mehmet ağaya gelince, otlaklarımızı zaptettiği ormanları bekleyip bize bir çubuk bile kestirmediği için onunla kendimiz hesaplaşacağız!» Bu pomaklar sadık insanlardır, birini sevdiler mi mezara kadar severler, bir de nefret ettiler mi, vay haline...

Bir aralık sordum :

— Bu kur'an dediğin nedir?

Banço evvelâ hayretle yüzüme baktı, sonra biraz düşündü ve bir çırpı ile ateşi eşeliyerek izah etmeğe başladı :

— Kur'an mı? A kardeş, sen de hiçbir şey bilmiyorsun. Kur'an müslümanların kutsal kitabıdır, yani bizim papaz kitapları gibi bir şey. Bizim papazların pek çok kutsal kitapları vardır : Tevrat, üç incil, zebur ve daha say sayabildiğim kadar... Fakat hangisine inanasın? Okumaya kalksan, bir şey anlayamıyacaksın. Ben bile anlayamıyorum. Harfleri bizimkiler gibi değil, kelimeleri de yabancı ve anlaşılmaz şeyler. Meselâ: «Otçe naş, ije esi na nebesi» ne demek?

Banço, biraz küçülttüğü siyah ve güzel gözleriyle bakıyor, sanki gülümsüyor ve kendisine cevap vermemi bekliyordu. Bilmediğimden emin olduğu için, kasten soruyordu. Zaten her zaman bana hep bilmediğim şeyleri anlatır, sorar ve yine kendisi açıkladıktan sonra içini çekerek : «A kardeş, sen de hiç birşey bilmiyorsun, acemisin!» der-

di. Fakat bu defa ben de bir şeyler bildiğimi göstermek istedim ve şöyle cevap verdim :

— Bu «otçe» kelimesini biliyorum. Ninem papaza daima «otçe» diye hitap ederdi. Mahallemizdeki bütün nineler papazı hep öyle çağırırlardı.. «Na nebesi» ise herhalde göklere demek olacak.

Banço, inci gibi düzgün dişlerini göstererek gülümsedi :

— Bunu babam da bilir. Ya «ije esi» ne demek, onu söyle bana!

— Bak, onu bilmiyorum işte.

— Yalnız bunu mu bilmiyorsun sanki? Söyle bakayım, «az buki, vedi, glagol» ne demek?

— Bilmiyorum.

Banço artık tepeme çıkmıştı.

— Ya «patrahil» ne demek? Bunu da bilmiyor musun?

— Bilmiyorum.

— A, kardeş, sen de hiçbir şey bilmiyorsun, aceminin birisin ve bir de benimle boy ölçüşmeğe kalkıyorsun. Komutana gidip yaltaklanmışsın, yaralıların yanında beni bırakmak istiyordu. Bu yaptığın namusluca bir hareket değildi, kardeşim. Partizana yakışmaz bu. Ciddi söylüyorum ki, kendini düşürüyorsun. Senin dostun olduğu halde bay Delço bile öfkelenerek şöyle dedi : «Bu Petrak hoşuma gitmedi. Daha dün geldi, bugün seninle boy ölçüşmeye kalkıyor.»

Utandım, kızarıp bozardım ve yüzümü ondan gizlemek için ateşi düzeltmeğe eğildim. Evet, komutana, yaralılrın yanında benim yerime Banço'nun kalmasını teklif edişim doğru bir hareket değildi. Beni daha çok utandırmak için devam etti Banço:

— Sen seferlere alınman için komutana yüz kere yalvarabilirsin beni bırakmasını ne diye istiyorsun? Bu oyun oynamak demektir arkamdan. Öyle

değil mi?

Hiç itiraz etmeden :

— Öyle, dedim, yanlışlık yaptım. Fakat bay Delço'nun benim aleyhimde bir şey söylemiş olacağını zannetmem.

— Söyledi! İnanmazsan, bahse girelim...

Banço hemen baş parmağını yalayıp elini bana uzattı. Ben de baş parmağımı yalıyarak onunkine dayadım, Tutuştuk. Benim bay Delço'ya güvencim onu epeyce hayrete düşürmüştü; kulübenin penceresinden dışarı bakarken bayağı düşünceliydi. Ben de dışarı doğru bakmağa başladım. Bir de ne göreyim! Önce büyük kaplumbağayı andıran kurşunî ve yuvarlak bir şey göründü: Jandarma miğferi! Tüfeklerimizle ateşe hazır olarak derhal pencereye fırladık. Banço haykırdı :

— Geri! Parola!

Miğfer kayboluverdi. Süratle uzaklaşan ayak sesleri işitildi. Kulübenin giriş yerinden baktım ve ormanda birkaç jandarmanın ağaçtan ağaca koşarak gizlendiklerini ve kulübeyi sardıklarını gördüm. Banço da gördü onları. Mermi dolu olan arka çantasını hemen açarak fısıldadı :

— Hazırlan. Diri diri teslim olmıyacağım!

Dışarıdan bağırıyorlardı :

— Teslim olun! Yoksa öldürürüz sizi!

Cevap olarak kapıdan ateş etmeğe başladı Banço. Aynı anda ormanda da silâh sesleri aldı yürüdü...

Bir takım kadardılar, belki de daha çoktular. Her nedense, onların, bana elektrik makinesiyle işkence eden, vücudumu lâstik kırbaçlarla yaralıyan, bizi onüç arkadaşımla birlikte dağ eteğinde kazılmış bir hendek kenarına görtürerek kurşuna dizilmemizi emreden o kıvırcık saçlı Nikolçef'in taburundan olmalarını istiyordum. Nikolçef'in de onla-

rın arasında olmasını istiyor, kapıdan veya pencereden her ateş edişimde, içten içe söyleniyordum: «Bu kurşun sanadır, Nikolçef! Bu tekkulağa, bu da öbürüne, bu da adamlarına... İşkence eden, yakan ve öldürenlerin hepsine yetecek kadar kurşunum var...» Bu herifler, kasabımızı cehenneme çevirmişlerdi. Arkadaşlarımı kurşuna dizmiş, birçok partizanın ve yatağın evlerini yakmışlardı. Geceleri bütün ovayı ve vadiyi aydınlatan o köy yangınları, onların marifetiydi. İşte şimdi de bulunduğumuz kulübeyi sararak, üstümüze ateş edenler de onlardı. Fakat bizim de tüfeklerimiz, mermimiz vardı ve her mermimiz ölüm saçıyordu. Kozaref yoldaş gibi, hiçbir kurşunu boşa atmamağa gayret ediyorduk. Ben kulübenin bir köşesine sinmiş olarak duvar taşları arasında bir delik arıyor ve bir yandan dışarı bakıyordum. Ağaçlar arasında bir miğfer görününce, hemen inşan alıp kurşunu yapıştırıyordum. Banço da böyle yapıyordu; seyrek, fakat sadece hedefe ateş ediyorduk.

Bir saat, belki de iki saat geçti. Böyle kızışmış bir kavgada zamanın hesabı mı olur? Hattâ kavga değil, müthiş bir çarpışma yapıyor, on kat daha kuvetli bir düşmana karşı dayatıyorduk. Düşman kurşunları kulübenin çatısına çarpıyor, pencereden ve kapıdan girerek karşı duvarın taşlarına çatırdıyor, sonra ölgün bir halde yerdeki tozun içine düşüyordu. Fakat biz köşelere sinmiştik, hiçbir zarar görmüyorduk.

Yağmur, nasıl ansızın başladıysa, öylece durdu. Bulutları dağıttı rüzgâr, gökyüzü temizleniverdi, güneş karşıki tepede şöyle bir göründükten sonra, onun ardına gizleniverdi. Artık ortalık kararıyordu. Çok geçmeden kulübenin içine de karanlık çöktü. Karanlık zaten dostuydu partizanların. Fakat Banço niçin ateşe devam etmiyordu?

Hemen emekliyerek yanına gitim. Kapıya yakın bir köşede duvara dayanmış ve sağ kolunu sarkıtmış bir durumdaydı, tüfeği de ayakları dibinde yatıyordu.

Ağır ağır soluyarak fısıldadı :

— Yaralandım. Mermilerim de bitti... Seninkilerden iki tanesini alakoymayı unutma, biri senin, biri de benim için. Beni diri olarak yakalamalarını istemiyorum, işitiyor musun?

Aklım başıma geldi o zaman ve hemen mermi çantasını yokladım. Aşağı yukarı yirmi otuz mermi kalmıştı. Karanlık gittikçe artarak düşmanları gizlemişti. Hayli seyrek ateş ediyorlardı, fakat onların her ateşinden sonra, kurşunların kulübe çatısına veya duvara çarptığını işitiyordum. Ben ise sağ olduğumuzu anlasınlar ve kulübeye yaklaşmağa cesaret edemesinler diye daha da seyrek ve rasgele ateş ediyordum.

Fakat buna da cesaret ettiler melûnlar. Ani ve şiddetli bir çatırtı işitildi, kulübenin çatısından birkaç taş düştü, duvarlar zelzele oluyormuş gibi sarsıldı ve mavimsi bir yalım karanlığı parçalayıverdi. Bomba! Müthiş infilâk âdeta sağır etti beni, sersemletti, biran için nerede bulunduğumu bile unuttum. Fakat çabucak toparlanarak ayağa kalktım, bir defa pencereden, bir de kapıdan ateş ettim. Ses yoktu. Yalnız ormanın uğultusu işitiliyordu. Düşman susuyordu. Pencereden ve kapıdan tekrar ateş ettim. Maksadım, onları kalabalık olduğumuza inandırmak ve ikinci defa yaklaşıp bomba atmak cesaretlerini kırmaktı.

Fakat buna rağmen bir bomba daha attılar. Bu defa bomba kulübenin çatısından içeri, düşerek patladı. Gözlerimin önünde bir ateş şimşeği çaktı, başım döndü ve ben de düşerek tüfeğimi elimden kaçırdım. Yattığım yerde düşünüyordum : «Lânet ola-

sılar, öldürdüler beni...» Fakat birdenbire aklımı başıma topladım. «Mademki öldürüldüğümü düşünebiliyordum, sağ olduğumu ne diye düşünemiyeyim?» Evet, düşmana inat, hâlâ sağ idim. El yordamiyle tüfeğimi buldum, kalkıp pencereden ve kapıdan birer el daha ateş ettim. Sonra emekleyip yine Banço'nun yanına gittim. O duvar dibine uzanmıştı, hareketsizce yatıyordu. Başını hafifçe kaldırıp fısıldadım: «Banço, Banço!» Cevap vermiyordu. Ortalık sessizleşti. Orman yine uğuldayıp duruyordu. Artık bizim hesabımızı görmek üzere, herhalde kulübeye doğru ağır ağır geliyorlardı. Banço'nun başını yavaş yavaş itina ile yere bıraktım. Öldü! Banço öldürülmüştü! Benden daha tecrübeli olan, daha fazla kitaplar okuduğu ve siyasi komutandan daha çok ders dinlediği için benden daha çok bilen en yakın arkadaşımı kaybetmiştim...

Beni müthiş bir öfke kapladı, içimde kin kaynıyordu, büsbütün ateş kesilmiştim, alnımın teri kuruyuvermişti. Kapıya doğru emekleyerek, birbiri ardısıra iki defa ateş ettim. Kimse cevap vermedi. Alçak düşman!...

Bizi hangi şeytan dürttü de, girdik bu kulübeye? Burada ölüm yüzde yüzdü. Bir bomba daha atarlarsa, ben de Banço gibi çelik parçalariyle hurdahaş olacak ve upuzun yere serilecektim. Karanlıkta emekliyerek aralarından sıyrılmayı denemeliydim. Göze görünmeyen düşman, ormana gizlenmişti, ağaçların ardında büzülüyor ve bekliyordu. Bu düşman kordonunu yarıp geçmek zordu. Beni diri diri yakalayabilirlerdi ve bundan daha kötü bir son olmazdı. Fakat herşeye rağmen... Şuurumun en derin yerinde küçük bir ümit kıvılcımı parlıyor ve içten gelen bir ses bana fısıldıyordu : «Dene bir kere... Burada kalmak, ölüm, Ellerine düşersem, yine ölüm. Fakat sıyrılıp kaçmağı başarırsan, yaşıyacaksın!»

Banço'nun kürklü askerî ceketini çıkarıp sırtıma geçirdim, şapkasını da aldım, ona da kendi paltomu giydirdim. Böylece bir asker kıyafetine girerek kulübeden çıktım, düzlükte birkaç adım emekleyip durdum, biraz kulak kabartarak tekrar emekledim ve yine yattım. Orman tarafından biri sesleniyordu :

— Öbür taraftan, öbür taraftan!

Gördüler... İçimdeki son ümit kıvılcımı da sönüverdi. Otlar arasında donup kaldım ve hareketsizce beklemeğe başladım. Üstüme ateş açacak olurlarsa, ben de ateş edecektim. Oysa aynı ses tekrar duyuldu :

— Hey, sana söylüyorum! Kulübenin öbür tarafına dolaş!

Demek ki beni kendilerinden sanıyor ve vurulmıyayım diye telâş ediyorlardı. Bana karanlık da yardım ediyordu. İçimden ayın henüz doğmadığına dua ediyordum...

Artık yön değiştirerek tekrar emeklemeğe başladım. Böylece ormana ulaştım. Biraz daha, ha gayret... Sonuncu defa yattım ve gözlerimi zifiri karanlığa dikerek etrafa kulak kabarttım. Ve tam tekrar emekliyeceğim sırada, ancak üç adım öteden sesler işittim.

— Artık ateş etmiyorlar, herhalde vuruldular.

— Belli değil. Başını kaldırma, yoksa yersin kurşunu.

Ayak sesleri işitildi, çalılar hışırdadı ve bu iki kişiye bir üçüncüsü yaklaştı. Soluğumu kestim, hiç kıpırdamıyordum. Yeni gelen şöyle diyordu :

— Komutan, bir bomba daha atmamızı emretti.

Verilen cevap şu oldu :

— Yanaşıp kendisi atsın. Benim ölmeğe niyetim yok.

— Emir emirdir...

Biri sordu :

— Kaç ölü var?

— İki ölü, iki de yaralı... Komutana ne söyleyeyim?

— Gideceğiz.

Öteki uzaklaştı. İlk ikisi yine yalnız kaldılar.

Biri sordu :

— Ne yapalım?

Öbürü papağan gibi tekrar etti :

— Emir emirdir. Bizi emri yere getirmemekle itham etmesin diye, kulübenin damına uzaktan birer bomba savuralım, işte o kadar...

Ve kulübeye doğru emeklemeğe başladılar. Ben de artık hiç kimse tarafından rahatsız edilmeden daldım ormana. Biraz sonra birbiri ardısıra müthiş iki bomba sesi duydum. Askerler iki bomba daha attılar, infilâkın meydana getirdiği aydınlıktan bunların kulübe damında patladıklarını anladım.

Ay doğdu, ortalık aydınlandı biraz. Bu aydınlıktan telâş etmiyordum, zira artık tehlikeli çemberden çıkmıştım. Ormanda yavaş yavaş yürüyordum, kulaklarımda sanki bir şelâle uğulduyordu. yaralanmıştım, üstelik sırtım da acıyordu, belki sırtımdan da vurulmuştum. Tüfeğime dayanıp topallıyarak ağır ağır yürümeğe başladım; omuzumda ve ayağımdaki ağrılar gittikçe şiddetleniyordu. Ne de olsa, onlardan yavaş yavaş uzaklaşıyor, dişlerimi sıkmış olarak savsak adımlarla ormanda ilerliyordum, kulaklarımda sanki bir şelâle uğulduyordu. Kendimi biraz gevşetsem yere düşebilirdim. İçimden : «Dayan Petrak!» diyordum. «Sık dişini ve yürü, senin kurtuluşun sığınaktadır.»

Ve ben, nihayet dermansız kalıp düşünceye kadar yürüdüm... Sırtüstü yatıyordum, kıpırdanmayı bile canım istemiyordu. Gözlerim kendiliğinden yu-

muluyordu, onları açmağa gayret etmesem uyuyup kalacak ve bir daha hiç uyanmıyacaktım. Aya bakıyordum: Büyük, parlak ve mütebessimdi. Kendi kendime konuşuyordum: «Hayır, ölmek istemiyorum. Sığınak yakın. Sürüneceğim, emekliyeceğim, fakat oraya mutlaka varacağım.»

Sığınağa vardım en sonunda. Gecenin geç vaktiydi. Giriş yeri açıktı. İçeri girdim, kimseler yoktu, ne pratizanlar, ne Boyka abla ve bebeği, ne de yaralılar buradaydılar... Erzak da yoktu, yalnız çıplak ranzalar yerli yerinde duruyor, tavandan lâmba sarkıyor ve ölgün bir aydınlık veriyordu.

İçimden fena bir önsezi geçti. Giriş yeri niçin açıktı ve lâmba niçin yanıyordu? Eğer partizanlar sığınağı terkederek başka yere çekilmişlerse, lâmbayı söndürüp kapıyı niçin kapamamışlrdı. Şayet burada gafil avlanıp da öldürüldülerse, ortada niçin kandan ve çarpışmadan bir eser yoktu? Onları burada beklemeli mi, yoksa bir an önce çekilip gitmeli miydim? Fakat nasıl gidebilirdim, acıdan ayağımı kıpırdatamıyordum, sağ kolum uyuşmuş, kütük gibi olmuştu. Bir ranzaya uzanarak gözlerimi yumdum ve düşünmeğe başladım. Bir gün komutanım: «Şayet düşman yerimizi keşfeder veya bir çarpışmada bizi dağıtırsa «Ovça Mogila» da buluşacağız» dediğini hatırladım. Fakat «Ovça Mogila» çok uzaktı; elsiz ayaksız oraya nasıl varırdım? Gömleğimi parçalayıp yaralarımı sardım, ağrılarım biraz azaldı, fakat gittikçe kuvvetten düşüyordum. Uyku da bastırdığı için gözlerimi açamıyordum. Artık kendimi kaybettiğimi, karanlık ve dipsiz bir uçuruma sürüklenip gittiğimi hissediyordum...

— Kalk!

Biri bacağımdan kavradığı gibi hoyratça çekerek beni ranzadan indirdi, bütün ağırlığımla yere düştüm. Omuzum ve yaralı ayağım dayanılmaz ağrılarla paramparça oluyor, sanki her yanıma bıçaklar saplanıyordu. Gözlerimi açınca, üzerime eğilmiş iki jandarma ve onların arkasında da kasketini kulaklarına kadar geçirmiş olan tekkulak ajanı gördüm! Bu bir rüya mıydı acaba?

Tekkulak bağırdı :

— Kalk!

Rüya değildi, melûnlar beni diri diri yakalamışlardı! Bütün gayretime rağmen ayağa kalkamıyordum. Tekkulağa garaz ve tiksinti ile baktım. O homurdanıyordu :

— Yine düştün elime delikanlı! Fakat bu defa kurtulamıyacaksın. Kalk!

Ve beni tekmelemeğe başladı.

Aynı karanlık ve dipsiz uçuruma tekrar yuvarlandım. Sonra kendimi otlar üzerinde buldum, altımda tekerlekler takırdıyor, araba bozuk yolda ilerliyerek beni sarsıyor, vücudumu sancılar didikliyor, önümde iki at başı belirip kayboluyordu. Güneş doğruca yüzüme vuruyor, gözlerimi kamaştırıyor, sonra o karanlık perde tekrar inerek güneşi de, dağların mavi tepelerini de, atların başlarını da silip götürüyordu. Yine kendimi kaybettim. Neden sonra gözlerimi açtığım zaman, karşımda beyaz elbiseli ve gözlüklü bir adam gördüm. Bu adam, elini kultuğumun altına sokarak oradan küçük bir cam çubuk çıkardı, aydınlığa tutarak baktı ve şöyle dedi :

— Canlanmağa başladı.

Onun arkasında başka biri belirdi. Bu beyazlar giyinmiş, sarı kıvırcık saçlı ve mavi gözlü bir kadın idi. Hem bana bakıyor, hem de gözlüklü adamın

söylediklerini tekrar ediyordu :

— Canlanmağa başladı.

Ağır ağır soluyarak inledim :

— Yaşamak istemiyorum, ölmek istiyorum!

Gözlüklü adam :

— Öyle mi, dedi, ölmek en kolay şey şimdi.

Ve termometreyi kadına verdi, ikisi de sessiz adımlarla odadan çıktılar.

Bu oda beyazdı, temizdi her yanı, ve ben beyaz bir karyolada, beyaz bir yastıkta yatıyordum. Omuzum, ayağım ve belim beyaz sargılarla bağlanmıştı. Bazen hafif sancılar hissediyor, fakat kıpırdanamıyordum, güçsüzlükten başım ağırdı, benim değilmiş gibi duruyordu. O melûnlar beni hastahaneye yatırmış, tedavi ediyor ve iyileşmemi bekliyorlardı. Niçin? Şüphesiz ki, tekrar işkence yapmak için...

Yüzbaşıyı, Tekkulağı ve o kırsaçlı ajanı düşündüm. Elektrik makinesini ve lâstik kırbaçları hatırlıyarak irkildim. Evet, onlar eski işkenceleri tekrarlamak, kaçtığımdan ötürü intikam almak ve sonunda kurşuna dizmek için beni tedavi ettiriyorlardı. Kulübeden beni hangi şeytan çıkarmıştı? Orada Banço'nun yanında kalarak niçin ölmedim sanki? Hayat ile ölüm arasındaki bu saklambaç oyunu ne zamana kadar devam edecekti? Banço benden daha mutluydu, çünkü düşmanlarla savaşarak öldü ve artık diri olarak onların eline düşmiyecek...

Dışarıya baktım, yaz gelmişti. Bahçede ağaçların yeşil dalları hafifçe sallanıyor, güneş parıldıyor, altın ışınları pencerenin camlarında titriyordu. Hayat ne güzel şeydi! İnsanın yaşaması, güneşte ağaçlarla, çiçeklerle ve kuşlarla sevinmesi ne güzel şeydi!... Bu güzelliği kim kararatmış, insanların hayatını kim cehenneme çevirmişti? Ve niçin? Hayat niçin böyle kötü düzenliydi, niçin bazıları bütün zen-

ginlikleri zaptediyor ve başkaları yaşamak üzere bir parça ekmek istedikleri zaman niçin hırlıyor ve dişlerini gösteriyorlar? Niçin zenginler ve fakirler var, niçin birinin üç katlı evi ve fabrikası var da, diğerinin başı üstünde bir çatısı bile yok?

Biri inliyordu köşede. O tarafa baktım ve bir karyolada birinin daha yatığını gördüm. Üzerine boz bir battaniye örtülmüştü, yalnız sargılar içinde olan başı görünyordu. Kimdi, neyin nesiydi acaba? Bizimkilerden mi, yoksa düşman mıydı? Vücudunu faşist kurşunları mı, yoksa partizanlar mı delik deşik yapmıştı? Acaba gıcırdayan iskelelerde tuğla taşırken bir binadan mı düşmüştü? Yoksa efendisine daha çok kazanç sağlamaya gayret ederken, bir makinenin dişlileri arasında mı parçalanmıştı?...

Tekrar düşüncelere daldım. Acaba arkadaşlarını tehlikesiz bir yere çekilmeyi başardı mı, yoksa benim gibi düşman kapanına mı düştü? Sığınakta herhangi bir çarpışma belirtisi yoktu, partizanların çarpışmadan teslim olacaklarına da asla ihtimal verilemezdi. Herhalde tehlikeyi sezmiş ve başka bir sığınağa gitmişlerdi. Biri, yaklaşan tehlikeyi onlara haber vermiş olmalıydı. Partizanların binlerce gözleri vardı; dağlıların, pomakların, çobanların, halkın gözleri onların gözleriydi. Onlar, polis ve jandarmaların attıkları her adımı biliyor ve bundan ötürü yakalanmıyorlardı. Müfrezemiz ve bebeği ile birlikte Boyka abla da herhalde yakayı kurtarmışlardı. Banço da, düşmanların eline diri diri düşmeden, kahramanca ölümü sayesinde kurtulmuştu. Yalnız ben mahvolmuştum ve bu ilk defa değildi...

Elektirik makinesinden bayırdaki hendeğe kadarki işkenceli yolu tekrar geçeceğimi düşünerek, kendimi alıştırmağa çalışıyordum. Bunu bari dü-

günmiyeyim, eni-sonu bir defa ölünür! Yeterki, partizanlar balkanda olsun, onlar katillerden benim için de, bütün işkence gören ve öldürülenler için de, intikam alacaklar. Yeter ki, Ordu yakında Tuya'yı geçsin. O zaman... o zaman dünyamıza yine güneş doğacak, ağaçların yeşil dalları yine sallanacak, kuşlar yine cıvıldaşacak, insanları yine sevinç kaplıyacak ve ben o bayırdaki hendekte toprakla örtülü olarak yatacağım, hiçbir şey görmiyecek, hiç bir şey işitmiyeceğim...

Hemşire odaya girdi ve bir bardak çay ile bir dilim yağlı ekmek getirdi bana. Ben yerken, o küçücük masa başında oturuyor ve hastahane kartonuna bir şeyler yazıyordu. Sarı kıvırcık saçları alnına ve kulaklarına düşüyor, incecik beyaz parmaklariyle onları topluyor, başına iliştiriyor ve tekrar yazmağa koyuluyordu.

Köşedeki karyolayı işaret ederek sordum:

— Kim o?

— Yaralı.

— Kim yaralamış?

— Seni yaralıyanlar.

— Partizan mı o?

— Partizanmış.

— Nerede yakalamışlar? Ne zaman?

— Dün bir kulübede.

— İsmi ne?

Hemşire içini çekerek cevap verdi :

— Bilmiyorum. Söylemiyor. Ya konuşmak istemiyor, yahut dili tutulmuş. Yaman bir çocuk! Vücudu kurşunlardan ve bomba parçalarından kalbur gibi delik deşik olmuş, yine nefes alıyor, yine de yaşıyor. Hem de yaşayacak, kurtaracağız...

Derhal haykırdım:

— Banço'dur bu!

Ve doğrulmağa çalıştım, fakat başaramadım.

Hemşire ciddi olrak ihtarda bulundu :

— Rahatça yat, heyecanlanmak sana göre değil, zararlıdır!

Bağırıp çağırmağa başladım :

— Mademki zararlıdır, heyecanlanacağım. Yaşamak istemiyorum, anlıyor musunuz? İstemiyorum! Ajanlar beni niçin öldürmediler? Beni niçin tedavi ediyorsunuz?

Hemşire sükûnet ve ciddiyetle cevap verdi:

— Seni niçin öldürmediklerini bilmiyorum. Fakat tedavi etmek bizim borcumuzdur. Burası hastahanedir ve biz dost ile düşman arasında fark yapmıyoruz. Bizim için hasta, sadece hastadır ve onu tedavi etmeğe gayret ederiz.

Hemşirenin gözünde ciddiyet ve keder okunuyordu. Masanın üzerinde boş bardağı aldı ve sessizce çıktı.

●

Bir ay sonra omuzumda ve sırtımdaki yaralar iyileşti, yalnız ayağımdaki hâlâ acıyordu. Mermi parçası ayağımı delip parmaklarımı sakatlamıştı. Hafif ağrılar hissediyor, fakat ayağıma basamıyordum.

Bana daha sığınaktayken niçin bir kurşun sıkmadıklarına ve Banço'yu böyle yarı ölü, vücudu delik deşik bir halde niçin hastahaneye getirdiklerine önceleri hayret ediyordum. Mutlaka bir şeyler düşünüyorlardı. Fakat ne olabilirdi? Bize niçin bu kadar kaygı gösterdiklerini Banço da anlıyamıyordu. O sağır ve dilsiz tavrı takınıyor, fakat odada yalnız kaldık mı, yavaş yavaş konuşuyorduk. İkide bir kulübede kendisini sağ bıraktığıma kızıyor ve bana çıkışıyordu :

— Partizanlık görevini yerine getirmedin. Ya-

samız, diri diri düşman eline düşmemektir.

Fakat benim için hava hoş, nasıl olsa ağzımdan bir kelime bile alamıyacaklar. Böylece sağır ve dilsiz olarak öleceğim. Ya sen benim ceketimi niçin aldın o zaman?

— Onunla çemberden sıyrıldım.

Banço kabaca yanıtladı beni :

— Çapulcu!

Bu «çapulcu» kelimesinin tahrik edici olup olmadığını anlamak için, önce ne demek olduğunu sordum. Fakat Banço cevap vermedi. Savaş sırasında yaralı ve ölüleri soyanlara çapulcu denildiğini daha sonraları öğrendim. Çok dokunaklı kelimeydi...

●

Bir gün, yüzbaşı Nikolçef ile Tekkulak odaya girdiler. Hemşire de geldi, fakat yüzbaşı ona Tekkulak ile yalnız kalmak istediklerini söyledi.

İtiraz etti doktor :

— Yaralıların durumu gayet ağırdı. Onları telâşa düşürmeniz doğru olmaz.

Yüşbaşı alayla gülümsiyerek :

— Telâşa düşürmiyeceğim, dedi. Yalnız, biraz sorguya çekeceğim.

Doktor yine itiraz etti :

— Fakat size cevap verecek durumda değil bu çocuklar. Kaldı ki, biri sağır ve dilsiz.

Yüzbaşı güldü :

— Biz dilsizleri de konuşturuyoruz!

— Yüzbaşım, unutmayın ki burası ne polis karakolu, ne de kışla!

Yüşbaşı kükredi, doktora öfkeyle bakarak dişleri arasından mırıldandı :

— Doktor, görevimi yapmama engel olmayın, rica ederim.

Doktor teslim olmuyordu :

— Ya siz niçin engel oluyorsunuz bana görevi mi yaparken?

Fakat yüzbaşı da aşağı kalmıyordu:

— Uunutmayın ki, bunlar alelâde hasta değil, yaralı partizanlardır.

Doktor elini savurup çıktı. Hemşire gözden kayboldu. Yüzbaşı, Banço'nun karyolası önüne dikildi ve ellerini kalçalarına koyarak sordu:

— Adın ne senin?

Banço, çeneleri kenetlenmiş ve gözlerini yummuş olarak susuyordu.

Tekkulak söze karıştı:

— Dilsiz olan budur, yüzbaşım. Bizim eski ahbap öbür karyolada... Hey, yaprak dolması gibi ne diye sarılmışsın öyle?

Tekkulak, böylece seslenerek battaniyemi çekti. Yüzbaşı da başucuma dikilmişti.

— E, delikanlı, dedi, seni bu sefer elden kaçırmıyacağız.

Cevabı yapıştırdım:

— Kaçırsanız da birşey değil. artık ne yürüyecek, ne de kaçacak haldeyim!

Yüzbaşı sordu:

— Partizan hayatı tatlı mı?

— Yiyecek lezzetli bir şey olduğu zaman, tatlıdır!

— Meselâ kaşkaval, ha?

— Kaşkaval da fena değil.

— Ben size öyle bir kaşkaval vereceğim ki... burnunuzdan gelecek. Partizanlar nerede?

— Ormanda.

— Hangi mevkide.

— Bilmiyorum.

Hemen ferahlıyarak içimi çektim ve içimden: «Oh, dedim demek ki partizanlar başka bir yere kaçmışlar, yüzbaşı da izlerini kaybetmiş. Fevkalâde,

çok güzel, çok...»

Yüzbaşı yine sordu :

— Ya seni nerede yakaladılar.

— Kulübede.

— Demek bu delikanlıyla beraberdiniz?

— Beraberdik.

— Onun adı nedir?

Derhal bir yalan uydurdum :

— Samuil.

— Bak hele, Samuil ha... Çar adı desene. Ya niçin dilsiz numarası yapıyor?

— Bombalar patlayınca dili tutuldu onun. Hem dilsiz, hem de sağır oldu... Otuz beş yerinden yaralı, doktor öyle diyor...

— Peki sizin müfrezede kaç kişi vardı?

— Belli olmaz, dedim. Bazan elli, bazan yüz kişi.

— Daha çok nerelerde faaliyet gösteriyordunuz?

— Bu da belli olmaz. Pirin'de akşamladık mı, Rila'da sabahlardık. Rodoplara da gidiyorduk...

— Sen patikaları biliyor musun?

— Biz ormanda kestirmeden gidiyorduk.

Yüzbaşı inanmadı :

— Ormanda kestirmeden ha, dedi. Külâhıma anlat sen benim! Peki, yataklar sizi nasıl buluyordu?

Ben mahsustan aptallaşıverdim :

— Nasıl yataklar?

— Size yiyecek getiren, sizi saklıyan yataklar.

— Biz yiyeceğimizi kendimiz tedarik ediyorduk. Bir mandırayı kaldırmıştık...

— Yalnız bir mandırayı mı?

— Yalnız birini biliyoruz.

Yüzbaşı gözlerimin içine bakarak :

— Peki, dedi, hele iyileş de, sonra seninle daha ciddî konuşacağız. Geçen defakinden daha akıllı davranırsan, kurşundan kurtulursun.

Kapıya doğru yürüdü, ardısıra Tekkulak da çıktı. Banço kızmıştı, bana sitemler yağdırmağa başladı :

— Sersem! Susamaz mıydın? Pirin, Rila, Rodoplar... Mandıra kaldırmışız... Bilmiyorsan, ne dırıldıyorsun, sus!

— Haklısın, dedim, başka defa sesimi bile çıkarmıyacağım.

Kapı açılıverdi, sustuk. Doktor geldi ve benim yanıma oturdu.

— Delikanlı, dedi, sizi niçin tedavi ettiğimizi biliyor musun?

— Biliyorum.

Hayretle baktı, böyle bir cevap beklemiyordu.

— Çünkü yaralıyız. Sizin için dost düşman farkı yoktur, hasta sadece hastadır ve tadavi edilmesi lâzımdır.

Doktor gülümsiyerek :

— Evet, dedi, doğrudur. Biz, insanlar arasında fark gözetmiyeceğimize yemin etik. Gördüğün gibi, ben fark gözetmiyorum... Fakat sana başka bir şey söylemek istiyordum... Evet, onlar, kendilerine faydalı olmamız için sizi tedavi etmemizi istiyorlar. Sonra partizan avlamak için, balkanda sizi kılavuzluk etmeğe mecbur edecekler. Reddederseniz, kurşuna dizelecekler. Yalan söylerseniz, yine kurşunu yiyeceksiniz.

— Doktor, dedim, beni tedavi etmenizi istemiyorum.

— Seni tedavi etmek benim görevimdir. Dedim ya, yemin ettim... İşin kötüsü şu ki, ayağın-

daki yara çabuk iyileşecek.

Başımla Banço'yu göstererek sordum :

— E, o nasıl?

— Onun işi daha kolay. Ayağa kalkabilmek için aşağı yukarı bir ay daha yatacak. O zamana kadar çok şeyler değişebilir. Fakat senin işin güç... Ayağındaki yara hoşuma gitmiyor...

— Niçin?

— Çünkü çabucak kabuk bağlıyor. Yakında tamamiyle iyileşeceksin. Bu bakımdan, yüzbaşıyla ve o ajana karşı daha mültefit davranman lâzım. Diplomat olmalısın...

— Ne demek o?

— Yani her durumda hasmının düşüncelerini okuyabilmeli, onun planlarını sezmeli ve öyle hareket etmelisin ki, o senden değil de, sen ondan istifade etmelisin.

Rica etmeğe başladım :

— Öyleyse ne yapayım, bana yol göster, doktor.

— Şimdilik sana yalnız bir tavsiyede bulunabilirim: Onlara karşı mülferit davran, sorularına kimseyi ele vermeden cevap ver, bir gece sizi buradan çıkarıp kurşuna dizmeyi düşünmemeleri için onlara faydalı olabileceğin ümidini ver. Onlar bunu da yapabilirler. Ben de sizin tedavinizi biraz uzatmağa gayret edeceğim. Haydi artık yat ve sesini çıkarma.

Doktor gittikten sonra, Banço seslendi :

— Doktoru pek çok dinleme...

Birkaç gün sonra Tekkulak yine geldi.

— Hastahaneden yakında çıkacaksın, dedi. İyice düşün ve karar ver: Ya ölüm, ya rahat! Eğer

beni dinlersen, başından bir tüy bile düşmiyecek, hattâ bizim yanımızda hizmete bile girebileceksin...

Hem dinliyor, hem düşünüyordum: «Sen hep o eski şarkıyı söylüyorsun efendi! Fakat zararı yok... söyle...»

Ve o devam ediyordu :

— Sen henüz küçüksün. Komünistler seni aldatmışlar. Hükûmete karşı gelmek senin neyine gerek? Fasulye tanesi atmakla kale yıkılır mı? Duvar dediğin, kafayla delinir mi? Hem komünistler kazanırlarsa ne olacaksın sanki? Bakan? General? Avucunu yala! Eğer seni orman korucusu yaparlarsa, ona da şükret. Fakat korucu bile yapmıyacaklar seni, işini bir türlü yoluna koyamıyacaksın, çünkü açlar çok, fakat iş yeri az. Biz ise seni daha yarın korucu yapabiliriz. Yüzbaşı senin hakkında: «Bu çocuk hoşuma gitmeğe başladı, haydi onu bir korucu yapalım, diyor. Hem ormanları koruyacak, hem de partizanları takip ederek bize haber verecek.» Öyle ya... Var mı diyeceğin?

Siyah güveyi andıran küçük ve büzülmüş gözleriyle imtihan edercesine bakıyor, gözlerinin üstüne sarkan kaşları inip kalkıp duruyordu.

Sordum saf saf :

— Orman memuru olsam daha iyi değil mi? Bu memuriyet çok hoşuma gidiyor. Korucunun bütün gün dolaşması, dağlara tırmanması, elâlemi gözetmesi, ormanları koruması lâzım. Bu iş iyi değil. Köylüler korucular dan hoşlanmıyorlar, ben ise elâlemin gözüne batmak istemiyorum. Halbuki orman memurunun işi başka: Ormanda oturup yalnız evrak imzalıyacaksın ve enseni kaşıyacaksın. Öyle değil mi?

Tekkulak onayladı :

— Öyle ya. Seni orman memuru da yapabiliriz. Belitsa orman memuru beceriksizin biri çıktı. Güya üniversite bitirmiş, ama ne yaptı? Partizanlar, orman memurluğunu bastılar, paralarını da, erzaklarını da, silâhlarını da alıp gittiler. Onu muhakkak bu işten çıkaracaklar. Haydi, çabuk iyi olmağa bak. Bu işi yoluna koyacağız. Burada yüzbaşının sözü kanun gibidir, o ne söylerse, oluyor...

Tekkulağa bakıyor ve bir yandan düşünüyordum : Sözlerime inanıyor mu yoksa inanır gibi mi görünüyor? Hayır, Tekkulak kurnazlık yapıyor. O kimseye inanmıyor, ne yüzbaşıya, ne kendine, ne de bana! Buna rağmen beni kandırmağa, arzu ettiğim her şeyi vaadetmeğe geliyor, çünkü: «Bir çocuğu da aldatamazsam, benim polisliğim nerde kalır?» diye düşünüyor. Efendilerine faydalı olmak gayretinde ve ona bunun için, iş yapsın diye para veriyorlar. «Bir partizanın başına ellî bin leva veriyoruz!» diyorlar. Elli bin leva çok paradır ve bu sebeple Tekkulak her şeyi yapmağa hazırdır...

Tekkulak çıkar çıkmaz, doktor odaya geldi ve derhal sordu :

— Ne dedi?

— Beni korucu tayin edeceklerini vaadetti.

— Razı oldun mu?

— Hayır.

Doktor bayağı darıldı :

—Be çocuk, sen budala mısın?

— Kendimi ucuza satmam, doktor dedim. Beni orman memuru yapmalarını istedim.

Doktor hayretle yüzüme baktı, ciddî mi konuşuyorum, yoksa alay mı ediyorum, anlamıyordu.

— E?

— Vaadetti. Herşeyi vaadediyor.

Doktor güldü.

— Demek, orman memuru, ha? Bari seni dok-

tor tayin etmelerini isteseydin!...

— Aklıma gelmedi. Sonra doğrusunu istersen, bu senin zanaatın bana göre değil. Hastalarla uğraşmak hoşuma gitmiyor.

Doktor ciddileşiverdi :

— Beni dinle, dedi. Durumun fena. Ayağın yakında iyileşecek. Ne yapalım?

Düşünmeğe daldı. Ben de düşünmeğe başladım. İyileşip de ayağa kalktım mı, onlara partizanların patikalarını ve sığınaklarını göstereyim ve yatakları ele vereyim diye beni dağ-dağ, köy-köy gezdireceklerdi. Şüphesiz onlara bir şey söylemiyeceğim ve kalkıp beni öldürecekler. Buradan kaçmayı aklımdan bile geçiremezdim, çünkü iki jandarma gece gündüz koridorda bekliyordu. Ne yapmalıydım?

Doktor ansızın seslendi :

— Hele çıkar şu ayağını da bir bakayım'

Sargıyı itina ile çözdü, artık iyileşmekte olan yarayı muayene etti, parmaklarımı çekmeğe başladı.

— Acıyor mu?

— Hayır.

Başparmağımı hızlı çekerek yine sordu :

— Ya şimdi?

— Şimdi acıyor, fakat çok değil.

Doktor, kelimeleri uzata uzata ilâve etti :

— Evet... Bu parmak eğri bitişmiş, herhalde topal kalacaksın. Ne dersin?

— Topal kalmak istemiyorum, doktor. Topal olmak iyi şey değil.

— Ben de böyle düşünüyorum. Fakat yalnız bir çare var: Ameliyat! Parmağını keseceğiz. Bu parmak zaten zayıf, kemik kırık. Olsa da olur, olmasa da... parmaksız da yaşanır. Razı mısın?

— Eğer parmağımı kesersen, hastahanede

daha ne kadar yatacağım?

— Bir ay.

— Bu çok iyi, fakat korkuyorum... Çok acıyacak mı?

— Hiç. Pire ısırmasından farkı olmıyacak. Seni bayıltarak ameliyat edeceğim. Şimdi seni ameliyathaneye götürmelerini söyliyeceğim.

İrkiliverdim birden :

—E, hemen mi?

— Elbette, hemen.

— Doktor, biraz bekleseydik.

— Bir gün bile kaybetmemeliyiz. Yarın ne olacağını bilemeyiz. Bana da iyi gözle bakmıyorlar, belki beni buradan çıkarırlar, yerime gelecek olan doktor da senin iyileştiğini söyleyip kaldırıverirlerse...

Hemen razı oldum :

— Mademki öyle, daha şimdi, hem bir değil, iki parmağımı kesebilirsiıı.

Doktor güldü.

— Şimdilik yalnız birini keseceğiz, dedi, öbürünü yedek bırakacağız. Eğer bizimkiler gecikirlerse, onu da keseriz.

Ve kalkıp kapıya doğru yürüdü, fakat ben arkasından seslendim:

— Doktor, sana çoktanberi sormak istiyordum, fakat fırsat bulamamıştım. Sen sosyalist misin?

Bana ciddiyetle bakarak sordu:

— Ya sen ne düşünüyorsun?

— Öyle olduğunu düşünüyorum.

Doktor gülerek:

— Mümkün, dedi, hindiler de düşünüyor!

Ben bayağ ıgücenerek karşılık verdim:

— Evet, ama doğru yoldan sapıyorsun... Meselâ, bana diplomat olmayı, düşmana vaatte bulunmamı, ümit vermemi tavsiye ediyorsun. Niçin?

Gerçek sosyalist, parti sırrını hiçbir zaman ele vermez, düşmana hiçbir şey vaadetmez...

Doktor karyolama yaklaştı, bir an Banço'ya doğru baktıktan sonra, yavaşça:

— Çocuk, dedi, ben sosyalist değilim. Fakat şunu bil ki, insanın faşistlerden nefret etmesi için mutlaka sosyalist olması gerekmez...

●

Sol ayağımın parmaklarından biri kesilmişti. Ellerimi başım altında çaprazlamış olarak, arka üstü ve hareketsizce yatıyor, yüzbaşı ile Tekkulağın benimle oynadıkları bu oyunun nereye varabileceğini düşünüyordum. İyileştikten sonra, benden bir şey öğrenemiyeceklerini anlıyacaklar ve yüzbaşı öbürüne şöyle diyecekti: «Artık kaldır şunu ortadan da, gözüm görmesin!»

Banço'nun işi iyiydi, ağır yaralıydı ve kendini dilsiz gösteriyordu. Ona bir şey sordular mı, bazı sesler çıkarıyor, gözlerini döndürüyor, âdeta insanın merhametini çekiyordu. Böylece yüzbaşıyı ve ajanı başariyle aldatıyordu; fakat doktoru da aldatmağa kalkışması onu gülünç duruma sokuyordu. Doktorla konuşması için ona birkaç defa tavsiyede bulundum, fakat inatla reddediyordu. Benim kadar safdil olacak derecede itimat etmek istemiyormuş!... Bu dilsizlik ve sağırlığına doktorun inanmadığını bildiği halde, adamcağız onu konuşturmak tecrübesinde bulunduğu zaman yine aynı inatla böğürüyordu. Doktor ise yalnız gülümsüyor ve âdeta şöyle demek istiyordu: «Bu numarayı bize mi oynamak istiyorsun?»

Fakat yüzbaşı ikinci defa gelip de, dilsizin konuşacağından ümitli olup olmadığını sorduğu zaman, doktor, başındaki yara geçtikten sonra mut-

laka konuşacağını söyledi. Banço'nun niçin sağır ve dilsiz olduğunu yüzbaşıya ilmî olarak anlattı ve bu aksaklığı doğuran sebepler ortadan kalktıktan sonra yaralının normal bir insan gibi tekrar konuşabileceğini bir kere daha belirtti. Yüzbaşı gittikten sonra. Banço'nun da işitebileceği bir sesle bana şöyle dedi :

— Eğer yüzbaşıya yaralının artık hiç konuşmıyacağını söyleseydim, onu buradan kaldırıp bir hendek kenarında kurşuna dizilmesini emredecekti!

Aynı gün, hemşire büyük bir heyecanla odaya girdi ve askerlerin Tuna'yı geçtiklerini haber verdi. Bunu, sanki bize büyük bir sır açıyormuş gibi fısıltıyla söyledi. Ancak birkaç dakika sonra, bütün hastane arı kovanı gibi uğuldamağa başladı : Herkes fısıltıyla konuşuyor, gizlice tokalaşıyor ve gözleri sevinçten parıldıyarak geziniyordu. Haber, ağızdan ağıza dolaşıyor, bütün odalara giriyordu; akşama varmadan bizi bekliyen jandarmalar bile durumu öğrenmişlerdi.

Bundan sonra daha sevinçli haberler birbirini takip etti. Ordu Dobruca ovalarında ilerliyor; faşist hükümete savaş açılmış... Sekiz Eylûl'de ise, doktor soluk soluğa odaya girerek :

— Çocuklar, dedi, kurtuldunuz! Bugün Dobruca hududunu geçmişler. Birkaç zırhlı otomobil artık Varna'ya girmiş bulunuyor!

Heyecandan hastahanede bulunduğumu, sol ayak prmağımın kesik olduğunu, kendimi ağır hasta göstermem gerektiğini unutuverdim ve karyoladan fırlıyarak doğruca doktorun yanına koştum ve onu kucakladım. Benden daha sabırlı ve daha, temkinli olduğu halde, Banço da yerinden fırladı sanki bir anda düzeldi ve dilsiz olduğunu unutarak bağırmağa bşladı :

— Doktor, sahi mi? Sahi mi?

Doktor, dilsizin konuştuğuna sevineceği yerde, âdeta kızdı ve bize sitem etti :

— Eh, çocuklar, dedi. Başıma büyük bir belâ açacaksınız. Biri güya topal, oysa rahvan beygiri gibi sıçrıyor, diğeri güya dilsiz, fakat sağırların da işitebileceği kadar haykırıyor. Derhal yataklarınıza girip sesinizi kesin bakayım.

Fakat biz doktoru dinlemedik. Yalnız biz değil, bütün hastalar birdenbire iyileştiler, bahçeye çıktılar ve «ura» diye bağırıp şarkılar söyliyerek bayram etmeğe başladılar. Biz de Banço ile bahçeye çıktık ve onların sevincine katıldık. Doktor ve hemşireler ise, pencerelerden bakıp gülüşüyorlardı... Banço ile beni bekliyen o iki jandarma da bahçeye geldiler ve uzaktan uzağa sessizce bakmağa başladılar. Banço yanlarına sokuldu ve hafifçe sordu :

— Haberi duydunuz mu? Sınırı geçmişler. Varna'da merasimle karşılanmışlar. Gorna - Orâhovitsa'ya uçaklar inmiş, diğer bir kısım uçaklar da bizim vâdiye doğru uçuyorlarmış, bir iki saat sonra burada olacaklarmış. Haydi, şu tüfekleri verin de, çekip gidin gözünüzün, gördüğü yere kadar...

Onlar Banço'ya bakıyor, susuyor ve hiçbir şey söylemeğe cesaret edemiyorlardı. Sonra birbirlerine bir şeyler fısıldadılar ve çekip gittiler. Doktor Banço'nun jandarmalarla konuştuğunu görünce, darılmağa başladı:

— Çocuklar, odalarınıza gidip rahatça yatın ve olayların nasıl gelişeceğini bekleyin... Hasta olduğunuzu unutmayın...

Banço gülüyordu :

— Şimdiye kadar hastaydık, ama iyileştik artık. Gösterdiğiniz kaygılara teşekkür ederiz, doktor. Artık kendimize kendimiz bakacağız. Hemen

elbiselerimizi verin bir an evvel buradan sıyrılıp gitmemiz lâzım.

Odaya döndüğümüz zaman, elbiselerimiz karyolanın üzerindeydi. Giyindik, doktor ve hemşirelerle vedalaştık ve hastaneyi terkettik.

●

Eylûl güneşi Rila'nın yüksek zirvesine doğru meyletmişti. Ovada gözünün görebildiği yere kadar gergin bir sessizlik hüküm sürüyor, insanların hayatına daima seyirci kalan tabiat da sanki fevkalâde bir şeyler olmasını bekliyordu. Gerçi olup bitenler ve olacak olanlar, kimseyi hayrete düşürmüyordu. Dâdo İvan'ın bizi er veya geç kurtaracağını herkes biliyordu...

Kasabamızın kenarındaki bir bayıra çıkıp oturduk Banço ile ve daracak sokaklarda insanların heyecanla koşuşmasını ilgiyle seyretmeğe başladık. Kasabamızda hiçbir zaman, hattâ bayram günlerinde bile böyle bir canlılık olmamıştı. Okulun avlusuna da pek çok insan toplanıyor, karıncalar gibi kaynaşıyor, dağılıyor ve tekrar toplanıyorlardı. Uzaktan kibrit kutusu kadar görünen iki kamyon, sokakta durdu ve okulun avlusundakiler alelâcele onlara doğru koşuştu. Biraz sonra kamyonlar ana caddeden hareket ederek kasabanın dışına çıktı ve bayırın altından geçen şosede gittiler. Jandarma dolu olan bu kamyonların uğultusu, eskiden içimde bir telâş doğurur, kalbim yerinden fırlıyacakmış gibi çarpmağa başlardı. Oysa şimdi onlara sessizce bakıyordum, içimdeki jandarma korkusu artık erimişti. Artık onlara karşı sadece nefret duyuyordum.

Kamyonlar şose boyunca uğuldayıp giderken, Banço'yu dürttüm :

— Nikolçef'in jandaramaları kaçıyorlar!

— Kaçıyorlar, dedi Banço, fakat halkın gazabından kurtulamıyacaklar. Her biri işlediği cinayetler için hesap verecek. Şimdi birkaç bombam veya hiç olmazsa bir tüfeğim olsaydı...

Banço içini çekti, ayağa kalktı ve yumruğunu sıkarak tehdit edercesine jandarmalara doğru sallanmağa başladı.

Kamyonun birinden bir el ateş ettiler; kurşun başımızın üstünden vızlayıp geçti. Banço yanıma yattı, geçen kamyonlara doğru tükürerek mırıldandı :

— Yılan soyudur bu namussuzlar! Boynuna basarsın, can çekişir durur, fakat yine de başını çevirerek ısırmağa çalışırlar...

Kamyonlar bayırın ardında uğuldayarak uzaklarda kayboldu. Arkalarında sadece tozdan bir kuyruk bıraktılar. Yine sessizlik çöktü.

Altüst edilmiş bir karınca yuvasını andıran kasabaya hasretle bakıyorduk. Bir an önce oraya, yakınlarımızın yanına gitmek arzusiyle yanıyor, fakat buna hâlâ cesaret edemiyorduk.

Karanlık basıncaya kadar bekliyeceğiz, dedi Banço. Ben ikinci hayatımı yaşıyorum; şimdi yılanın yakında ezileceği sırada tekrar ölümle yüzyüze gelmek istemiyorum.

Bu doğruydu. Yeniden doğmuş sayılırdı Banço. Bir ay önce hayat ile ölüm arasındaki eşikte bulunuyordu. Hattâ bir ay değil, bir saat öncesine kadar hayatı tehlikedeydi; çünkü sağ kalıp kalmıyacağı Nikolçef'e bağlıydı. Evet, o eğer kendisine faydalı olmıyacağımızı anlasaydı, bizi çoktan kurşuna dizdirmişti. Onlara faydalı olmıyacağımıza, arkadaşlarımızı ele vermiyeceğimize inanıyordum, kendim gibi Banço'dan da emindim. Banço dilsiz ölecekti, bundan hiç şüphem yoktu. Ben parti sır-

rını hayatım pahasına da olsa koruyacağıma dair Kozaref yoldaşa verdiğim sözü hiçbir zaman bozmıyacaktım.

Rila tepelerine doğru yavaş yavaş batmaktaydı güneş, öyle yavaş batıyordu ki, âdeta içimden ona çıkışmıştım; «Haydi, daha çabuk defol, tembel! Bugün bize o kadar lâzım değilsin, ışıklarını biraz da yarına sakla!»

Bayırda yatıyor ve sabırsızlıkla güneşe bakıyorduk; fakat o inadına batmak bilmiyordu. Kendi kendime : «Eh, diyordum, faşistlerin nasıl kaçtığını belki o da görmek ve arkalarından gülmek istiyor!»

Evet kaçıyorlardı... Varsın kaçsınlar! Nereye gideceklerdi sanki? Batan geminin sıçanları nereye kaçabilir ki? Denize mi? Nereye giderlerse gitsinler, halkın gazap ve lânet dalgaları onlara yetişecek ve hepsini boğacaktı...

Nihayet güneş dağın ardına çekildi; son ışıkları Rodopların eteklerinde titreşerek sararmış ormanları yangın sarmış gibi kızıla boyadı ve yavaş yavaş sönmeğe, yaklaşmakta olan gecenin mavimsi alacakaranlığı içinde erimeğe başladı.

Hemen şoseye inip kasabanın yolunu tuttuk.

●

Bahçenin tahta perdesini aştım ve küflü menteşeleri keskin bir gıcırtı çıkaran avlu kapısından içeri girdim. Dayandığım sopa (ayağım hâlâ acıyordu) taş döşeme üzerinde hafif sesler çıkarıyordu. Mutfağın penceresinde ışık vardı ve hafif sesle konuşmalar işitiliyordu. Alnımı cama dayadım ve perdeyle çevçeve arasında kalan daracık yerden bakarak, ocak başında iki büklüm oturan büyük annemi ve köşeye yaslanarak lülesini tüttüren de-

demi gördüm. Tavandan bir duman kalkıyor, zincirle asılı olan isli bir bakır fıkır fıkır kaynıyordu. Canım buradan ayrılmak istemiyor, bu iki ihtiyara ve onların fakir barınağına saatlerce bakasım geliyordu, fakat sabırsızlık beni rahat bırakmıyordu. Nihayet pencereyi hafifçe tıklattım. Büyük annemle dedem, derhal başlarını çevirdiler :

— Kim o?

— Benim...

Dedem, toprak sıvanmış döşemeye elleriyle dayanıp kalkıncaya kadar, büyük annem daha çevik davrandı ve kapıyı açtı. Ben aşağı geçip de arkamdan kapıyı kapayınca, kadıncağız sevinç gözyaşları içinde konuşmağa başladı :

— Tam seni anıyorduk, evlâdım!

Hemen beni kucakladı ve artık hıçkırıklarını tutamıyordu. Dedem ocak başında donmuş gibi ayakta duruyor ve sırasını bekliyordu.

Onunla erkekler gibi el sıkıştık sadece. Dedem yufka yürekliği sevmiyordu ve büyük anneme sitem etmeğe başladı.

— İşte bak, yine bir ağlama tutturdu... Haydi, otur artık ocak başına, sil gözlerini, geçti... Oğlum, bugün kaçtılar, kamyonlarda yer bulmak için birbirlerine girdiler.

— Hepsi kaçtılar mı, dede?

— Yalnız binbaşının nizamiye askerleriyle kışlada kaldığını söylüyorlar, fakat onların hükmü yok.

— Ya jandarmalar?

— Jandarmalar, karakolda beyini kaybetmiş arılar gibi inlediler. Kaymakam da, polis âmiri de kaçtı... Herkes bu gece partizanların kasabaya gireceklerini söylüyor. «Topli Dol»da imişler, kasabaya çok yakın.

Büyük annem hem sofrayı hazırlıyor, hem de

hayıflanıp duruyordu :

— Senin geleceğini bilseydim, bir horoz keserdim, a oğul... Neyse, yarın da gün var, öğün var...

Dedem itiraz ediyordu :

— Hayır bugünkü bugüne, yarınki de yarınadır.

— Zor değil, şimdi gidip...

Ve büyük annem bir horoz yakalamağa gitmek üzere ayağa kalktı, fakat durdurdum onu.

— Otur, dedim, horozsuz da olur, bu sevinç yeter...

Dedem çubuğunu tüttürerek ısrar ediyordu :

— Hayır! Yarın iki horoz keseceğiz. Böyle bir bayramda hepsini de kessek, yine azdır... Eh, bugun ortalıkta nasıl bir panayır vardı, görseydin!

Ve dedem, biryandan bulgur çorbasını kaşıklayıp üfliyerek devam etti :

— Kaymakam, çıkışıyordu Nikolçef'e: «Sen nereye kaçıyorsun ve bizi kime bırakıyorsun? Senin bu kasabayı savunmasız bırakmağa ne hakkın var?» Yüzbaşı ise yaygaracıdır ya sesinin çıktığı kadar bağırıyordu: «İstediğim yere kaçabilirim! Ben âmir değilim. Sensin âmir burada, kasabanı sen koru! Ben artık işimi bitirdim!» Kaymakam : «Hayır, diyordu, sen kaçıyorsun. Sofya'ya telgraf çekeceğim, şikâyet edeceğim!» Yüzbaşı sordu : «Kime? Kime şikâyet edeceksin? Ermeni papazına mı? Yoksa Sveti Petar'a mı?...» Bu sefer kaymakam sordu: «Fakat kasabayı nasıl böyle yüzüstü bırakıyorsun?» Öteki kestirip attı: «Senin kasabanı korumağa mecbur değilim. Senin polisin var, koru kasabanı!» Kaymakam artık bağırıp çağırıyordu: «Polis mi? Nerede o polisler, soruyorum? Şefleri belediye kamyoniyle kaçtı, jandarmalar çil yavrusu gibi dağıldılar... Polis mi bunlar?» İkisi böyle bağırıyor, halk da seyre bakıyor ve gülüyor-

du. Nihayet, yüzbaşı, kaymakamı da kamyonların birine alacağını vaaddeti de, çabucak anlaştılar. Kamyonlar geldikten sonra jandarmalar yer için birbirlerini kırdılar... Gülmekten kırıldım...

Dedem heyecanlıydı, kahkahayla gülüyordu; büyük annem ise hemen dürtüyordu :

— Daha yavaş ol, adam, o kadar bağırma...

— Niçin bağırmıyacak mışım? Şimdi yakalarım genişledi artık, istersem şarkı bile söylerim ama kahrolası ses elvermiyor, beceremiyorum... Hey, ninecik, şimdiye kadar sustuk, hep fısıltıyla konuştuk ve işte bizim sesimizin duyulacağı zaman da geldi.

Akşam yemeğinden sonra ocağı canlandırdı dedem, lülesini tekrar doldurdu ve köşeye yaslanarak tüttürmeğe başladı. Büyük annem sofrayı kaldırdı, yemek kablarını yıkadıktan sonra gelip yanımıza oturdu. Hem ısınıyor, hem de hastahanede beni görmek üzere yüzbaşıdan kaç defa izin istediğini, fakat herifin kendisini işitmek bile istemediğini anlatıyordu...

Ateşin kıvrak alevleri bacaya doğru yükseliyor, duvarda altın kırmızı benekler titreşiyor, aydınlığın parlak akisleri raftaki çinko kovalarda parıldıyordu. Dedem, yaslandığı köşeden gülümsüyor, lülesi lokomotif gibi tütüp duruyordu...

●

Ertesi sabah, dedemle büyük anneme hissettirmeden usulca evden sıyrıldım ve sokağa çıktım. Ortalık sessizdi, kimseler yoktu sokaklarda. Banço'lara gittim, o da giyinerek çıktı ve doğruca Topli Dol'a yollandık. Fakat partizanları bulamadık orada. Etrafı gezip dolaştık, yine karatavuk gibi öttük, hattâ birkaç defa bağırdık, fakat ses veren olmadı.

Şu teklifte bulundum Banço'ya:

— Burada yoklar. En iyisi kasabaya yakın bir yere gidelim ve şosede bekliyelim onları. Nerde olsalar ve nereden de gelseler, kasabaya oradan girecekler. Öyle değil mi?

Banço bu defa itiraz etmedi.

— Öyle ya, kardeş!

Acayip şey! Banço benim dediğimi ilk olarak kabulleniyor, itirazda bulunmuyordu. Niçin? Herhalde gayet yorgun olduğu için...

Düşündüğüm gibi oldu: Şose boyundaki bir çitin dibinde dinlendiğimiz sırada, partizanlar göründüler. Şosesinin iki yanında, tüfeklerini ileri yöneltmiş olarak birbiri ardısıra, partizan düzeniyle geliyorlardı. Yalnız Boyka abla, bebeği kucağında olarak şosenin ortasında, iki sıranın arasında yürüyordu. Güneşten yanmış ve tozlanmış yüzünde bir tebessüm vardı. En küçük partizan olan bebek, güneşte yüzünü buruşturuyor, neşe dolu gözlerini kırpıştırıyor ve pamuk ellerini annesinin koynuna uzatıyordu. Komutan görür görmez yanına çağırdı bizi, sıraya aldı. Ben sağ tarafa, Banço da solda yürümeğe başladık. Kasabaya böylece partizanlara mahsus savaş düzeninde girdik. Halk sokaklara yığılıyor, «Ura» diye haykırıyordu; şapkalar hava ya fırlatılıyor, üzerimize çiçecekler yağıyordu. Meydanın bir köşesinde mızıka çalıyordu. Biraz sonra karşıdan askerler belirdi, muntazam bir yürüyüşle bize doğru yaklaşıyorlardı, en önde binbaşı bulunuyordu. Bizi karşılamağa geliyorlardı.

Sormaktan kendimi alamadım:

— Bu mucize de nedir?

Komutan gülümsiyerek:

— Dünyada mûcize filân yoktur, dedi. Galip

geldik ve işte bizi mızıka ile karşılıyorlar. Artık yeni Vatan Cephesi hükümetimiz var ve partizanları karşılamaları için bütün garnizonlara emir verilmiştir ...Yalnız bir şeye aklım ermiyor, polisler niçin görünmüyorlar?...

— Görünmeyecekler, dedim. Polis şefi ve kaymakam çoktan kaçmışlar, jandarmalar da çil yavrusu gibi dağılmışlar.

Komutan güldü :

— Onlar için ağlıyacak değiliz ya!

Artık önümüze gelmişti binbaşı. Mahmuzlarını şakırdatarak «hazır ol»a geçti ve selâmladı. Aynen geçit töreninde olduğu gibi biz de selâma durduk. Sonra binbaşı, meydana önceden hazırlanmış olan masaya çıktı ve bir nutuk söyledi. Onu takiben komutanımız da masaya çıktı ve ateşli bir konuşma yaptı. Halk «Ura» sesleriyle kasabayı çınlatıyordu...

Bu, 9 Eylûl 1944 günü, zafer günü, kurtuluş günü idi.

Ve şimdi, bu şerefli günü hatırladıkça, bütün memleketimizde büyük ve küçük herkesin işitebileceği kadar yüksek bir sesle haykırmak istiyorum :

— Ey, zafer uğrunda savaşanlar, zaferi sabırsızlıkla titriyerek bekliyenler, küçük oldukları için o günü hatırlamıyanlar, henüz doğmamış ve nalçalı jandarma çizmelerinin sesleriyle uykularında belinlememiş olanlar! Sizler, hepiniz, zaferi gözbebeğiniz gibi koruyunuz!...

Parti sırrına gelince...

Ben bütün işkencelere katlandım ve onu vermedim. Onu onüç arkadaşım da vermediler. Onlar ağızları kapalı, çeneleri kenetlenmiş olarak öldüler. Bunun için, katillerin onları gömdükleri yer-

de bugün bir anıt vardır ve üzerinde altın harflerle şunlar yazılıdır :

«Onlar, bizi yaşatmak uğrunda öldüler.»

SON

151

1975'te toplatılan bu kitap, İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinin Esas: 1977/434, Karar: 1978/306 numara ve 4.10.1978 tarihli kararıyle beraat etmiş ve bu beraat kararı 11.10.1978'de kesinleşmiştir...

HABORA
kitabevi

30 Lira